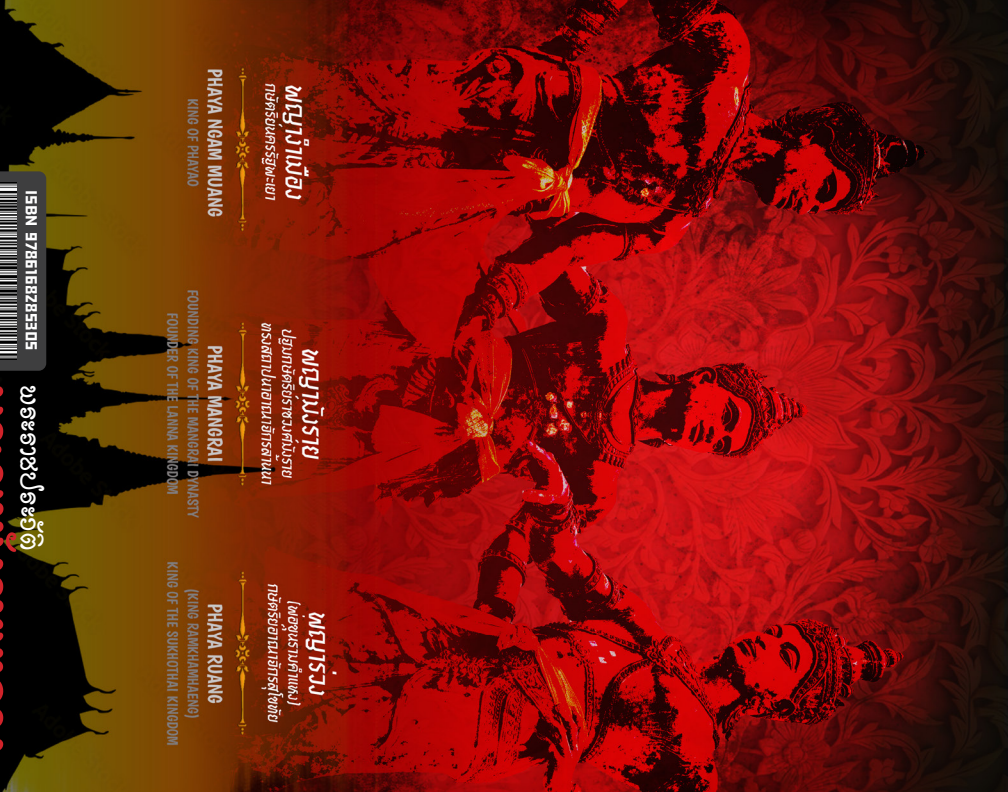

ພະຣາຊປະຫວັດ ພະຣາຊາພົງວິຫະລາມງາຍ
The Royal Biography of Phaya Mangrai the Great A Bilingual Chronicle

ພະຣາຊາພົງວິຫະລາມ
The Royal Biography of Phaya Mangrai the Great
A Bilingual Chronicle

COMPILED: APHICHI SIRICHAH
TRANSLATOR: DR. MATTHAPON SANTHAI

ຮັບປະກັນໂດຍ ອາຈິດ ສິຣິຈາຍ
ແປລັດ ອາຊານ ສະເໜີພາສາ ສັນຕິ

IN COMMEMORATION OF THE 76TH ANNIVERSARY OF CHANG RAI (1942-2022) 26 JANUARY 2022
ຂໍສະແກງຮອດ ສາວ ປີ ພ້ອມສັບຮ້າຍ (໙.໙.໑໙໔໒-໙.໙.໒໐໒໒)
ວັນທີ ໒໖ ມັງກອນ ພ.ສ.໒໕໖໕

ພະຣາຊປະຫວັດ
ພະຣາຊາພົງວິຫະລາມ

“อันสาวรีย์พระอุมาในราชหลาง” ลักษณะเป็นรูปหล่อของพระองค์
ประทับยืน มีขนาดความสูงขององค์พระอุมาในราชหลาง 760 เซนติเมตร
เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวาระฉลองครบรอบ 760 ปี เมืองเชียงใหม่

ราคา 199 บาท

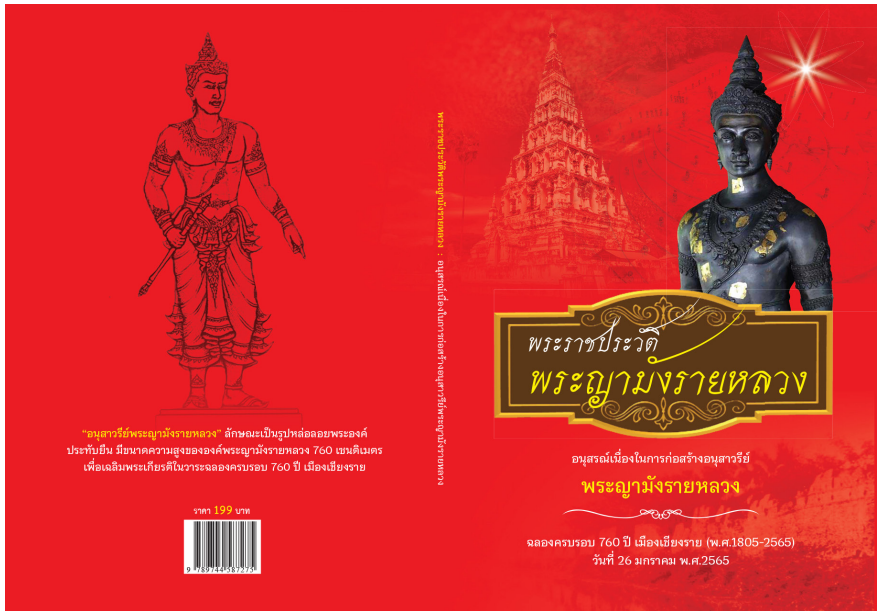
พระอุมาในราชหลาง : องค์พระอุมาในราชหลาง : องค์พระอุมาในราชหลาง : องค์พระอุมาในราชหลาง : องค์พระอุมาในราชหลาง

พระอุมาในราชหลาง

อันสาวรีย์ในราชหลาง
พระอุมาในราชหลาง

ฉลองครบรอบ 760 ปี เมืองเชียงใหม่ (พ.ศ.1805-2565)
วันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2565

ประกาศคุณูปการ

ผู้แปลขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนผลงานแปลชิ้นนี้ในทุกมิติ โดย คุณอภิชาติ ศิริชัย ได้อนุญาตให้แปลผลงาน "พระราชประวัติ พญามังรายหลวง" เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ผลงานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชิ้นสำคัญนี้สามารถเผยแพร่สู่ผู้อ่านในระดับสากล

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ณอง-คริสตอฟ ปาควิน (JC) และ อาจารย์ โจว วิน (Jerry) สำหรับการตรวจพิสูจน์อักษร การให้ข้อเสนอแนะเชิงภาษา และการปรับแก้เชิงวิชาการ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพของฉบับภาษาอังกฤษ รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.สีห์กุล กรรต์นเสถียร, รองศาสตราจารย์ ดร.นวมินทร์ ประชานันท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร โอวาทนุพัฒน์ ที่กรุณาอ่านและพิจารณาคุณภาพของผลงาน พร้อม

ทั้งให้ข้อเสนอแนะในหลายมิติที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงต้นฉบับให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

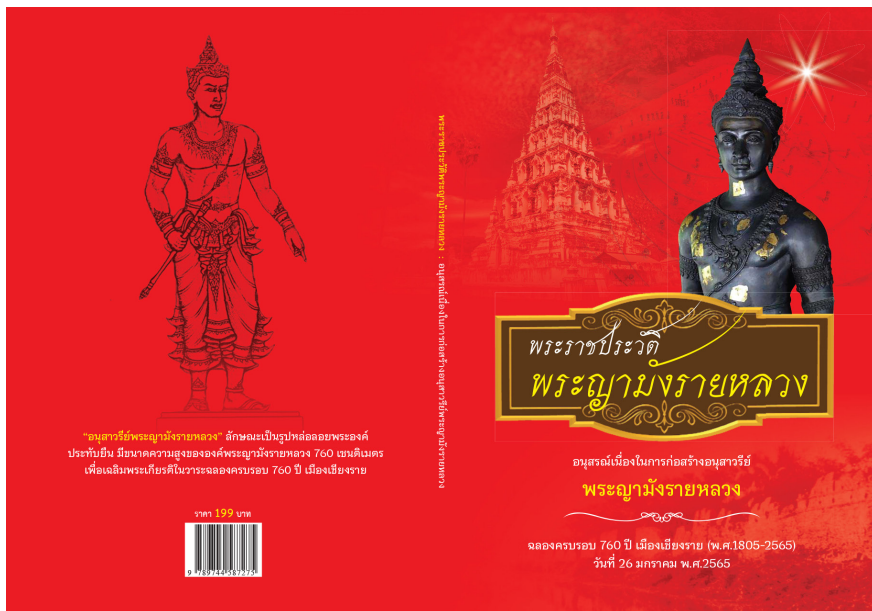
ทั้งนี้ ขอขอบคุณ คุณธัญชน ใจบุญตัน (ป๋วย) ผู้รับผิดชอบการจัดรูปแบบและรูปเล่ม การปรับแก้และเพิ่มเติมข้อมูลตามความต้องการของผู้แปล เพื่อให้งานมีความสมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ และ คุณณรงค์เดช นันทชัย (อาร์ม) ที่อนุเคราะห์ออกแบบกราฟิกปกหน้าและปกหลังที่สื่อสารความยิ่งใหญ่และอัตลักษณ์ของพญามังรายหลวงได้อย่างเหมาะสมและทรงพลัง

นอกจากนี้ ขอขอบคุณ คุณณัฏฐิกา ดอนดาภัย (พลอย) นักศึกษาสาขาวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ได้ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการแปลกับผู้แปลในปีการศึกษา พ.ศ. 2566 และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนางานแปลฉบับนี้อย่างต่อเนื่อง

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสานและต่อยอดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ล้านนา และเพื่อระลึกถึงคุณูปการของพญามังรายหลวง ผู้ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่และรวบรวมอาณาจักรล้านนาให้เป็นปึกแผ่นสืบมาจนถึงปัจจุบัน

อาจารย์ ดร.ณัฏฐพล สันธิ

กุมภาพันธ์ 2569

Acknowledgement

The translator wishes to express sincere gratitude to everyone who has supported this translation project in every dimension. First and foremost, I would like to thank Mr. Apichit Sirichai for granting permission to translate The Biography of King Mangrai into English, allowing this significant historical and cultural work to reach an international audience.

I would like to thank Dr. Jean-Christophe Paquin (JC) and Mr. Soe Win (Jerry) for their proofreading, linguistic suggestions, and academic editing, which significantly enhanced the quality of the English edition. My gratitude also extends to the three distinguished experts: Assoc. Prof. Dr. Sreekoon Kornratsatean, Assoc. Prof. Dr. Nawamin Prachanant, and Asst. Prof. Dr. Nattaporn Owatanupat,

for their kindness in reading and evaluating the quality of the work, as well as providing suggestions in various dimensions that were instrumental in improving the manuscript.

I would also like to thank Ms. Thanyachon Jaiboontan (Pui), who was responsible for formatting and layout, for her excellent support in editing, revising, and adding information to ensure the completeness of both content and presentation. I also thank Mr. Narongdet Nantachai (Arm) for the graphic design of the front and back covers, which powerfully and appropriately convey the grandeur and identity of King Mangrai.

Furthermore, I also extend my appreciation to Khun Natthika Dondapai (Ploy), a student of Western Languages at Chiang Rai Rajabhat University, who enrolled in my Translation course in the 2023 academic year and assisted in collecting relevant reference materials that supported the continuous revision and improvement of this translation.

This book seeks to advance Lanna historical studies while commemorating the legacy of King Mangrai, the founder of Chiang Rai and the unifier of the Lanna Kingdom.

Natthaphon Santhi, Ph.D.

February 2026

คำนำ

พระญามังรายหลวง เป็นพระนามตามการจารึกบนศิลาจารึกวัดพระยืน จ.ลำพูน พ.ศ.1913 จารขึ้นในรัชสมัยพระญากือนา รัชกาลที่ 6 ราชวงศ์มังราย เป็นจารึกเก่าที่สุดที่พบการจารึกพระนามปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังราย หลังจากการสวรรคตของพระญามังรายเพียง 59 ปี ซึ่งเป็นการบันทึกพระนามที่ถูกต้องและถวายสมัญญานามว่า “หลวง” หมายถึงความยิ่งใหญ่เทียบการใช้คำว่า “มหาราช” ในปัจจุบัน

พระญามังรายหลวง เป็นบุคคลทางประวัติศาสตร์ด้วยมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรบนศิลาจารึก พระราชกรณียกิจสำคัญได้แก่การเริ่มรวบรวมเมืองเล็กเมืองน้อยต่างๆ มาไว้ในพระราชอำนาจ และบุกยึดหริภุญไชย ซึ่งเป็นเมืองสำคัญที่มีเศรษฐกิจเฟื่องฟูและรุ่งเรืองด้วยพระพุทธศาสนา ทรงสร้างเวียงกุมกามและเมืองเชียงใหม่ เป็นการวางรากฐานบ้านเมืองให้มั่นคงเข้มแข็ง กษัตริย์รัชกาลต่างๆ ได้ขยายอำนาจก่อให้เกิดเป็น “อาณาจักรล้านนา”

งานรวบรวมเล่มนี้ จัดทำขึ้นมาเพื่อ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณฯ และฉลองครบรอบ 760 ปี เมืองเชียงใหม่ (พ.ศ.1805-2565) อันจะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาก่อผู้สนใจด้วย หากข้อผิดพลาดใดที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจผู้เขียนขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

อภิชาติ ศิริชัย

นักวิชาการอิสระ ด้านเชียงใหม่ศึกษา

มกราคม 2565

PREFACE

Phaya Mangrai Luang is the name of King Mangrai as engraved on the stone inscription at Phra Yuen Temple in Lamphun Province, created in 1913 during the reign of Phra Ya Kue Na, the 6th king of the Mangrai Dynasty. This is the oldest inscription found in the name of the first king of the Mangrai Dynasty. This inscription was discovered 59 years after the passing of King Mangrai, only 59 years which showed the accuracy of the king's name and the given honorable title "Luang" meaning the Great that is equivalent to the use of the term "Maharaj" in the present day.

Phaya Mangrai Luang was a famous king with the evidence shown on the stone inscription. His significant royal achievements include assembling small towns under his ruling, invading and defeating Hariphunchai - an important city known for its prosperous economy and blossoming Buddhism. He built Wiang Kum Kam and Chiang Mai, which formed the foundation of a stable and powerful capital for subsequent monarchs to expand their power, eventually leading to the emergence of the "**Lanna Kingdom.**"

It is delightful that the Sai Khao Subdistrict Administration Organization, Phan District, Chiang Rai Province has undertaken the construction project for building the monument of **Phaya Mangrai Luang** (King Mangrai the Great) to commemorate the immense benevolence and celebrate the 760th anniversary of Chiang Rai

(1805-2565 B.E.). The monument will serve as a valuable educational resource for scholars and interested individuals alike. If any unintentional errors have been found in this text, the writer extends sincere apologies.

Aphichit Sirichai

Independent Scholar for Chiang Rai Studies

January 2022

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	i
สารบัญ	iv
ตอนที่ 1 พระราชประวัติพระญามังราย	1
พระราชประวัติพระญามังราย	1
ขยายอำนาจพระราชอำนาจสร้างอาณาจักร	7
สร้างเมืองเชียงราย	11
การเข้ายึดครองแคว้นหริภุญไชย	43
สัมพันธ์ไมตรีหิงสาวดีและนำเข้าช่างฝีมือจากพุกาม	47
พระญารำเมือง ผิดใจกับ พระญาร่วง	55
สร้างเวียงกุมกาม	61
สร้างเมืองเชียงใหม่	71
พระญามังราย สวรรคต	97
กู่พระญามังรายที่เชียงราย	107
กฎหมายมังรายศาสตร์	113
พระนามกษัตริย์ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังรายพระนามใดกันแน่?	125
คำชี้แจงเรื่องการใช้ พระญา แทน พญา	151
อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราชอนุสรณ์สถานสมโภชเมืองเชียงราย 700 ปี	154
ตอนที่ 2 ทฤษฎีและเทคนิคการแปล	169
ทฤษฎีและเทคนิคการแปล: กรณีศึกษาในการแปลพระราชประวัติ พระญามังรายหลวง	169

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทวิเคราะห์การแปล กระบวนการแปล 2 มิติ ในหนังสือ	
พระราชประวัติพระญามังรายหลวง และการนำไปใช้	245

CONTENT

	Page
PREFACE	ii
CONTENT	vi
PART 1 : Phaya Mangrai Luang Biography	2
Phaya Mangrai Luang Biography	2
Expanding Power and Establishing Kingdom	8
Building Chiang Rai City	12
Seizing Haripunchai Region	44
Bonding with Bago and Importing Bagan Skilled Labors ..	48
Phaya Ngam Mueang's Conflict with Phaya Ruang	56
Building Wiang Kum Kam	62
Building Chiang Mai	72
The Demise of Phaya Mangrai	98
Phaya Mangrai Stupa in Chiang Rai	108
Mangrai Customary Law	114
What Was the Exact Name of the First Monarch of the Mangrai Dynasty?	126
The Use of Phraya for Phaya	152
Pho Khun Mengrai Maharaj Monument: Commemorating the 700th Anniversary of Chiang Rai	155
Translation Theories and Technique: A Case for Translation of The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang	170

CONTENT

	Page
PART 2 Translation Theories and Technique	170
Translation Analysis, Practicality and Implications	246
References	301

ตอนที่ 1 พระราชประวัติพระญามังราย

พระราชประวัติพระญามังราย

พระญามังราย เป็นพระราชโอรสของเจ้าลาวเมง กษัตริย์รัชกาลที่ 24 ราชวงศ์ลาวจิงกราช ผู้ครองเมืองเงินยาง¹ กับ พระนางอัวมิ่งจอมเมืองหรือ พระนางเทพพะคำขร่าย² ราชธิดาของท้าวรุ่งแก่นชาย เจ้าเมืองเชียงรุ่ง พระองค์ ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ แรม 9 ค่ำ เดือนเจียง (อ้าย) จุลศักราช 601 ตรงกับ พุทธศักราช 1782

เมื่อราชกุมารประสูติได้ 1 เดือน เจ้าลาวเมงได้ให้คนส่งข่าวถึง ท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเดินทางมาพร้อมไพร่พลบริวารจำนวนมาก เจ้าลาวเมงเมื่อทราบข่าวว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมือง พร้อมเพรียงกันกระทำมัจฉาสู่เข้าทูลขวัญ ราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเตือน เพื่อให้ราชกุมารมีสิริพิชาอายุยืนยาว เจ้าลาวเมง และท้าวรุ่งแก่นชายพร้อมกันใส่ชื่อราชบุตรว่า เจ้ามังราย ให้สัมพันธ์ชื่อพ่อแม่ เมง ชื่อปู่ตาว่า รุ่ง คือ ลูกท้าวเมง หลานท้าวรุ่ง ลูกนางท้าวเทพพะคำขร่าย เชียงรุ่ง ให้สอดคล้องทั้งชื่อพ่อแม่ปู่ตา³ (มงราย) อีกตำนานกล่าวถึงชื่อ **ถาชีปัทมมิ่ง**⁴ บางตำนานกล่าวถึงชื่อ **มิ่งคลนาราย** ลุนมาจึงได้ชื่อว่าท้าวมังราย⁵ หั้นแล ในการประสมชื่อด้วย

¹ เมืองเงินยาง หรือ เงินยั้ง หรือ ยางเงิน หรือ ยางสาย ผูกศัพท์เป็นภาษาบาลีว่า หิริญนคร (หิริญญะ แปลว่า เงิน) ตามชินกาลมาลีปกรณ์ พระรัตนปัญญาเถระ เป็นผู้แต่งเรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ.2050-2061

² เดิมพระนาม อัวมิ่งจอมเมือง เมื่อเจ้าลาวเมงพระราชบิดาของเจ้าลาวเมงได้สู่ขอราชธิดาท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเฉลิมนามว่า นางเทพพะคำขร่าย เพื่อเป็นเกียรติให้เป็นอัครเทวีแห่งเจ้าลาวเมงแต่ในเอกสารพงศาวดารโยนกแปลโดย พระยาประจักษ์จักรจักร (เข้ม บุนนาค) แปลเป็น พระนางเทพคำขร่าย ซึ่งไม่ตรงกับเอกสารชั้นต้น ฉบับภาษาล้านนา

³ ดำนานพันเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538, หน้า 12

⁴ สวัสดิ์ อ่องสกุล, ปวีรรต, พันเมืองเชียงแสน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2546, หน้า 46

⁵ เรณู วิชาศิลป์, ปวีรรต (แปล), เชื้อเครือเจ้าแสนหวี สิบสองพันนา, เชียงใหม่ : ซิลเวอร์มบุ๊คส์, 2544, หน้า 54

PART 1 : Phaya Mangrai Luang Biography

Phaya Mangrai Luang Biography

Phaya Mangrai was born a son to King Lao Meng, the 24th monarch of Lao Chakkaraj Dynasty who ruled the city of Ngeon Yang¹, and Queen Aw Ming Chom Mueang who was also known as Phra Nang Thep Kham Khrai², a daughter of Thao Rung Kaen Chai - King of Chiang Rung. King Mangrai was born on a Sunday night, the 9th day wanning moon of the month of Chiang (Ai), in the Thai Minor Era 601, which corresponds to the year 1239.

When the royal child was about 1 month old, King Lao Meng sent a messenger to inform Thao Rung Kaen Chai about the child's birth. Thao Rung Kaen Chai then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and called upon an assembly of courtiers and noble men to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince. King Lao Meng and Thao Rung Kaen Chai named the child to honor both sides of parents as Chao Mangrai to show the combination of the parents' name "Meng" and grandfather "Rung" which meant a son of Thao Meng, grandson of Thao Rung, a son of Queen Thao Thep Kham Krai of Chiang Rung³. However, another legend suggests that his name originated from *Pattamang hermit*⁴ whereas another attributes it to Mangkaranarai. Over time, both names gradually evolved into *Thao Mangrai*⁵.

¹ Ngeon Yang or Yang Ngoen or Yang Sai is Hirannakhon in Pali (Hiranya means money) following Chinnakanmaleepakorn composed by Prarattanapanyathara in 2050-2061 BE.

² Originally her name is Auamingchommueang when Chao Lao Moeng, a father of Chao Lao Meng, proposed for a marriage to a daughter of Thao Rung Kaen Chai, Thao Rung Kaen Chai promoted her to Nang Theppakhamkhrai to honor a queen of Chao Lao Meng. But the Yonok Chronicle translated by Phaya Prachakitkorajak (Chaem Bunnak) used another term namely Phra Nang Thep Kham Khayai which does not correspond to the Lanna script.

³ The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538, Page 12.

⁴ Saratsawadi Ongsakun, Rewriting, The Chiang Saen Chronicle. Bangkok: Amarin, 2546 BE, Page 46.

⁵ Renu Wichasilp, Rewriting/Translation, Chao Saenwee Lineage Sibsongpanna, Chiang Mai: Silkworm Books, 2544 BE, Page 54.

เมื่อพระชนม์ได้ 16 พรรษา พระราชบิดาได้ส่งขอมิตาเจ้าเมืองเชียงเรือง มาเป็นคู่อภิเษก แล้วโปรดให้มังรายราชโอรสเป็นอุปราช เมื่อเจ้าลาวเมงสวรรคต ในปี พ.ศ.1802 มังรายราชโอรสจึงได้ขึ้นครองเมืองเงินยางสืบแทน ในขณะที่มีพระชนม์ 21 พรรษา

ภาพที่ 1 : จิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ แสดงถึงการกำเนิด
พระญามังราย

Figure 1: The mural painting of Wat Chiang Man in Chiang Mai Province depicts the birth of Phaya Mangrai.

At the age of sixteen, his father bestowed upon him the position of heir and arranged a marriage with the princess of Chiang Rung, who later became Mangrai's wife. After the demise of King Lao Meng in 1259, Prince Mangrai then ascended to rule over the city of Ngeon Yang as successor while he was 21 years old.

จิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ตอนพระญามังรายกำเนิด
เจ้าลาวเมงกษัตริย์ ลำดับที่ 24 ราชวงศ์ลาวจังกราช อภิเษกสมรสกับนางเทพ
คำขร่าย ธิดาท้าวรุ่งแก่นชาย เมืองเชียงรุ่ง มีพระโอรสคือ เจ้ามังราย ครองเมือง
เงินยางเป็นกษัตริย์ ลำดับที่ 25

The mural painting of Wat Chiang Man in Chiang Mai Province depicts the birth of Phaya Mangrai. King Laomeng, the 24th monarch of Lao Chakkaraj Dynasty, married Princess Thep Kham Krai, the daughter of Thao Rung Kaen Chai of Chiang Run. Their son was Phaya Mangrai who was the 25th king ascending to the throne to rule Ngeon Yang.

ภาพที่ 2 : จิตรกรรมฝาผนังที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

Figure 2: The mural painting at Chiang Man Temple in Chiang Mai.

จิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ตอนพระญามังราย
สร้างเมืองเชียงราย ทรงขยายอาณาเขตการปกครองถึงเมืองฝาง

The mural painting at Chiang Man Temple in Chiang Mai portrays the story of Phaya Mangrai who built the city of Chiang Rai and he expanded his ruling territory to include the city of Fang.

ขยายอำนาจพระราชอำนาจสร้างอาณาจักร

ครั้งนั้น เมืองเล็กเมืองน้อยต่าง ๆ ในแคว้นเงินยางเกิดแตกความสามัคคี ต่างตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน ทั้ง ๆ ที่เจ้าเมืองส่วนใหญ่เป็นญาติวงศ์ของพระองค์ คือสืบเชื้อสายมาจากลาวจกกราชด้วยกัน

พระญามังรายจึงมีพระราชดำริรวบรวมเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย เข้าเป็น อาณาจักรเดียวกันเพื่อความสงบสุขของอาณาประชาราษฎร์และถือสิทธิธรรม ในการประกาศว่าพระองค์เป็นผู้เดียวที่ได้ผ่านพิธีมูทธาภิเษก ตามโบราณ ราชประเพณี โดยมีเครื่องราชาภิเษกว่าดาบไชยหกและมีดศรีภักุไชย พร้อมทั้ง แก้วแสงมากมายซึ่งสืบทอดมาจากลาวจกกราช

ดังนั้นจึงมีใบบอกไปยังเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งตัวเป็นอิสระให้มาอ่อนน้อม เมืองใดแข็งข้อก็ส่งกองทัพไปปราบ ได้เมืองมอบ (หรือ เมืองบอบ) เป็นเมืองแรก ต่อมาได้เมืองไล่ เมืองเชียงคำ ด้วยเหตุว่าบุกปล้นได้ยามตะวันตก (พระอาทิตย์ ตกดิน) ให้ถอดเจ้าผู้ครองเมืองออกแล้วแต่ตั้งขุนนางอยู่รั้งเมืองแทน ต่อมาบุกยึด เมืองเชียงขวางได้ให้เจ้าเมืองปกครองต่อเนื่อง ด้วยว่าอ่อนน้อมต่อพระองค์ แต่นั้นมาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย ต่างกันมาสวามิภักดิ์โดยสิ้น

Expanding Power and Establishing Kingdom

At that time, small towns and cities under Ngeon Yang Kingdom were not in harmony, and they disconnected unity and requested independence even though most of the city leaders were relatives and the royal lineage of Phaya Mangrai who were descendants of Lao Chakkaraj.

Phaya Mangrai thus decided to unify large and small cities and form a single kingdom for the peace and well-being of the people as well as to officially declare that he was the only king who had undergone the consecration ceremony according to the ancient royal tradition with the sacred regalia of the victorious sword (Chaihok) and the royal knife (Srikanyachai) along with numerous precious gems inherited from the Lao Chakkaraj.

Therefore, royal messengers were sent to various independent cities, calling upon them to submit to the ruler's authority. Those who resisted were met with military forces. The first city to be conquered was Mueang Mop (or Mueang Bop). Later, Mueang Lai and Mueang Chiang Kham were also taken. The latter was captured at dusk, hence its name, "Chiang Kham," meaning "the city taken at sunset." The ruling prince was removed, and a trusted nobleman was appointed to govern the city in his place. Later, Phaya Mangrai seized the city of Chiang Sang but allowed the local rulers to continue governing. From then on, other major and minor cities pledged their allegiance, leading to the formation of a unified kingdom.

พระญามังรายแต่งตั้งให้เจ้าเมืองเชียงขวางเป็นหัวหน้าไปติดตามชาวเมืองที่แพ้สงครามแตกหนีไป ถึงเมืองราวพู่เต้ารอย ซึ่งเป็นเมืองเก่าของพระราชบิดา และรู้สึกพอใจจึงตั้งทัพอยู่ที่นั่น

ต่อมาข้าวมงคลของพระองค์ที่ปล่อยไว้พลัดหลงหายไป พระองค์ได้เสด็จตามรอยช้างถึงดอยจอมทองริมฝั่งแม่น้ำกก ทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศเป็นชัยภูมิที่ดี จึงโปรดให้สร้างเมืองขึ้น โดยสร้างเมืองโอบดอยจอมทองไว้ให้ดอยจอมทองเป็นสะดือเมือง ขนานนามว่า “เมืองเชียงราย” ในปี พ.ศ.1805 ในปีเดียวกันราชบุตรพระองค์แรกได้ประสูติพระนามว่า ขุนเครื่อง⁶

⁶ ดำเนินงานเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 13

Phaya Mangrai appointed the ruler of Chiang Sang as the leader to fetch the people who fled after losing in battle all the way to the city called Rao Pu Tao Roi, which was the old city of his father. He felt satisfied with the outcome and stationed his army there.

Later, his royal elephant went missing, and the king followed its tracks until reaching the area of Doi Chom Thong, along the banks of Mae Kok River. He was impressed by the geographical settings, so the king commanded to build a city surrounding Doi Chomthong by designating Doi Chom Thong as the city naval and named the city "Chiang Rai" in the year 1262 which was coincided with the same year for the birth of his first son; namely, Khun Khrueang⁶.

⁶The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538, Page 12.

สร้างเมืองเชียงราย

“เชียงราย” (.....) ปริวรรต ขยงราย (อ่านออกเสียงเป็น เจียงฮาย) ดังนั้นพระนาม ปริวรรต มังราย อ่านออกเสียง มังฮาย ได้เช่นกัน ตามเสียงพื้นถิ่นที่เรียกชื่อจังหวัด นามเมืองนี้มาจากพระนามของกษัตริย์ที่สร้างเมือง อย่างไรก็ตามก็ตามหากที่มาของพระนาม เป็นคำยืมจากภาษาอื่นให้คงรูปเสียงว่า มังลาย (สำเนียงล้านนาไม่รวล้น) ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงมูลเหตุการสร้างเมืองเชียงราย ว่า

(ปริวรรต) จุฬสกราชได้ 624 ตัว (พ.ศ.1805) อยู่บ้านท่าไค ข้างมงคลเจ้ามังรายปล่อยไฟดอยหนวันออก เจ้าไฟตามรอยช้าง หันประเทศที่ 1 ข้างริมน้ำแม่กก มีม่อนดอยสูงสะเพิงงามนัก ท้าวจิงกระนิงใจว่า เมื่อปู่เจ้าลาวจกสร้างบ้านหื้อปู่เจ้าลาวเกล้าอยู่ ได้ยินว่าเพิกตื่นดอยผาเลาวันนั้น เมื่อปู่เจ้าลาวจกสร้างเมืองเงินยางค์จิม้างตื่นดอย ทั้ง 3 คือ ดอยทุ่ง ดอยท่า ดอยย่าเฒ่า วันนั้นดีหลี เหตุตั้งอันควรดูกระทำม่อนดอยหื้อเป็นสะดือเมือง คือท่ากลางเมืองควรชะแล เจ้าพรญามังรายจึงสร้าง เวียงกวมดอยจอมทอง หื้อมีท่ากลางเวียง ล้างในปีเต้าเสด สกราช 624 ตัว ปรากฏชื่อว่า เมืองเชียงราย หิ้นแล⁷

⁷ อรุณรัตน์วิเชียรเขียว, เดวิด เค. วิทยาจ, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับปรับปรุงใหม่, เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มเพรส, 2547, หน้า 16

Building Chiang Rai City

“Chiang Rai” was transliterated as Chayang Rai (pronounced Chiang Hai). Accordingly, the royal name Mang Rai, when transliterated, may likewise be rendered and pronounced as Mang Hai, reflecting the local pronunciation of the city’s name, which was derived from the name of the king who founded it. However, if the royal name originated as a loanword, the form of Mang Lai (with an “L” not an R) should be retained, as the Lanna dialect lacks a trilled “r” sound. According to the *Chronicles of Chiang Mai*, the circumstances surrounding the founding of Chiang Rai were originally recounted in the Northern Thai or Lanna dialect as follows:

คำอ่านปัจจุบัน

จุลศักราชได้ 624 ตัว (พ.ศ.1805) อีกไม่นานช้างมงคลเจ้ามังราย หลุดไปทางทิศตะวันออก เจ้ามังรายติดตามช้างไปพบพื้นที่หนึ่งริมฝั่งแม่น้ำกก มีเนินเขาสูงสง่างาม พระองค์จึงคำนึงในใจว่า เมื่อปู่ของท่านเจ้าลาวจง (ลาวจิงกราช ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ลาว) สร้างเมืองให้ปู่เจ้าลาวเกล้า (รัชกาลต่อมา) อยู่ ทราบว่าพื้นที่ด้านเชิงดอยผาเลาขณะนั้น เมื่อเจ้าลาวเครียงสร้างเมืองเงินยางก็ได้สร้าง อยู่เชิงดอยทั้งสาม คือ ดอยตุง ดอยท่า ดอยย่าเฒ่า วันนั้นแท้จริง เหตุดังนั้น ควรทำให้เนินเขานี้เป็นสะดือเมือง เป็นศูนย์กลางของเมือง เจ้าพระญามังราย จึงสร้างเมืองล้อมรอบดอยจอมทอง ให้ดอยจอมทองเป็นจุดศูนย์กลางเวียง สร้างในปีเต่าเล็ด (ปีจอจัตวาศก) จุลศักราช 624 ตัว (พ.ศ.1805) ปรากฏชื่อว่า เมืองเชียงราย นั้นแล้ว

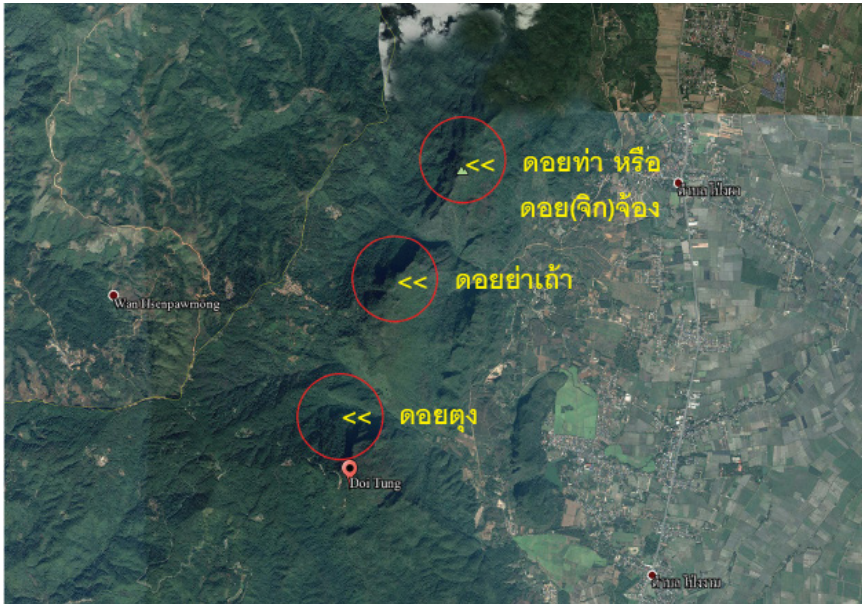
The Text in Modern Language Reads:

In the Chulasakarat year 624 (B.E.1805), not long thereafter, the auspicious royal elephant of Phaya Mangrai wandered eastward. Phaya Mangrai followed the elephant and arrived at a place along the bank of the Kok River, where he saw a lofty and dignified hill. The king then reflected that when the grandfather of Chao Lao Chong (Lao Changkarat, the first ruler of the Lao dynasty) had founded a city for Chao Lao Klao (the succeeding ruler), it had been located at the foot of Doi Pha Lao. Later, when Chao Lao Khriang established Mueang Ngoen Yang, it too was built at the foot of three mountains i.e. Doi Tung, Doi Tha, and Doi Ya Thao. On that day, considering these precedents, the king concluded that this hill should serve as the city's navel, the central point of the new settlement. Accordingly, Phaya Mangrai founded a city encircling Doi Chom Thong, making the mountain the center of the fortified town. The city was established in the Year of the Tiger (the fourth year of the decennial cycle), in Chulasakarat 624 (B.E. 1805), and was given the name Chiang Rai.⁷

⁷Aroonrut Wichienkeo, David K Wyatt, *Chiang Mai Chronicle*, New Edition, Chiang Mai:

จากรายละเอียดข้อมูลนี้ ทำให้ทราบว่าพระญามังรายเห็นสภาพ
ภูมิประเทศบริเวณเมืองเชียงรายคล้ายกับสถานที่ตั้งเมืองเงินยาง ด้วยว่ามี ม่อนดอย
ทั้ง 3 คือ ดอยตุง ดอยท่า ดอยยาเฒ่า ที่บรรพบุรุษของพระองค์สร้างไว้
เมื่อพระองค์มาพบชัยภูมิเมืองแห่งนี้คล้ายกันจึงตัดสินใจสร้างเมืองแห่งใหม่
และตั้งชื่อว่า “เมืองเชียงราย”

This evidence indicates that Phaya Mangrai regarded the geographical setting of Chiang Rai as comparable to that of Ngoen Yang City, as both sites were defined by three surrounding mountains, namely Doi Tung, Doi Tha, and Doi Ya Tao, which were associated with settlement practices established by his ancestors. On this basis, he decided to build a new city called Chiang Rai.

ภาพที่ 3 : ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งม่อนดอย เมืองเงินยาง
ดัดแปลงจาก Google Earth จัดทำโดย : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 3: Aerial photograph showing the location of the mountain ranges of

Ngoen Yang

Modified from Google Earth by: Apichit Sirichai

ภาพที่ 4 : ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งม่อนดอย เมืองเชียงราย
ดัดแปลงจาก Google Earth จัดทำโดย : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 4: Aerial photograph showing the location of the mountain ranges of
Chiang Rai

Modified from Google Earth by: Apichit Sirichai

หลังจากรวบรวมหัวเมืองใกล้เคียงกับเมืองเงินยางได้แล้ว พระญามังราย มีนโยบายขยายอำนาจลงมาด้านใต้ โดยการย้ายศูนย์กลางลงมาสร้างเมืองเชียงราย ใน พ.ศ.1805 สาเหตุที่พระญามังรายต้องย้ายลงมาทางใต้ เพราะทรงห่วงเกรง กองทัพมองโกล ซึ่งกำลังจะยึดยูนนาน พม่า และตังเกี๋ย เมืองเชียงรายมีฐานะเป็น ศูนย์กลางของการรวบรวมหัวเมืองต่อมาอีกหลายหัวเมือง⁸

เมืองเชียงราย เริ่มประวัติศาสตร์ด้วยการเป็นเมืองเล็ก ๆ รอบดอยจอมทอง สมัยนั้นป้อมปราการของเวียงคงจะเป็นกำแพงดินธรรมดา โดยขุดดินขึ้นมาทำเป็นแนวกัน ซึ่งในขณะเดียวกันที่ขุดขึ้นมาเป็นแนวร่องก็เป็นการขุดคูเมืองไปในตัว โดยมีคูน้ำอยู่รอบนอก กำแพงดิน ตรงจุดที่เป็นประตูเมืองน่าจะมียุ้งไม้ และทางเข้า-ออกหลายทาง

โดยที่ดอยจอมทองมีขนาดเล็กจึงอาจจะคับแคบในเวลาต่อมา เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อยกรากสำนักทั้งมวลเข้ามาอยู่แล้ว และตั้งเป็นที่ทำการบ้านเมืองขึ้นมา จึงน่าจะเป็นไปได้ที่ตอนช่วงต้นนั้น นอกจากดอยจอมทองแล้วเมืองใหม่ก็คงจะมี ดอยอื่น ๆ อีกราวสองถึงสามดอยรวมอยู่ด้วย หรือมิฉะนั้นก็แยกออกเป็นสัดส่วน พร้อมกับการป้องกันภายนอกแล้วเชื่อมโยงกับดอยจอมทองและเชื่อมต่อกันเอง โดยสร้างกำแพงดินเพิ่มขึ้น ลัทธิสร้างเมืองต่อเติมเป็นส่วน ๆ ซึ่งบางสมัยก็มีรอบหลาย ๆ ดอยนั้น นับเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ดีในบรรดาบ้านเมืองไทยโบราณล้านนา⁹

⁸ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544, หน้า 104

⁹ ฮันส์ เพนธ์, อนุสรณ์งานสมโภชเสาสือเมืองและกำแพงเมืองเชียงราย, 2531, หน้า 38

After having defeated and gathered cities near Ngoen Yang City, Phaya Mangrai mandated the policy to expand his power to the south by moving to Chiang Rai to centralize his authority in 1262. He decided to move to the south due to concerns about the influence of Mongols, who were about to invade Yunan, Burma, and Tonkin. Chiang Rai became a focal point for city expansion and consolidation of other nearby cities⁸.

Chiang Rai began its historical journey as a small town surrounding Doi Chom Thong. During that time, the city wall was likely a simple earthen wall created by digging up soil to form a barrier which inevitably created moats outside the city's earthen wall. The city gates might constitute wooden fences with multiple entry and exit points.

The size of Doi Chom Thong was small and in the later stage it might have been cramped, especially when the royal court and the government offices were established for administrative functions. It was likely that during the initial period, besides Doi Chom Thong, the new city might cover 2 or 3 other nearby hills. They might have been separated into distinct sections for external defense and internal connectivity with Doi Chom Thong through additional earthen walls. This approach of expanding and developing the city in sections, sometimes surrounding multiple hills, was a conventional practice in the ancient Lanna-Thai communities⁹.

⁸Saratsawasdi Ongsakun, *The Chronicle of Lanna*, 3rd Edition, Bangkok: Amarin, 2544, Page 104.

⁹Hans Penth, *Commemoration Celebration of Chiang Rai City Navel and City Wall*, 2531 BE, Page 38.

[illegible]

ปรับปรุงจากโปรแกรม Google Earth จัดทำโดย : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 5: The location showing ancient remains were found inside King Mengrai Maharaj Military Camp

รายงานการศึกษาดูงานทางโบราณคดีโดยเจตีย์และการสำรวจภายในค่ายเม็งรายมหาราช
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่ พ.ศ.2561

Modified from Google Earth by: Apichit Sirichai. The Report of Archeological Survey of Doi Chedi and King Mengrai Maharaj Military Camp Muengchiangrai, Chiang Rai, The 7th Regional Office of Fine Arts, Chiang Mai, 2561 BE

The evidence of ancient archaeological sites within the vicinity of Phaya Mangrai's camp and the surrounding area was discovered, revealing an accumulation of at least 10 ancient sites¹⁰. These archaeological findings support the claim that this area was an ancient community during the era of the Mangrai Dynasty. These ancient sites are located around Doi Chom Thong and regarded as the "city navel" because there are important temples surrounding the area of Chiang Rai City, particularly those situated in the eastern direction, such as Wat Phra Kaew, Wat Phra Singh, Wat Ngam Muang, and Wat Mung Muang. This provides a glimpse into the community settings and ancient sites scattered around Doi Chom Thong.

¹⁰The Report of Archeological Survey of Doi Chedi and King Mengrai Maharaj Military Camp Muengchiangrai, Chiang Rai, The 7th Regional Office of Fine Arts, Chiang Mai, 2561 BE.

ภาพที่ 6 : ส่วนหนึ่งของซากโบราณสถานภายในค่ายเม็งรายมหาราช
จากการสำรวจและขุดศึกษา

ภาพ : สำนักศิลปากรที่ 7 เชียงใหม่

Figure 6 : Some ancient remains found from archeological survey inside King
Mengrai Maharaj Military Camp

Photo: The 7th Regional Office of Fine Arts, Chiang Mai

ข้อสันนิษฐานการย้ายศูนย์กลางเวียงเชียงรายและมีการขยายเมืองออกไปทางทิศตะวันออกคงจะเป็นช่วงที่พม่าเข้ามามีอิทธิพลเหนือเมืองเชียงราย ดังตำนานพื้นเมืองเชียงราย ฉบับวัดป่าลาน ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (ไมโครฟิล์มรหัส 82.224.11001-001 สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัย เชียงใหม่) กล่าวว่า

ศรีสุขสวัสดิ์ ที่นี่ จักกล่าวพื้นเมืองเชียงราย ด้วยย่ออันแคบก่อนแล ตั้งฟ้าสุทธรธัมมราชมาปราบล้านนาได้แล้ว แต่พญาเชือกกินเมืองเชียงราย สร้างวัดจันทโลกไว้แล้ว กินเมืองได้ 7 ปีลักราช 1006 ตัว (พ.ศ. 2187) มังคชชเวมากินนานได้ 8 ปีจุติแลถึงสกราช 1014 ตัว (พ.ศ. 2195) ฟ้าเชียงทอง มากินนานได้ 8 ปีจุติสกราช 1023 ตัว (พ.ศ. 2204) เมืองไรมากินเมืองได้ 4 ปีแล้วไปกินเมืองน่านโพ้นเล่าแล ...¹¹

คำอ่านปัจจุบัน

ศรีสุขสวัสดิ์ ที่นี่ จะกล่าวถึงเรื่องราวเมืองเชียงรายโดยสังเขป ตั้งแต่เจ้าฟ้าสุทธรธัมมราชมาปราบล้านนาได้แล้ว มีพระญาชี้อีกปกครองเมืองเชียงราย สร้างวัดจันทโลกไว้แล้ว ครองเมืองได้ 7 ปี จุลศักราช 1006 ตัว (พ.ศ.2187) มังคชชเวทะ ปกครองต่อได้ 8 ปี ถึงแก่กรรม จุลศักราช 1014 ตัว (พ.ศ.2195) เจ้าฟ้าเชียงทองปกครองต่อได้ 8 ปี ถึงแก่กรรม จุลศักราช 1023 ตัว (พ.ศ.2204) เมืองไร (เจ้าฟ้าเมืองไร) ปกครองต่อได้ 4 ปี แล้วย้ายไปปกครองเมืองน่าน...

¹¹ ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล บรรณาธิการ. พินิจหลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : วิทอินทีโชน, 2559, หน้า65

The assumption for relocating the center of Wiang Chiang Rai and expanding the city towards the east may correspond to a period when Burma (Myanmar) exerted influence over Chiang Rai as stated in the Chiang Rai folk stories of Wat Pa Lan in Thung Tom Subdistrict, San Pa Tong District, Chiang Mai (Microfilm No. 82.224.11001-001).

The Text in Modern Language Reads:

Peace and prosperity. Now the history of Chiang Rai will be briefly recounted. After Chao Fa Sutthothammaracha had taken control of Lanna, Phaya Khithok ruled Chiang Rai and built Wat Chanthalok. His reign lasted seven years, until Chulasakarat 1006 (B.E. 2187). Mangkatchathewa then ruled the city for eight years and passed away in Chulasakarat 1014 (B.E. 2195). Chao Fa Chiang Thong subsequently governed Chiang Rai for another eight years and died in Chulasakarat 1023 (B.E. 2204). Mueang Rai (Chao Fa Mueang Rai) later ruled for four years before moving to govern Nan.¹¹

¹¹ Saratsawasdi Ongsakun, Reviewing Evidence of Lanna Chronicle, Chiang Mai: Within Design, 2559, Page 65.

เป็นไปได้ว่า “พระญาเชือก” เจ้าเมืองเชียงราย ยุคพม่า เมื่อสร้าง วัดจันทโลก (วัดกลางเวียงปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2180 จึงย้ายศูนย์ราชการ เวียงเชียงรายมาไว้บริเวณนี้นับแต่นั้น อาจเพราะบริเวณนี้เป็นพื้นที่เอียงกว้าง การเดินทางทั้งคนและสัตว์ต่างจะสะดวกกว่าบริเวณรอบดอยจอมทองที่มี ม่อนดอยหลายม่อน ประกอบกับน้ำแม่กกมีการเปลี่ยนทิศทางน้ำอยู่เสมอ ตั้งแต่ น้ำลัด นอนง่อ วังคำ ปัญหาจากน้ำท่วมน้ำหลากมีมาตลอดจนถึง พุทธศตวรรษนี้ เวียงเชียงรายต้องเผชิญกับอิทธิพลของ “แม่กกน้ำร้าย” ตลอดเวลา อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งด้วย

It might be that "*Phaya Khithok*," the ruler of Chiang Rai during the Burmese period, relocated the administrative center of Wiang Chiang Rai to this area when the Chanthalok Temple (the current Wat Klang Wiang) was built in the year 1637. This could be because this area was spacious and slight leaning which offered convenience for travelling of people and animals compared to the mountainous area of Doi Chom Thong. In addition, the Mae Kok River constantly changed its course, causing flooding and water-related problems from Namlad, Nong Oo, and Wang Kam areas. These problems are still observable to the present day. Chiang Rai's constant experiencing the untamed influence of "*Mae Kok River*" may have been another factor for the city center's relocation.

ภาพที่ 7 : น้ำก่ไหลหลากจากอิทธิพล “แม่ก่น้ำร้าย” พ.ศ.2514
ต้นกำเนิด “บ้านน้ำลัด”

ภาพ : โกเมศ ขุนศรี

Figure 7: Mae Kok River spilled over the riverbanks causing heavy flooding in 2514 BE that originated Ban Nam Lad

Photo: Komes Khunsri

หลักฐานเวียงเชียงรายในยุคนี้จึงขยายตัวมาทางทิศตะวันออกของตัวเวียงเดิม จากนั้นบริเวณที่เคยเป็นเวียงเดิมก่อนหน้านี้ คงค่อย ๆ ลดความสำคัญลง เวียงเชียงรายใหม่แห่งนี้ จึงค่อย ๆ สร้างศาสนสถานและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกภายหลัง

สอดคล้องกับบันทึกชาวต่างชาติที่เข้ามาสำรวจเมืองเชียงรายเมื่อปี พ.ศ. 2427 กล่าวว่า

“... เมืองเชียงราย ยาว 1,600 ยาร์ด กว้าง 750 ยาร์ด รูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู มีกำแพงอิฐและป้อมปราการล้อมรอบ ซึ่งทหารของพระเจ้าอลองพญาเป็นผู้สร้างต่อเติมเอาไว้เช่นเดียวกับกำแพงเมืองเชียงใหม่ เรือนของชาวเมืองภายในกำแพงเมืองนั้นมุงคา ตั้งกระจัดกระจายอยู่ได้ร่มไม้ใหญ่มีประชากรไม่เกิน 1,500 คน ...”¹²

ถึงแม้ชาวต่างชาติจะกล่าวว่าเป็นยุคของพระเจ้าอลองพญาเป็นช่วงปลายของยุคพม่าราชวงศ์สุดท้ายที่ครองเชียงราย แต่อาจมีเค้าโครงเดิมอยู่ก่อนหน้านั้นก็ได้ สันนิษฐานว่า “เวียงเชียงราย” ยุคนี้สร้าง “วัดจันทโลก” เป็นศูนย์กลางเวียงใหม่ อันเป็นหลักฐานเวียงเชียงรายยุคเจ้าเจ็ดตนในช่วงฟื้นฟูเมืองเชียงรายในเวลาต่อมา

¹²

ยอร์ช ยังฮัสแบนด์ แต่ง, สุทธิศักดิ์ ปาลโพธิ์แปล, พันแปดร้อยไมล์จากพม่าสู่สยามปฎิบัติราชการลับในเมืองเชียงตุง, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิเวอร์พิกซ์, 2559, หน้า 182

In this era, the city of Wiang Chiang Rai expanded to the east of its original location. As a result, the area that was once the city center became less important. Therefore, more religious sites and other structures were gradually built in the new Wiang Chiang Rai in the later period.

This is consistent with the accounts of foreign visitors who conducted surveys of Chiang Rai in the year 1884. which said:

Although foreigners may state that the city expansion was constructed in the era of King Alaungpaya, the late period of the last Burmese dynasty who ruled over Chiang Rai, it is possible that there might have already been an existing original city structure in place. It is also assumed that "*Wat Chanthalok*" was built in this era to function as the center point of the new city which served as the foundation in the Chao Ched Ton period during the later reconstruction of Chiang Rai.¹²

¹² George Younghusband (Writer) & Sutthisak Panpho (Translator), 108 Miles from Burma to Siam – Secret Service in Chiang Tung, Bangkok: Riverbooks, 2559, Page 182.

หลังจากพม่าได้ปกครองเมืองเชียงรายจนถึงสิ้นสุดอำนาจในปี พ.ศ. 2347 ทำให้เมืองเชียงรายเป็นเมืองร้างประมาณ 39 ปี พ.ศ. 2386 เมืองเชียงรายได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ แต่งตั้งให้เจ้าธัมมลังกาพร้อมด้วยไพร่พลเมืองประมาณ 1,000 ครอบครัวร่วมกันบูรณะเวียงเชียงรายขึ้นใหม่ มีการกำหนดเขตเวียงขึ้นอีกครั้งด้วยการ “ตั้งลำเวียง”¹³ เริ่มก่อกำแพงเมืองขึ้นตามแนวเดิมยุคก่อนหน้า ลวงแป (ด้านยาวทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก) มี 976 วา ลวงซื่อ (ด้านกว้างทิศเหนือไปทิศใต้) มี 365 วา¹⁴ โดยมีการวัดระยะเป็น “กองไขว้” (เส้นตัด) ได้ตำแหน่งศูนย์กลางบริเวณวัดจันทโลก และทำการฝังสะดือเมืองเมื่อปี พ.ศ.2417 นับแต่นั้นวันจันทโลกจึงเรียกว่า “วัดจันทโลกกลางเวียง”¹⁵ (ต่อมากร่อนคงเหลือวัดกลางเวียง)

¹³ อภิชาติศิริชัย, จดหมายเหตุเมืองเชียงรายยุคฟื้นฟูเมืองเชียงราย พ.ศ. 2386-2446, เชียงราย: สำนักพิมพ์ลือล้านนา 2558 หน้า 26

^{14 15} อภิชาติ ศิริชัย, จดหมายเหตุเมืองเชียงราย ยุคฟื้นฟูเมืองเชียงราย พ.ศ. 2386-2446, เชียงราย: สำนักพิมพ์ลือล้านนา. 2558 หน้า 27.

After the end of Burmese ruling power in the year 1804, Chiang Rai remained in ruins for approximately 39 years. In 1843, Chiang Rai underwent a restoration when it received a royal decree from the ruler of Chiang Mai, who appointed a governor named Chao Thammalangka to lead the reconstruction efforts. Around 1,000 households from various regions came together to rebuild and establish the new Wiang Chiang Rai. The city boundaries were redefined by a ritual called "*Tang Lam Wiang*,"¹³ and the city walls were constructed along the same lines, following the approach used in the previous era. The boundaries were measured using an ancient unit called Luang Pae, spanning 976 Wah from east to west, and Luang Khue, covering 365 Wah¹⁴ from north to south. The distances were measured using "*Kong Kwai*" (intersecting lines), with the central point at Wat Chanthalok. In the year 1874, the city pillar was enshrined, and since then Wat Chanthalok has been referred to as "*Wat Chantalok Klang Wiang*"¹⁵ (later shortened to Wat Klang Wiang).

¹³ Apichit Sirichai, Archive of Chiang Rai in Restoration Period 2386-2446 BE, Chiang Rai: Lor Lanna Printing 2558 BE, Page 26.

^{14, 15} Apichit Sirichai, Archive of Chiang Rai in Restoration Period 2386-2446 BE, Chiang Rai: Lor Lanna Printing 2558 BE, Page 27-29.

นับแต่นี้ “ดอยจอมทอง” ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลาง ของ “เวียง” ในยุค ราชวงศ์มังรายที่เรียกว่า “สะดือเมือง” จึงไม่ได้เป็นศูนย์กลางของเวียงเชียงราย อีกต่อไป ยุคนี้ดอยจอมทองจึงเปลี่ยนสถานะเป็น “ดอยหัวเวียง” ดังปรากฏในทำย ใบลานผูกหนึ่งระบุผู้จารและกล่าวถึงที่ตั้งวัดพระแก้ว ว่า “อินทวิชฌิกขุเลกปลาง เมื่ออยู่วัดพระเมืองแก้วดินดอยหัวเวียง เชียงราย” แพล : พระอินทวิชระ บันทิกเมื่ออยู่วัดพระเมืองแก้ว (วัดพระแก้ว) เชียงดอยหัวเวียง เชียงราย¹⁶

อย่างไรก็ตาม ดอยจอมทองยังคงเป็น “ศูนย์รวมจิตใจ” ของชาวเมือง เชียงรายตราบถึงทุกวันนี้เช่นเดิม ชาวเชียงรายจึงได้สร้างเสาสสะดือเมืองขึ้น เพื่อระลึกถึงสะดือเมืองที่พระญามังรายได้ทรงกำหนดไว้ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชในวโรกาสพระราชพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530

16

ต้นฉบับใบลาน อันถานกัม (ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา : อินทวิชฌิกขุ จาร เก็บรักษาที่พิพิธภัณฑ์วัดศรีบุญเรือง ถ.สิงห์โคก ต.เวียง อ.เมือง จ.เชียงราย

Doi Chom Thong, once functioned as “Wiang” or city center during the reign of Mangrai Dynasty or commonly known as “City Navel”, was thus no longer served as the center of Wiang Chiang Rai in the following era. In this era, Doi Chom Thong had changed status that mentioned the author and the location of Wat Phra Kaew stating "Inthawichira Pikhu Lek Plang once resided at Wat Phra Kaew at the foot of Doi Hua Wiang, Chiang Rai"¹⁶.

However, Doi Chom Thong remains the "*center of spiritual assembly*" for the people of Chiang Rai. The people of Chiang Rai have erected the city pillar to commemorate the city navel as designated by Phaya Mangrai and to honor the graciousness of His Majesty Late King Bhumibol Adulyadej the Great for the Fifth Cycle Celebration of His Majesty's Accession to the Throne, held on 5th December 1987.

¹⁶Original Version of Palm-leaf Script by Inthawachirabhiakku archived at Palm-leaf Museum of Wat Sriboonrueang, Sinkhakhlai Road, Wiang Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai

เสาสะตือเมืองเชียงราย สร้างในรูปแบบศิลปะขอมแบบพนมบาแกง โดยยึดตามรูปแบบสมมติจักรวาล มีเสาบรืวารล้อมรอบจำนวน 108 ต้น โดยตัวเสาสะตือเมือง มีขนาดใหญ่เท่ากับ 5 กำพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การสร้างเสาสะตือเมืองรวมทั้งส่วนประกอบต่าง ๆ สร้างขึ้นตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของคณะกรรมการค้นคว้าหาหลักฐานสร้างเสาสะตือเมืองประตูเมือง ประตูเมืองและกำแพงเมืองเชียงราย¹⁷ โดยมี หม่อมหลวงพันธุ์ชูรสย์ ลดาวัลย์ เป็นผู้อำนวยการโครงการค้นคว้าหา หลักฐานฯ ดังกล่าว ดร.ฮันส์ เพนซ์ เป็นประธานกรรมการ ร่วมกับกรรมการทั้งจากฝ่ายมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกรรมการฝ่ายจังหวัดเชียงรายอีกหลายท่านด้วยกัน

17

ศรีเลา เกษพรหม, อนุสรณ์งามสมโภชเสาสะตือเมืองและกำแพงเมืองเชียงราย, 2531, หน้า 47

Chiang Rai City Navel Pillar is built in the Khmer art style of Phnom Ba Keng based on the fictional universe. There are 108 pillars surrounding the city's navel pillar. The city pillar is as large as 5 fists of His Majesty Late King Bhumibol Adulyadej. The construction of the city pillar, including its various components, was based on historical evidence gathered by the research committee investigating the evidence of the city's pillar, city gates, and city walls of Chiang Rai¹⁷ led by M. L. Bhansoon Ladavalaya, director of the research project, and Dr. Hans Penth, chair of the committee, along with committee members from Chiang Mai University and several other members from the Chiang Rai provincial committee.

¹⁷ Srilao Ketphrom, Commemoration Celebration of Chiang Rai City Navel and City Wall, 2531 BE, Page 47.

ภาพที่ 8 : เสาศระดือเมืองเชียงราย 108 ต้น ยอดดอยจอมทอง
เวียงเชียงราย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2530

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 8: 108 Navel Pillars of Chiang Rai, Doi Chom Thong, Wiang Chiang Rai,
constructed in 2530 BE

Photo: Apichit Sirichai

หลังจากพระญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ได้ 3 ปี ราชบุตรองค์ที่ 2 ประสูติ พระนามว่า **ขุนคราม** ในปี พ.ศ.1811 พระญามังรายพำนักอยู่เมืองฝาง ได้ 1 ปี เพื่อรวบรวมไพร่พลทำการบุกยึดเมืองเชียงของ แล้วเสด็จกลับมาประทับที่เมืองฝาง และราชบุตรพระองค์ที่ 3 ประสูติพระนามว่า **ขุนเครือ**

พ.ศ.1812 บุกยึดเมืองเทิงได้สำเร็จ กลับมาประทับที่เมืองฝาง บ้านเมืองมีความเจริญ มั่งคั่ง การค้าดี¹⁸

18

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 14

After Phaya Mangrai founded Chiang Rai for three years, his second son was born, named *Khun Khram*, in the year 1268 Phaya Mangrai resided in Fang for one year to gather forces and capture Chiang Khong. He then returned to reside in Fang, where his third son, named Khun Khruea, was born.

In 1269, after successfully capturing Thoeng, Phaya Mangrai returned to Fang. The town then prospered, and trade flourished.¹⁸

¹⁸The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 14.

พ.ศ.1819 ยกกองทัพไปประชิดเมืองพยาว (พะเยา) ซึ่งมีกำลังเข้มแข็ง และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรสุโขทัย พระญางำเมือง กษัตริย์เมืองพะเยา¹⁹ ออกมารับเสด็จด้วยไมตรีและยกตำบลบ้านปากนาให้แก่พระญามังราย แล้วปฏิญาณเป็นมิตรต่อกันด้วยว่ามีสายสัมพันธ์กันทางเครือญาติในกาลก่อน

ภาพที่ 9 : อนุสาวรีย์พระญางำเมือง อ.เมือง จ.พะเยา

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 9: Phaya Ngam Mueang Monument, Mueang District, Phayao Province
Photo: Apichit Sirichai

¹⁹

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 14

In 1276, Phaya Mangrai led his army to the vicinity of Phayao, a city with strong military power and close relations with the Sukhothai Kingdom. Phaya Ngam Mueang,¹⁹ the ruler of Phayao, came out to receive him peacefully and granted the area of Ban Pak Na to Phaya Mangrai as a sign of goodwill. The two rulers then pledged friendship, referring to their kinship ties in earlier times.

¹⁹The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 14.

การเข้ายึดครองแคว้นหริภุญไชย

เมื่อแคว้นโยนของพระญามังรายเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว พระองค์ทรงเริ่มวางแผนที่จะยึดแคว้นหริภุญไชยเป็นลำดับต่อไป สาเหตุที่พระญามังรายต้องยึดครองแคว้นหริภุญไชยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจด้วยมีที่ตั้งเป็นชุมทางการค้า²⁰

การยึดครองแคว้นหริภุญไชยของพระญามังรายเป็นเรื่องใหญ่จึงต้องวางแผนอย่างรัดกุม การสร้างเมืองฝางในปี พ.ศ.1816 นับเป็นจุดเริ่มต้นของแผนการยึดหริภุญไชย เมืองฝางติดต่อกับเขตแดนด้านเหนือของแคว้นหริภุญไชย วัตถุประสงค์ของการสร้างเมืองฝางเพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นในการขยายอำนาจเข้าสู่หริภุญไชย ที่ตั้งของเมืองฝางเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมต่อการขยายอำนาจลงมาเพราะมีเส้นทางสะดวกในการติดต่อทั้งกับหริภุญไชยและเชียงราย²¹ พระญามังรายประทับที่เมืองฝางทรงเตรียมกำลังยึดหริภุญไชย “เลี้ยงดูเสนาอำมาตย์คนแก่ล้าหาญมากนัก”²²

แผนการยึดครองหริภุญไชยต่อมา ก็คือการส่งอ้ายฟ้าเข้าไปเป็นไส้ศึก ซึ่งสร้างความวุ่นวายให้เกิดภายในบ้านเมืองหริภุญไชย และขั้นสุดท้ายของแผนการคือ การทำสัญญามิตรภาพระหว่างพระญามังราย พระญางำเมือง และพระญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง)

^{21,22} ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 10

²¹ การคมนาคมระหว่างฝางกับหริภุญไชย ส่วนหนึ่งคงอาศัยเส้นทางเลียบตามแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญ สำนวนการคมนาคมระหว่างฝางกับเชียงรายใช้วิธีส่งแม่น้ำกก (สรสวดี อ่องสกุล)

Seizing Haripunchai Region

Once King Mangrai had firmly established control over the Yon Region, he began planning to seize Haripunchai Region. He sought to occupy Haripunchai due to its prosperity, economic stability, and its strategic importance as a trading hub.²⁰

King Mangrai's occupation of Haripunchai was an ambitious task that required careful planning. The building of Fang in 1273 marked the beginning of this plan to seize Haripunchai. Fang's location is adjacent to the northern border of Haripunchai so the purpose of building Fang was to be used as a stronghold for expanding power to Haripunchai. Fang was a strategic spot for power expansion because of its convenient access to Haripunchai and Chiang Rai.²¹ Phaya Mangrai, then residing in Fang, prepared to seize Haripunchai by raising and training a group of brave and skilled military commanders.²²

The next step in seizing Haripunchai involved sending Ai Fah as an infiltrator and creating chaos within Haripunchai. The final step of the plan was the establishment of a friendship treaty between Phaya Mangrai, Phaya Ngam Muang, and Phaya Ruang (also known as Pho Khun Ramkhamhaeng)

^{20,22} The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 10.

²¹ Logistic Communication between Fang and Haripunchai tended to rely on commuting along the Ping River while logistics from Fang to Chiang Rai tended to rely on commuting along Mae Kok River (Saratsawasdi Ongsakun).

ในปี พ.ศ.1830 ผลของ “สัญญาสามกษัตริย์” คงทำให้พระญามังรายมั่นใจว่าการขยายอำนาจลงสู่แม่น้ำปิงเพื่อผนวกหริภุญไชยจะไม่ได้รับการขัดขวางจากพระญางำเมืองและพ่อขุนรามคำแหง

หลังจากแผนอ้ายฟ้าประสบความสำเร็จ อ้ายฟ้าส่งข่าวให้พระญามังรายยกทัพมาตีหริภุญไชย พระญามังรายทรงนำทัพจากเมืองฝางเข้ายึดเมืองหริภุญไชยได้ในราว พ.ศ.1835²³ และต่อมายึดเมืองเขลางคนครได้ แคว้นหริภุญไชย จึงถูกผนวกเข้ากับแคว้นโยน การรวมตัวของ 2 แคว้นใหญ่ดังกล่าว จึงเริ่มก่อรูปเป็นอาณาจักรซึ่งเวลาต่อมารู้จักกันทั่วไปว่า “อาณาจักรล้านนา”

²³

ศักราชที่พระญามังรายยึดหริภุญไชยได้แตกต่างกัน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุเป็น พ.ศ.1824 ส่วนชินกาลมาลีปกรณ์ระบุเป็น พ.ศ.1835 อ.สรสวดี อ่องสกุล เห็นว่า พ.ศ.1835 ตามชินกาลมาลีปกรณ์น่าจะถูกต้อง เพราะเกิดขึ้นหลังจากการทำสัญญามิตรภาพ (พ.ศ.1830) ระหว่างพระญามังราย พระญางำเมือง และพระญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) และหลักฐานจีน (Yuan-Shih) กล่าวถึงจักรพรรดิมองโกล ส่งกองทัพมาโจมตีอาณาจักรปาไปซีฟู (Pa-pai-his-fu-Kingdom เป็นชื่อที่จีนเรียกอาณาจักรล้านนา) เป็นครั้งแรกใน พ.ศ.1835 แต่หลักฐานจีนไม่กล่าวถึงสาเหตุของสงคราม เข้าใจว่าสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะพระญามังรายขยายอำนาจเข้าครอบครองหริภุญไชย ดู ชินกาลมาลีปกรณ์, หน้า 101 และดู G.H.Luce. “The early syam in Burma's History”, Journal of the siam Society SLVI pt. 2 (November 1958) p. 123-214

in 1287. The outcome of "Treaty of the Three Kings" ascertained Phaya Mangrai for his expansion of power towards the Ping River to annex Haripunchai would not be obstructed by Phaya Ngam Muang and Pho Khun Ramkhamhaeng.

After the successful execution of Ai Fah's plan, Ai Fah signaled Phaya Mangrai to mobilize the army from Fang to attack Haripunchai and successfully seized the city around 1292²³ Subsequently, he also conquered Khelang Nakhon. Haripunchai was then incorporated into the Yon region. The consolidation of these two major regions marked the beginning of the formation of a kingdom which later became widely known as the "Lanna Kingdom."

²³The year that Phaya Mangrai seized Haripunchai was different. The Chiang Mai chronicle stated 1824 BE while Chinnakanmaleepakorn indicated 1824 BE, but Saratsawasdi Ongsakun affirmed 1835 BE. The Chinnakanmaleepakorn might be accurate because this occurred after friendship treaty among Phaya Mangrai, Phaya Ngam Mueang, and Phaya Ruang (Pho Khun Ramkhamhaeng) and Chinese evience Yuan-Shih) which mentioned about the Mongol emperor sent an army to attack Pa-pai-shi-fu-Kingdom or Lanna for the first time in 1835 BE. The Chinese evidence did not mention about the cause of war, but it might be rooted from the fact that Phaya Mangrai expanded his power to rule Haripunchai. Chinnakanmaleepakorn, Page 101 and G. H. Luce. "The Early Syam in Burma's History", Journal of the Siam Society SLVI pt. 2 (November 1958) p. 123-214

สัมพันธไมตรีหงสาวดีและนำเข้าช้างฝีมือนจากพุกาม

ในระหว่างที่พระญามังรายทรงประทับอยู่ที่เวียงกุมกามนั้นเป็นระยะเวลาที่กองทัพมองโกลเข้าทำลายอาณาจักรพุกามได้เรียบร้อยแล้วกองทัพมองโกลเข้ายึดพุกามในปี พ.ศ.1829 และในปีนั้นเองที่เจ้าไทใหญ่ซึ่งอาศัยอำนาจมองโกลเข้ายึดพุกามได้ประกาศตัวเป็นใหญ่เหนือดินแดนพุกามทางตอนเหนือ ความวุ่นวายทางพม่าเป็นโอกาสดีของพระญามังราย พระองค์จึงนำกองทัพบุกเข้าไปในพม่า ทรงได้รับความสำเร็จในการทำใหกรุงอังวะยอมรับในอำนาจของพระองค์

ก่อนจะยกทัพไปนั้นพระญามังรายได้ไปกระทำสักการะบูชาพระพุทธปฏิมากรซึ่งสร้างไว้นั้น (ในเวียงกุมกาม) แล้วตั้งสัตยาธิษฐานว่าด้วยเดชะบุญอันข้าได้สร้างพระพุทธรูปเจ้านี้ ข้าจักยกทัพไปเอาเมืองรามัญหงสาวดีครั้งนี้ ขอให้พระญารามัญอ่อนน้อมแก่ข้า ด้วยอำนาจผลบุญนี้ข้ากลับมาจักสร้างมหาวิหารให้เป็นที่สุดดีสำราญพระพุทธรูปเจ้า²⁴ อีกแลอธิษฐานฉันนี้แล้ว พระญามังรายก็ยกพลโยธาไปเมืองหงสาวดี

²⁴ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 28

Bonding with Bago and Importing Bagan Skilled Labors

In 1286, while Phaya Mangrai was in Wiang Kum Kam, the Mongkols' army already and conquered Bagan. In the same year, the Tai Yai King took advantage of the Mongkols' power and declared himself as the ruler of northern Bagan territory. The turmoil in Burma offered a favorable opportunity for Phaya Mangrai. He led his army to invade Burma and achieve success, which gave Inwa an ultimatum to accept his authority.

Before marching the troop to war, Phaya Mangrai went to perform religious rituals at the sacred Buddha image that he had built in Wiang Kum Kam. He took an oath to create this sacred Buddha image with the merit of his own virtuous deeds. He was about to mobilize his troops to conquer Bago and requested that the King of Bago surrender peacefully to him. On the power of this merit, he would build the Buddha image hall as a place of serenity and reverence for the sacred Buddha image.²⁴ Having made this vow, Phaya Mangrai raised his troops and marched towards Bago.

²⁴The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 28.

พ.ศ.1831 ยกทัพไปตีหงสาวดี เจ้าสุตตโสม เกรงพระราชบารมีจึง
แต่งเครื่องบรรณาการมาถวายเป็นไมตรี โดยยกพระราชธิดาพระนามว่านางพายโค
(ออกเสียง ปายโก) ให้เป็นบาทบริจาริกาแต่พระญามังราย²⁵

ในราชาริราชหรือพงศาวดารมอญ เรียกนางพายโคว่า **ตะละแม่ศรี**
(Chronique du xieng Mai, p.48) และมีเพียงพงศาวดารมอญ Akran kamrau
lui Rajadhiraj. Ed Nai Pan Hla (Rangoon : Burma Research Society,
1958. Pp. 33-34 เท่านั้นที่กล่าวถึงเรื่องการเสด็จไปเมืองพะโคของพระญามังราย
ว่า กษัตริย์พะโคชื่อ Banya U (พ.ศ.1891-1926) ถวายธิดาชื่อตะละแม่ศรี
(Talamesri) แต่กษัตริย์เชียงใหม่ เพื่อขอให้เชียงใหม่ช่วยในการปราบปรามกบฏ
ในเมืองพะโค (อ้างใน Zimme Yazawin, p.6 / อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว)

ส่วนชื่อของ**นางพายโค**ที่เขียนในตำนานนี้ไม่ใช่พระนาม แต่เป็นชื่อ
เมืองพะโค หรือ **หงสาวดี** ที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพระนาง แต่คนเขียน
ตำนานขานพระนามตามชื่อเมือง พงศาวดารพม่ากล่าวว่านางชื่อ กัลยาณีโอสะ
หรือ กัลยาณีโอริสสะพะโค (Kalyani Ossa (Orissa) Bago (Pegu) หมายความว่า
ผู้หญิงสวย ส่วนคำว่า “โอริสสา” เป็นชื่อเมืองในฝั่งทะเลตะวันออกของอินเดีย
(Zimme Yazawin, p.8) เช่นเดียวกับนางอ้วเชียงแสน (1.34)

²⁵ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 28

In 1288, Phaya Mangrai marched an army to attack Bago. King Suttasom, fearing the royal majesty, therefore prepared a tribute for goodwill by offering his daughter, Princess Pai Kho (pronounced as Pai Ko), to be a consort for Phaya Mangrai.²⁵

In the royal chronicles or Phongsawadarn Mon, Nang Pai Kho is referred to as "*Talamae Sri*" (Chronique du Xieng Mai, p.48). The only Mon chronicle by Akran Kamrau Lui Rajadhiraj. Ed Nai Pan Hla (Rangoon: Burma Research Society, 1958, pp. 33-34) outlined about the story of Phaya Mangrai's visit to Bago in that King Banya U of Bago (1348-1383) offered his daughter named "*Talamae Sri*" (Talamasri) to the King of Chiang Mai, requesting assistance in suppressing the rebellion in Bago (cited in Zimme Yazawin, p.6 / Arunrat Wichiankhiao: footnote).

The name "*Pai Kho*" mentioned in this legend is not a person's name, but a city name called Bago or Hanthawaddy which is the birthplace of Princess Pai Kho. However, the legend's author used the city's name for her. According to the Burmese chronicles, the name of the princess is "Kalyani Orissa Pha Kho" or (Kalyani Ossa (Orissa) Bago (Pegu)), meaning "beautiful lady." The term "Orissa" refers to a city on the eastern coast of India (Zimme Yazawin, p.8) similar Nang Aua Chiangsaen (1.34).

²⁵The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 28

พระญาสุตโตสมได้ให้นางพายโค (โอริสสา/อุสา) แต่งตัวหุหฺรา สวยงาม สวมสร้อยวาลย์ ตุ่มหู ปิ่นปักผม มาลัยดอกไม้ สวมบนศรีษะ และมอบเครื่องใช้ ได้แก่ ตลับหมาก ชาม จาน กระโถนแก้ว เสื้อคลุมยาวทำด้วยทองคำ พัดทองคำ เสื้อ ร่มขาวขลิบด้วยทองคำ คทา และเครื่องทำว 5 ประการ ช้าง ม้า คนรับใช้ อีก 300 ครอบครัว และมอบหมู่บ้านในเมือง Yunzalin (Zimme Yazawin, p.8) เมื่อพระญามังรายได้นางกัลยาณีโอริสสะพะโค มาเป็นข้าบริจาริกาแล้ว พระนาง ได้ติดตามพระญามังรายไปเวียงกุมกาม พร้อมกับนายช่างกานโถม จากนั้นพระนางได้ติดตามพระญามังรายไปประทับที่เมืองเชียงใหม่ ต่อมาทรงกลับสู่บ้านเมือง ตนด้วยเหตุว่าพระเจ้าเชียงใหม่มีทรงยกย่อง²⁶

²⁶

วิรัช นิยมธรรม, ราชาราชยุทธนา (แปลจากต้นฉบับภาษาพม่า ฉบับมหาอำมาตย์พะยาพะละ), สถาบันพัฒนาการเรียนรู้อาษาเมียนมา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ : พิษณุโลก, 2559

Phaya Suttasom dressed up Princess Pai Kho (Orissa/Usa) elegantly and beautifully, wearing a necklace, earring, hair pin, flower garlands on the head, equipping her with necessities such as betel nut boxes, bowls, plates, glass pots, gold robes, gold fans, mats, white parasols trimmed with gold, scepters, and five types of ceremonial regalia, elephants, horses, a servant of 300 families to service her, and a village in the town of Yunzalin (Zimme Yazawin, p.8). When Phaya Mangrai accepted Princess Kalyani Orissa Bago as his consort, she accompanied him to Wiang Kum Kam, together with the master craftsmen. Later, she followed Phaya Mangrai to establish her residence in Chiang Mai. However, she eventually returned to her hometown kingdom because Phaya Mangrai did not elevate her to the position of queen.²⁶

²⁶Wirach Niyomtham, Rajathirajyutthana (Translated from Burmese of Mahaammatt Phayathala Version), Mynamar Language Learning Center, Faculty of Humanities, Naresuan University: Phitsanuloke, 2559 BE.

ภาพที่ 10 : พระรูปพระญามังรายและพระนางพายโค วัดมิ่งเมือง (ข้างมูบ)
ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 10: Phaya Mangrai and Nang Pai Kho at Wat Ming Mueang (Chang Mub), Wiang Subdistrict, Mueangchiangrai District

Photo: Apichit Sirichai

พ.ศ.1832 ยกทัพไปตีเมืองพุกาม พระเจ้าอังวะให้ราชบุตรนำเครื่อง
ราชบรรณาการมาต้อนรับขอเป็นไมตรี

เมื่อครั้งที่ยกทัพไปตีเมืองพุกาม พระองค์ได้นำช่างฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างหล่อ
ช่างเครื่อง ช่างทอง ช่างเงิน และช่างเหล็ก ราว 500 ครอบครัว พระญามังราย
ให้เอาช่างทองไว้ที่เชียงตุง ช่างหล่อไว้ที่เชียงแสน ช่างเครื่อง ช่างเหล็ก ช่างทอง
มาไว้ที่เวียงกุมกาม²⁷

²⁷ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538, หน้า 30

In 1289, Phaya Mangrai marched an army to attack Bagan. King Inwa assigned his sons to pay tribute to welcome the troop as a courtesy.

During the Bagan campaign, the king recruited many skilled craftsmen, about 500 families such as gong workers, metalworkers, goldsmiths, silversmiths, and blacksmiths. Phaya Mangrai instructed the goldsmiths to stay in Chiang Tung, the gong workers in Chiang Saen, and the metalworkers, goldsmiths, and blacksmiths in Wiang Kum Kam.²⁷

²⁷The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 30.

ช่างฝีมือเหล่านี้เข้ามาฝึกสอนชาวล้านนา จึงเข้าใจว่าศิลปะต่าง ๆ ของพวกเรามีเหลืออยู่ในปัจจุบันน่าจะเริ่มมาแต่นั้น เมื่อจำนวนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์มีเพิ่มมากขึ้น ก็ทรงจัดหาทำเลที่เหมาะสมในการเกษตรและการค้า เพื่อให้มีอาชีพทั่วหน้า

พระญำเมือง ผิดใจกับ พระญาร่วง

พระญำเมือง และ พระญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) เป็นพระสหายกัน เมื่อครั้งได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาในสำนักฤๅษีสุกะทันตะ ที่เขาสมอครเมืองละโว้ ส่วนพระญามังรายไม่ได้เล่าเรียนในสำนักฤๅษีสุกะทันตะร่วมกับพระญำเมือง และพระญาร่วง หากแต่พระองค์รู้จักกษัตริย์สุโขทัยจากการเชิญขอให้มาตัดสินความของพระญำเมืองในเหตุการณ์ครั้งนี้

นางอ้วเชียงแสน เทวีของพระญำเมืองมีรูปโฉมงามเลื่องลือเป็นที่รู้จักกัน อยู่มาคราวหนึ่งนางอ้วเชียงแสน สู้ขวัญพระญำเมืองโดยทำแกงอ่อมพระญำเมืองกินอิมแล้วชมว่า “แกงอ่อมอร่อยมาก เสียแต่ว่ามีน้ำแกงมากเกินไป”

นางอ้วเชียงแสนน้อยใจจนโกรธ เพราะเข้าใจว่าถูกตำหนิรุนแรงเลย แยกไปอยู่ต่างหากที่เวียงเชียงสุ่ม นอกเมืองพะเยา ไม่ปรนนิบัติพระญำเมืองเหมือนแต่ก่อน และมีใจปันให้พระญาร่วงผู้เป็นสหายของสามี

พระญาร่วง ขณะนั้นไปเยี่ยมยามอยู่เมืองพะเยา จึงรู้ว่านางอ้วเชียงแสนขัดใจกับพระญำเมือง แล้วมีใจปันให้กับตน จึงไปมาหาสู่และสังวาสกัน

These craftsmen trained the local Lanna people. It is therefore understood that the Bagan artistic traditions that remain today likely began during this period. As the population under his rule increased, he identified suitable areas for agriculture and trade in order to provide livelihoods for the people.

Phaya Ngam Mueang's Conflict with Phaya Ruang

Phaya Ngam Mueang and Phaya Ruang (Pho Khun Ramkhamhaeng) were close allies as they were students of Sakatanta Hermit at Samorkhon in Lawo. Although Phaya Mangrai did not study with Sakatanta Hermit, he became acquainted with King Ramkhamhaeng of Sukhothai through an invitation for judgment of the matter involving Phaya Ngam Mueang.

Nang Aua Chiang Saen, a consort of Phaya Ngam Mueang, was renowned for her exquisite beauty. One day, she prepared a delicious dish called "Kaeng Om" for Phaya Ngam Mueang, who enjoyed it and said, "The Kaeng Om is delicious, but it has too much curry sauce."

Nang Aue Chiang Saen was so upset and angry that she felt unfairly criticized and mistreated, so she decided to separate herself and live in a different place called Wiang Chiang Soom outside of Phayao City. She no longer actively served Phaya Ngam Mueang as before but instead shared her heart with Phaya Ruang, a friend to her husband.

Phaya Ruang at that time he was in Phayao, he learned that Nang Aua Chiang Saen was discontented with Phaya Ngam Mueang and divided her heart for him, so they exchanged frequent visits and had sexual affairs.

ต่อมาพระญำเมืองรู้ว่าพระญาร่วงลักลอบสมสู่สังวาสกับเทวีตน จึงออกอุบายจับได้คาหนังคาเขา แต่เกรงมีปัญหาถ้าจะเอาโทษ จึงร้องขอให้พระญามังรายญาติสหยาผู้มากบารมีอำนาจช่วยชำระคดีความ

พระญามังรายได้รับราชสาส์นของพระญำเมือง พระองค์ทรงครุ่นคิด ไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนและรำพึงว่า ปกติแล้วโจทก์และจำเลย เมื่อมีคดีความกัน จะเดินทางมาให้ตัดสินถึงที่ และให้ผู้รู้กฎหมายได้สวนพิจารณาด้วย แต่ในกรณีที่มีการร้องขอให้ไปตัดสินถึงที่ เป็นเหตุซึ่งผิดปกติวิสัย แต่หากพระองค์ไม่เสด็จไป สหายทั้งสองอาจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเวรเป็นกรรมต่อกันและ อาณาประชาราษฎร์ของทั้งสองอาณาจักรก็ได้พระองค์จึงตัดสินพระทัยเสด็จไป พิจารณาความให้ถึงเมืองพะเยาเป็นกรณีพิเศษ

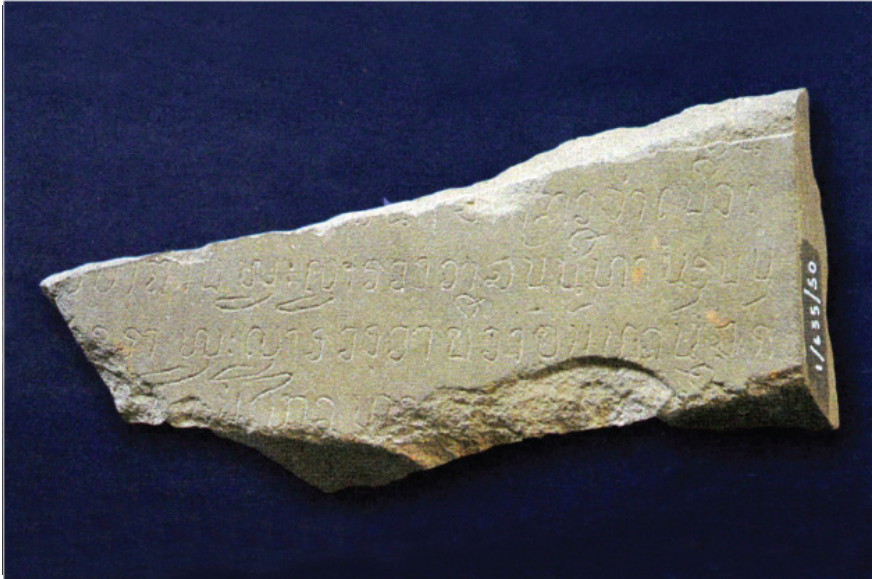
พระญามังรายตัดสินคดีความด้วยความละมุนละม่อม ด้วยหากว่า ตัดสินไปตามกระทำผิดถูกแล้ว พระญาร่วงต้องได้รับโทษทัณฑ์อย่างหนัก อันจะ ส่งผลให้เกิดภาวะสงครามกันทั้ง 2 อาณาจักรได้ แต่เมื่อได้สวนแล้ว พระญาร่วง รับผิดทุกข้อกล่าวหา พระองค์จึงตัดสินคดีพร้อมทั้งอุบายและแนะแนวทางหลายอย่าง ที่จะทำให้อาณาทั้งสองคืนดีกัน พร้อมทั้งตัดสินให้ พระญาร่วงจ่ายค่าสินไหม แก่พระญำเมือง ด้วยเบี้ยเกล้ากึ่งเกล้าลง (หอย เบี้ยที่ใช้เป็นเงินตรา จำนวน 9 ลຸ້ງ) พระญาร่วงน้อมรับคำตัดสินนี้ พระญามังรายจึงให้พระญาร่วง "สมมา" (ขอโทษ)

Later, Phaya Ngam Mueang discovered that Phaya Rung had secretly engaged in a romantic relationship with his consort. He devised a plan and managed to catch them red-handed. However, he was concerned about the potential complications that could arise if he were to punish them himself. Therefore, he appealed to Phaya Mangrai, a relative and influential ally, to assist in settling the legal matter.

Phaya Mangrai received a royal message from Phaya Ngam Mueang. Upon reading it, he carefully deliberated and reflected on the matter. Normally, when there were legal disputes or criminal cases, the conflicting parties would travel to seek a resolution, and legal experts would be involved in the investigation. However, the request for him to personally judge the matter was unusual. If he did not heed the summons, both allies might engage in retaliation, potentially leading to unrest among the people of both kingdoms. Therefore, Phaya Mangrai decided to exercise his royal authority and personally evaluate the situation by traveling to Phayao to resolve this special case.

Phaya Mangrai adjudicated the case with great wisdom and diplomacy. Recognizing the serious consequences of the judgment that could lead to a war between the two kingdoms if Phaya Ruang was accused of guilt and he had to suffer severe punishment for the wrongdoing. However, after Phaya Ruang willingly accepted all accusations, Phaya Mangrai tactically rendered a verdict along with suggestions to reconcile and restore harmony between the two allies. He gave a verdict for Phaya Ruang to pay Phaya Ngam Mueang compensation of 9 seashells currency, symbolizing an apology and reconciliation. Phaya Ruang humbly accepted this decision, and Phaya Mangrai also instructed Phaya Ruang to pay a respectful apology

พระญำเมืองเพื่อให้หายเวรแก่กัน²⁸ เหตุการณ์นี้ทำให้พระญาทั้งสองมีไมตรีต่อกันและสนิทแนบแน่นกันยิ่งกว่าเก่า ด้วยพระบารมีของพระญำมังราย

ภาพที่ 11 : จารึกลาวจำเมืองและพระญำร่วง พุทธศักราช พ.ศ. 2554
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานเวียงพยาว (วัดลี) ตำบลเวียง อำเภอเมือง
จังหวัดพะเยา

Figure 11: Inscription of Lao Ngam Mueang and Phaya Ruang, November 2011, displayed at Wiang Phayao Museum (Wat Li), Wiang Subdistrict, Mueang Phayao District, Phayao Province

²⁸

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, 2538, หน้า 18-21

to Phaya Ngam Mueang, allowing them to reconcile and put the incident behind.²⁸ This event resulted in a stronger bond and closer friendship between the two rulers because of the benevolence of Phaya Mangrai.

²⁸The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 18-21.

จารึกหลักนี้ตามทะเบียนจารึกคือ “จารึกลาวจำเมืองและพระญาร่วง” พุทธจิกายน พ.ศ.2554 ลักษณะรูปแบบอักษรฝักขาม อายุสมัยประมาณ พุทธศตวรรษที่ 21 ขุดพบในบริเวณฐานเจดีย์วัดร้างแห่งหนึ่งริมฝั่งน้ำแม่อิง ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดสปร่องขุย” เมื่อปี พ.ศ.2526 แต่เนื่องจากจารึกหลักนี้ชำรุดแตกหักเสียหาย เหลือเป็นเพียง เศษจารึก เหลือข้อความเพียงไม่กี่บรรทัด เนื้อหาจารึกระบุถึง พระนามของ ลาวจำเมือง (พระญาลาวจำเมือง) และ พระญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง)²⁹

สร้างเวียงกุมกาม

การสร้างเวียงกุมกามบนพื้นฐานวัฒนธรรมหริภุญไชย พระญามังราย ยึดครองเมืองหริภุญไชยได้ในราว พ.ศ.1835 พระองค์ประทับที่หริภุญไชย เพียง 2 ปี ก็ทรงมอบให้อ้ายฟ้าครองหริภุญไชย พระญามังรายจึงย้ายมาสร้าง เวียงกุมกามในปี พ.ศ.1837 ระหว่างที่พระญามังรายประทับที่เวียงกุมกาม ดำเนินพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวถึงพระองค์เสด็จประพาสเชิงดอยสุเทพ ทรงพบว่า บริเวณนี้เป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการสร้างเมืองหลวง จึงย้ายมาสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.1839³⁰

²⁹

ฐานจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร : ออนไลน์ <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/1795>

³⁰

ตำนานทุกฉบับกล่าวตรงกันว่า พระญามังรายครองหริภุญไชย 2 ปี ส่วนสาเหตุที่พระญามังรายไม่ประทับหริภุญไชย มีตำนานสิงหนดิถกมรเท่านั้นที่อธิบายว่า เพราะเป็นเมืองพระธาตุและแม่น้ำก็ผ่ากลางเวียงปอดี้แล ดู ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 หน้า 140

This inscription according to the inscription registry is "Lao Ngam Mueang and Phaya Ruang Inscription" dated 2011. It is written in a Khom script and estimated to be from the 21st Buddhist century. It was excavated from the base of a pagoda in 1983 at an abandoned temple called "*Wat Sob Rong Khui*" along the Mae Ing River, in Moo 4, Tha Wang Thong Subdistrict, Mueang District, Phayao Province. Unfortunately, the inscription is heavily damaged and fragmented with only a few lines of remaining text. The content of the inscription identifies the names of Lao Ngam Mueang (Phaya Ngam Mueang) and Phaya Ruang (Pho Khun Ramkhamhaeng).²⁹

Building Wiang Kum Kam

The construction of Wiang Kum Kam was based on the cultural foundation of Haripunchai and was initiated by Phaya Mangrai after he gained control of the Haripunchai Region in 1292. He remained in Haripunchai for only two years, after which he handed over the governance of the region to Ai Fah. Phaya Mangrai then relocated and established Wiang Kum Kam in 1294. During his residence at Wiang Kum Kam, local Chiang Mai legends record that, while visiting Doi Suthep, he recognized the area as a favorable location for establishing a capital city. He subsequently decided to found Chiang Mai in 1296.³⁰

²⁹ The Inscriptions in Thailand Database. The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre: Online <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/1795>.

³⁰ All chronicles showed identical statements that Phaya Mangrai ruled Haripunchai only for 2 years exactly. The reason for his decision not staying in Haripunchai was noted in Singhanawattikuman which stated that having the pagoda and the river situated right in the city center was not a good sign. The chronicle assembly region 61, Page 140.

เหตุการณ์ที่กล่าวข้างต้นยังมีปัญหาเรื่องศักราชอยู่ เช่น การสร้างเวียงกุมกาม ชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่าสร้าง พ.ศ.1846 ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุ พ.ศ.1829 และยังกล่าวว่าระหว่างที่พระญามังรายประทับที่เวียงกุมกามได้เตรียมการสร้างเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.1835 ขัดแย้งกับชินกาลมาลีปกรณ์ที่ว่า พ.ศ.1835 พระญามังรายเพิ่งตีหริภุญไชยได้ หลักฐานอื่นโดยทั่วไปต่างยอมรับว่าเวียงกุมกามสร้างหลังจากยึดหริภุญไชยได้แล้ว ฉะนั้นหากพระญามังรายตีหริภุญไชยได้ใน พ.ศ.1835 แล้ว การสร้างเวียงกุมกามควรเกิดหลัง พ.ศ.1835 เมื่อสอบกับตำนานทุกฉบับก็กล่าวตรงกัน ว่าพระญามังรายครองหริภุญไชย 2 ปี จึงสันนิษฐานว่าเวียงกุมกามจะสร้างราว พ.ศ.1837 อาจารย์สรัสวดี อ๋องสกุลเสนอว่าพระญามังรายควรยึดหริภุญไชยได้ในราว พ.ศ.1835 ตามศักราชในชินกาลมาลีปกรณ์

ก่อนหน้านี้ที่พระญามังรายจะทรงสร้างเวียงกุมกาม ในบริเวณเวียงกุมกามมีสภาพเป็นหมู่บ้านอยู่ก่อนแล้ว หมู่บ้านแห่งนี้เคยอยู่ภายใต้การปกครองของแคว้นหริภุญไชย จากร่องรอยทางโบราณคดี และหลักฐาน จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ พบว่า หมู่บ้านนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 และสืบเนื่องมาถึงสมัยพระญามังรายสร้างเวียงกุมกาม หมู่บ้านดังกล่าว มีศักยภาพต่อการตั้งเป็นชุมชนเมือง เนื่องจากตั้งอยู่ริมน้ำปิง การใช้น้ำเพื่ออุปโภค

The aforementioned events still have some conflicting information regarding the timeline. For example, the construction of Wiang Kum Kam is stated to have taken place in 1303. The Chinnakanmaleepakorn stated that the construction of Wiang Kum Kam was in 1286 and Phaya Mangrai began preparation of building Chiang Mai while residing at Wiang Kum Kam in 1292 while this contradicts the claim by Chinakanmaleepakhon that Phaya Mangrai seized Haripunchai Region in 1292. Other sources widely accepted that Wiang Kum Kam was built after Phaya Mangrai had gained control of Haripunchai. In this case, if Phaya Mangrai indeed captured Haripunchai in 1292, the construction of Wiang Kum Kam would have occurred after that year. After examining all versions of the legends, they consistently stated that Phaya Mangrai ruled over Haripunchai for 2 years. It is therefore assumed that Wiang Kum Kam was established around 1294. In contrast, Saratsawasdi Ongsakun exerted that Phaya Mangrai should have seized Haripunchai around 1292 as stated in the Chinakanmaleepakhon chronicles.

Prior to Phaya Mangrai's construction of Wiang Kum Kam, there was already an existing village in Wiang Kum Kam. This village had previously been under the rule of Haripunchai. The archaeological evidence and historical legends of Chiang Mai indicated that this village existed around the 17th century Buddhist era and continued into the time when Phaya Mangrai built Wiang Kum Kam. The village could be developed into an urban community due to its location near the Ping River, which provided easy access to water for consumption

และบริโศคทำได้อย่างสะดวก ด้านการคมนาคมก็ใช้ลำนํ้าปิงในการติดต่อค้าขาย และการเดินทางของผู้คน นอกจากนั้นสถานที่ตั้งยังเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่อุดมสมบูรณ์มีพื้นที่ปลูกข้าวได้กว้างขวาง ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานสำคัญของ สังคมเมืองในขณะนั้น

เวียงกุมกามสร้างขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรมหริภุญไชย สภาวะแวดล้อม ทางสังคมและวัฒนธรรมหริภุญไชยย่อมมีอิทธิพลต่อการก่อรูปของเวียงกุมกาม จากการศึกษาค้นคว้ารูปแบบของเวียงกุมกามได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของ หริภุญไชย ดังเช่นการเลือกทำเลที่ตั้งเวียงกุมกาม ก็เลือกสร้างบนบริเวณ ที่ราบลุ่มตํานํ้าท่วมถึง อันเป็นลักษณะเด่นของการเลือกที่สร้างเวียงตามแนวคิด ของวัฒนธรรมหริภุญไชย หากพิจารณาถึงแนวคิดตามจารีตของชาวไทยยวนแล้ว จะพบว่าจะเลือกสร้างเวียงที่เชิงเขา ด้านฝั่งเวียงกุมกามเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขณะที่ชาวไทยยวน (ก่อนยึดครองเมืองหริภุญไชย) จะสร้างเวียงไปตามลักษณะ ภูมิประเทศ ซึ่งไม่เป็นรูปทรงเรขาคณิต

นอกจากรูปแบบเวียงกุมกามจะได้รับอิทธิพลจากหริภุญไชยดังกล่าวแล้ว รัฐลํานนายังรับความเจริญด้านต่าง ๆ จากหริภุญไชย ดังเช่น ตัวอักษรธรรมลํานนา มีที่มาจากอักษรมอญหริภุญไชย นิเกยสงฆ์พื้นเมืองของอาณาจักรลํานนามาจาก นิเกยสงฆ์ของหริภุญไชย ส่วนด้านศิลปกรรมก็พบการยอมรับศิลปะหริภุญไชย อย่างเด่นชัด

and irrigation. The river was also used for trade and transportation. Further, the site was in a fertile river valley, providing ample space for rice cultivation. This agricultural foundation was an important factor in urban society at that time.

Wiang Kum Kam's construction was based on the foundation of Haripunchai culture. The social and cultural environment of the Haripunchai Region influenced the formation of Wiang Kum Kam. Through studies, it has been found that the design of Wiang Kum Kam was influenced by the culture of Haripunchai. For example, the choice of location for Wiang Kum Kam was made in a low-lying floodplain area, which was a distinctive feature of Haripunchai culture's preference for selecting settlement sites. According to the traditional beliefs of the Thai Yuan people, they would have typically chosen to build settlements in hillside locations. In terms of the layout, Wiang Kum Kam has a rectangular pattern, while the Thai Yuan people (before seizing Haripunchai) would build settlements based on the natural topography resulting in non-geometric pattern.

In addition to the influence of Haripunchai on the design of Wiang Kum Kam, the Lanna Kingdom also received various forms of development from Haripunchai. For example, the Lanna script, known as Tham Lanna, originated from the Mon script of Haripunchai. The local monastic sects of the Lanna Kingdom were also derived from the monastic sects of Haripunchai. In terms of art, the acceptance of Haripunchai artistic forms can be clearly observed.

ดังเช่น รูปทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมของวัดกุ่กุด (วัดจามเทวี) เป็นต้นแบบของเจดีย์วัดกู่คำ (วัดเจดีย์เหลี่ยม) และเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม ในเวียงกุมกาม ซึ่งพบที่วัดกุมกาม ที่ปาราม วัดปู่เปี้ย วัดไม้ซัง เป็นเจดีย์ที่คลี่คลายมาจากเจดีย์แปดเหลี่ยมของ หริภุญไชยเช่นเดียวกัน วัฒนธรรมหริภุญไชยซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ได้รับการยอมรับจากชาวไทยยวนสูงมาก แต่ขณะเดียวกันก็มีการผสมผสาน วัฒนธรรมหริภุญไชยเข้ากับวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในบริเวณนี้ ในที่สุด ก็สร้างสรรค์เอกลักษณ์เป็นศิลปวัฒนธรรมร่วมกันของสังคมล้านนา เวียงกุมกาม จึงเป็นช่วงเวลาที่ยอมรับวัฒนธรรมหริภุญไชย และสานต่อกับวัฒนธรรมล้านนา

ภาพที่ 12 : เจดีย์กู่กุดและเจดีย์แปดเหลี่ยม วัดจามเทวี

Figure 12: The Ku Kut Chedi and Octagonal Chedi of Wat Chamadevi

The square-based chedi of Wat Ku Kut (Wat Chamadevi) served as a model for the chedi of Wat Ku Kam (Wat Chedi Liam), as well as for octagonal-shaped chedis in Wiang Kum Kam, which are found at Wat Kum Kam Theeparam, Wat Pu Bia, and Wat Mai Sang. These chedis were developed from the octagonal-shaped chedis of the Haripunchai Region. Haripunchai culture, which was highly developed, was widely accepted by the Thai Yuan people. At the same time, Haripunchai culture was combined with the cultures of various ethnic groups in this area. This process led to the creation of a shared cultural and artistic identity of Lanna society. Wiang Kum Kam thus reflects a period in which Haripunchai culture was absorbed and continued within Lanna culture.

เจดีย์กู่กุดและเจดีย์แปดเหลี่ยม วัดจามเทวี ซึ่งเจดีย์กู่กุดเป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกเจดีย์ทรงปราสาทสี่เหลี่ยมซ้อนชั้น เนื่องจากส่วนยอดหักหายไป และเชื่อว่าเป็นต้นแบบในการสร้างเจดีย์กู่คำหรือเจดีย์เหลี่ยม เวียงกุมกามในสมัยพระญามังราย

ภาพที่ 13 : วัดกู่คำ หรือ วัดเจดีย์เหลี่ยม เวียงกุมกาม

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 13: Wat Ku Kham or Wat Jediliam, Wiang Kum Kam

Photo: Apichit Sirichai

เวียงกุมกามเป็นที่ประทับพระญามังรายอยู่ราว 2 ปี ศูนย์กลางของอาณาจักรแห่งใหม่ก็เคลื่อนย้ายมาที่เวียงเชียงใหม่ สาเหตุที่ย้ายมาสร้างที่เชียงใหม่เพราะเชียงใหม่มีที่ตั้งเหมาะสมกว่าเวียงกุมกามและผลจากการวิจัยของนักธรณีวิทยาทำให้เข้าใจว่า สาเหตุของการย้ายมาสร้างเชียงใหม่ไม่ใช่เป็นเพราะน้ำท่วมเวียงกุมกามทั้งนี้เพราะน้ำท่วมเวียงกุมกามอยู่ในสมัยพม่าปกครอง (พ.ศ. 2101-2317) หลังจากสร้างเวียงเชียงใหม่แล้ว เวียงกุมกามก็ไม่ได้สิ้นสลายลง คงมีสภาพเป็นชุมชนสืบต่อมา และมีฐานะเป็นเวียงบริวารของเชียงใหม่ โดยทำหน้าที่เป็นที่ประทับของเจ้านายและป้องกันศึกสงคราม³¹

³¹ สรัสวดี อ๋องสกุล เวียงกุมกาม : การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณในล้านนา, หน้า 120.

The Ku Kut Chedi and Octagonal Chedi of Wat Chamadevi are architectural structures. The Ku Kut Chedi is a colloquial name used by the locals to refer to a multilayered rectangular-shaped pagoda because its top portion is missing. It is believed to have served as a prototype for the construction of the Ku Kam Chedi or Chedi Liam in Wiang Kum Kam during the reign of Phaya Mangrai.

Wiang Kum Kam was a residence of Phaya Mangrai for about 2 years, and the center of power later shifted to Wiang Chiang Mai. The decision to build Chiang Mai was based on the suitability of its location compared to Wiang Kum Kam. The research findings by archaeologists revealed that the relocation was not primarily due to flooding in Wiang Kum Kam. The flooding occurred during the Burmese occupation (1558-1774). After the establishment of Chiang Mai, Wiang Kum Kam did not completely disappear but continued to exist as a community. It held the status of a satellite town, serving as a residence for rulers and a defense stronghold during wars.³¹

³¹Sarassawasdi Ongsakun. *Wiang Kum Kam: A Study of Ancient Community in Lanna*, Page 120.

สร้างเมืองเชียงใหม่

จากการคำนวณของคณะกรรมการตรวจสอบและสืบค้นดวงเมือง ซึ่งทางจังหวัดเชียงใหม่แต่งตั้ง เพื่อค้นคว้าและหาข้อมูลว่า วันเวลาตามจันทรคติ ที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดเชียงมั่น ตรงกับวันเวลาอะไรตามสุริยคติ ผลสรุปคือ วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 1839 เวลาฤกษ์ 4.00 น.³²

ในการสร้างเมืองเชียงใหม่ พระญามังรายทรงเชิญพระญำเมืองและพระญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) มาร่วมกันพิจารณาถึงชัยภูมิและการวางผังเมือง ผังเมืองเชียงใหม่มีลักษณะคล้ายกันกับผังเมืองสุโขทัย ทั้งนี้เพราะเชียงใหม่รับอิทธิพลจากสุโขทัย และผังเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมทรงเลขาคณิตไม่เคยมีมาก่อน ในวัฒนธรรมชาวไทยยวน และหลังจากสร้างเวียงเชียงใหม่แล้ว ไม่พบการวางผังเมืองแบบนี้ที่ใดเลย ผังเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นรูปแบบพิเศษต่างกับเมืองอื่น ๆ โดยทั่วไปการสร้างเวียงจะอาศัยแนวธรรมชาติทำให้ในล้านนามีเวียงที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน

32

จดหมายเหตุการตรวจสอบและสืบค้นดวงเมือง “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ ส.ทรัพย์การพิมพ์ 2537, หน้า 3-10

Building Chiang Mai

The validation committee of the city's astronomical observations, appointed by the Chiang Mai province, who calculated the specific date and time according to the astrological beliefs recorded in the inscription at Wat Chiang Man Temple, showed the conclusion that the Chiang Mai was founded on April 12, 1296 at 4:00 a.m.³²

In the construction of Chiang Mai, Phaya Mangrai invited Phaya Ngam Mueang and Phaya Ruang (Pho Khun Ramkhamhaeng), to participate in considering the strategic location and city planning. The city plan of Chiang Mai bears similarities to that of Sukhothai because Chiang Mai was influenced by Sukhothai. The ancient city plan underpinning rectangular geometrical shapes were not previously found in Thai Yuan culture. After building Wiang Chiang Mai, no such city plans were found elsewhere. The unique city plan of Chiang Mai deviates from the general pattern of other cities. Generally, the construction of Wiang relied on natural topography, resulting in cities without a fixed form in the Lanna region.

³² Archive of Validation and Investigation of City Fortune “Nopburisrinakhonping Chiang Mai: Chiang Mai: S. Sap Pringting, 2537 BE, Page 3-10

เมืองเชียงใหม่ เมื่อแรกสร้างกำแพงเมืองมีขนาดกว้าง 900 วา ยาว 1,000 วา³³ กำแพงเมืองที่เห็นทุกวันนี้ มี 2 ส่วน คือ กำแพงสี่เหลี่ยม (ชั้นใน) และกำแพงดิน (ชั้นนอก) ปัญหาที่ยังไม่ยุติคือ กำแพงเมืองทั้ง 2 ส่วนนี้ ส่วนไหนสร้างก่อนกันหรือส่วนไหนสร้างพร้อมกัน ซึ่งมีผู้รู้ลงความเห็นต่างกันไป³⁴ สำหรับผู้เขียนพิจารณาจากตำนานต่าง ๆ ทางภาคเหนือ แล้วเข้าใจว่ากำแพงสี่เหลี่ยม (ชั้นใน) สร้างก่อนโดยสร้างในสมัยพระญามังรายและน่าจะก่อด้วยดิน ส่วนกำแพงดิน (ชั้นนอก) สร้างในสมัยท้าวแม่กุ (พระญาเมกุฏ)

เมืองเชียงใหม่มีที่ตั้งที่เหมาะสมต่อการเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา การเลือกชัยภูมิแห่งนี้ จึงแสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระญามังรายยิ่ง ความเหมาะสมของเชียงใหม่ มีดังนี้

ประการแรก เชียงใหม่ตั้งอยู่กลางระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงจึงเป็นที่ที่สามารถควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่กับแคว้นโยนและแคว้นพิงค์ (เป็นชื่อเรียกกลุ่มเมือง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน)³⁵

ประการที่สอง ที่ตั้งของเชียงใหม่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางทางการค้า เพราะสามารถใช้แม่น้ำปิงในการติดต่อค้าขายกับหัวเมืองตอนใต้ได้อย่างสะดวก และยังสามารถติดต่อค้าขายกับเมืองตอนบน เช่น เชียงแสน ยูนนาน เชียงใหม่ จึงเป็นชุมทางค้าขายกับเมืองต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง

³³ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ หน้า 27 และ ชินกาลมาลีปกรณ์ หน้า 104

³⁴ คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำหนังสือกำแพงเมืองเชียงใหม่, กำแพงเมืองเชียงใหม่ : ทรัพยากรการพิมพ์ 2529, หน้า 243

³⁵ พระรัตนปัญญาเถร, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลโดย แสง มนวิฑูร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายก นิมนานเหมินท์ 2510) หน้า 102

When Chiang Mai was firstly built, the city walls had a width of 900 Wa (Thai unit of length, approximately 1.8 meters) and a length of 1,000 Wa.³³ The current city walls consist of two parts: the rectangular wall (inner) and the earthen wall (outer). The unresolved issue is which part of the city walls was constructed first or if they were built simultaneously, and opinions among experts are still inconclusive.³⁴ According to various legends in the northern region, the author understands that the rectangular wall (inner) was built first, believed to have been constructed during the reign of Phaya Mangrai, possibly using earth. The earthen wall (outer), on the other hand, was built during the reign of Thao Maeku (Phaya Mekut).

Chiang Mai is strategically located to serve as the hub of the Lanna Kingdom. The choice of this favorable location exemplifies the remarkable foresight of Phaya Mangrai. The suitability of Chiang Mai can be described as follows:

First, Chiang Mai is in the middle of the Mae Kok and Ping River basins, making it a location capable of exerting control over cities under the Yuan and Ping regions.³⁵

Second, Chiang Mai's location is ideal for a trading hub. The availability of the Ping River facilitates convenient trade connections with southern provinces and with northern cities such as Chiang Saen and Yunnan. As a central trading spot, Chiang Mai engages in trade

³³The Chronicle of Chiang Mai, Page 27 and Chinnakanmaleepakorn, Page 104

³⁴Chiang Mai City Wall Book Organizing Committee, The Book of Chiang Mai City Wall: Thipnate Printing, 2529 BE, Page 243

³⁵Phraratanapanyathera, Chinnakanmaleepakorn, Translated by Saeng Monwithoon, 2nd Edition (Commemoration for Mr. Ki Nimmanhaemin) Page 102.

รายได้จากการค้าจึงเป็นรายได้สำคัญของเชียงใหม่³⁶

ประการที่สาม ความอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง โดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งเชียงใหม่ จะเป็นที่ราบขนาดใหญ่ที่ติดต่อกันไปถึงลำพูน นับเป็นที่ราบผืนใหญ่ที่สุดในอาณาจักรล้านนา จึงมีความเหมาะสมต่อการตั้งชุมชนขนาดใหญ่ที่มีอาชีพทำเกษตรกรรม

ประการสุดท้าย บริเวณที่ตั้งของตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างเชิงดอยสุเทพกับแม่น้ำปิง มีความเหมาะสมเพราะพื้นที่ลาดเทจากตะวันตกมาตะวันออก สายน้ำจากดอยสุเทพจะไหลมาหล่อเลี้ยงตัวเมืองเชียงใหม่ตลอดเวลา และทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองมีหนองน้ำใหญ่เป็นแหล่งน้ำสำคัญเมืองเชียงใหม่จึงตั้งอยู่ที่มีน้ำบริบูรณ์ดี³⁷

³⁶ อุษะรีย์ ธงไชย “ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและล้านนาไทย พ.ศ.1839-2310” วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526 หน้า 17,84-98

³⁷ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524 หน้า 27-28

with various cities, and the income generated from this trade plays a crucial role in its economy.³⁶

Third, the Ping River basin's fertility, especially around Chiang Mai, is a huge plain that stretches all the way to Lamphun, making it the largest contiguous plain in the Lanna Kingdom. Therefore, it is suitable for setting up a large agricultural community.

Finally, Chiang Mai is adjacent to the foot of Doi Suthep and the Ping River. This location is suitable due to the sloping terrain from west to east and the stream from Doi Suthep consistently flows to feed Chiang Mai. The northeast of the city is a large swamp serving as the main water source of Chiang Mai where there is plenty of water.³⁷

³⁶Usaree Thongchai. *The Relationship between Ayutthaya and Lanna Thai 1839-2310 BE*. Master Thesis in History. Graduate School. Chulalongkorn University 2526 BE, Page 17,84-98

³⁷ *The Chiang Mai Chronicle*, Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University, 2524 BE, Page 27-28.

นอกจากนี้ การสร้างเมืองเชียงใหม่ยังมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างรัฐในขณะนั้นด้วย เนื่องจากเป็นช่วงที่การคุกคามจากมองโกลลดลง เพราะจักรพรรดิคุปไลข่านสิ้นพระชนม์แล้ว กล่าวคือ จักรพรรดิคุปไลข่านแห่งมองโกลส่งกองทัพโจมตีสถานจักรปาไปซีฟู (ล้านนา) ครั้งแรกใน พ.ศ.1835³⁸ ซึ่งมีสาเหตุจากพระญามังรายให้ความช่วยเหลือแก่ผู้นำไทยใหญ่สามพี่น้องขับไล่กองทัพมองโกลออกไปจากพุกาม (พุกาม ญูมองโกลตีแตก พ.ศ.1830)³⁹ เหตุการณ์นี้สอดคล้องกับตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่าในปี พ.ศ.1833 พระญามังราย “ก็ยกทัพทั้งหลายอันมากนัก ไปเมืองพุกาม-อังวะ”⁴⁰

เมื่อหัวหน้าไทยใหญ่สามพี่น้อง ประสบความสำเร็จในการขับไล่มองโกล⁴¹ ออกไป พระญามังรายคงได้โอกาสเข้ายึดทริภุญไชยในราว พ.ศ.1835 การขยายอำนาจเข้าสู่ทริภุญไชย และผนวกเข้ากับแคว้นโยนกอรุณพอาณาจักรขึ้น นับเป็นการประกาศความเข้มแข็งของพระญามังราย ซึ่งอาจเป็น อุปสรรคต่อการขยายอำนาจของมองโกลในดินแดนแถบนี้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งใหญ่ของพระญามังรายในลักษณะต่อต้านมองโกลดังกล่าว ทำให้มองโกลยกกองทัพมาโจมตีสถานจักรของพระองค์ใน พ.ศ.1835

^{38,39} ตามหลักฐานจีนไม่ระบุถึงสาเหตุที่จักรพรรดิคุปไลข่านยกทัพมาโจมตี ดู G.H.Luce.Ibid., p.146 เรื่องเดียวกัน หน้า 149-152.

⁴⁰ การยกทัพไปช่วยเหลือหัวหน้าไทยใหญ่สามพี่น้องคงได้ชัยชนะกลับมา เพราะมีข้อความกล่าวถึงการนำช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก กลับมาด้วย ดู ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 23-24.

⁴¹ G.H. Luce, Ibid., และ หม่องหิน ออง, ประวัติศาสตร์พม่า แปลโดย เพ็ชร สุมิตร กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช 2519 หน้า 45-46.

In addition, the construction of Chiang Mai was also well-suited to the political situation between states at that time. This was because it was a period when the threat from the Mongols had diminished, as the Mongol Emperor Kublai Khan passed away. Kublai Khan sent an army to attack Lanna for the first time in 1292³⁸ because Phaya Mangrai helped 3 brothers of Tai Yai King to drive the Mongol troop out of Bagan in 1287³⁹. This event aligns with the local legend of Chiang Mai, which mentions that in 1290, Phaya Mangrai "marched his troop to Bagan-Inwa."⁴⁰

When the three Tai Yai leaders successfully expelled the Mongols,⁴¹ Phaya Mangrai had the opportunity to seize Hriphunchai in 1292. The expansion of power to Hriphunchai and its integration into the newly formed kingdom marked the declaration of Phaya Mangrai's strength. This could have been an obstacle to the expansion of Mongol power in this region. The significant political movement led by Phaya Mangrai in opposition to the Mongols resulted in Mongol forces attacking the kingdom in 1292.

^{38,39} The evidence from China did not indicate the root of the Mongol Emperor waging the war to attack Lanna. G. H. Luce. *Ibid.*, p.146, 149-152.

⁴⁰ Marching army to help 3-brother Tai Yai leaders in the battle might earn victory because there is a statement mentioning that silversmiths, goldsmiths, and ironsmiths were brought back after the war. *The Chiang Mai Chronicle*, Page 23-24

⁴¹ G.H. Luce, *Ibid.*, and Maung Htin Aung. *A History of Burma*. Translated by Petcharee Sumitr. Bangkok: Thaiwattanapanich. Page 45-46.

หลังจากถูกมองโกลรุกรานใน พ.ศ.1835 แล้ว พระญามังรายยุติการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่จะแสดงท่าทีต่อต้านอำนาจมองโกล เพราะเกรงจะถูกมองโกลโจมตีอีก พระญามังรายรอดูท่าทีของทัพมองโกลจนเห็นว่า อันตรายจากมองโกลเริ่มลดลง เนื่องจากจักรพรรดิคุบไล่ข่านสิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ.1837 จากนั้นพระญามังรายคงใช้เวลาศึกษาสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเห็นว่าสถานการณ์เหมาะสม ใน พ.ศ.1839 พระญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น หลังจากพระญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว อาณาจักรล้านนามีความมั่นคงมาก จึงตอบโต้การคุกคามของมองโกลอย่างเข้มแข็ง

ภาพที่ 14 : ภาพถ่ายทางอากาศเวียงเชียงใหม่ พ.ศ.2486

ภาพ : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

Figure 14: Aerial Photo of Wiang Chiang Mai 1943

Photo: National Library

After being invaded by the Mongols in 1292, Phaya Mangrai ceased his political movements that showed opposition to the Mongols because he feared for another attack. Phaya Mangrai observed the movements of the Mongol army until he saw the threat from the Mongols diminish as the Mongol Emperor died in 1294. After, Phaya Mangrai took the time to study various situations and circumstances and saw the favorable situation in 1296. Phaya Mangrai proceeded to establish Chiang Mai. After the construction of Chiang Mai, the Lanna Kingdom became significantly stable and able to respond to the aggressive actions of the Mongols.

ในปีนี้ พระญาयीบาและพระญาเบิกยกทัพมาเพื่อตีเมืองหริภุญไชย คืน พระญามังรายจึงทรงแต่งตั้งพระราชโอรส คือ **ขุนคราม** ยกทัพออกไป ต้านทานรบกับพระญาเบิกและจับพระญาเบิกสำเร็จโทษ พระญาयीบารู้ข่าวว่า เสียราชบุตร จึงทิ้งเมืองเขลางค์หนีไปพึ่งพระญาพิษณุโลก ขุนครามจึงได้เมืองเขลางค์ (ลำปาง) อีกเมืองหนึ่งในรัชสมัยของพระองค์⁴²

ภาพที่ 15 : วัดเชียงมั่น อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นวัดแรกที่พระญามังรายเป็นผู้สร้าง

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 15: Wat Chiang Mun, Mueangchiangmai District, the first temple built by Phaya Mangrai

Photo: Apichit Sirichai

⁴²

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524 หน้า 40

In that year, Phaya Yiba and Phaya Berk led their armies to reclaim Haripunchai. In response, Phaya Mangrai appointed his son, Khun Khram, to lead an army to confront Phaya Berk, capture him, and carry out his execution. Phaya Yiba learned that he lost his son in the battle, so he thus fled Khelang to take refuge under Phaya Phitsanulok. Khun Khram, therefore, was able to take control of Khelang (Lampang) as another satellite city during the reign of Phaya Mangrai.⁴²

⁴²The Chronicle of Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University 2524 BE. Page 40.

เนื้อหาโดยสังเขปบนศิลาจารึกวัดเชียงมั่น

กล่าวถึงประวัติการก่อสร้างวัดเชียงมั่น ตั้งแต่ พ.ศ.1839 จนถึง พ.ศ. 2124 กล่าวคือ เมื่อ พ.ศ.1839 พระญามังรายเจ้า พระญางำเมือง และพระญาร่วง ร่วมกันตั้งหอนอน ณ ราชมณเทียร ขุดคู ก่อกำแพงสามชั้น ทั้ง 4 ด้าน และก่อพระเจดีย์ที่บ้านเชียงมั่นแล้วสร้างเป็นวัด ให้ชื่อว่าวัดเชียงมั่น ครั้นปี พ.ศ. 2014 พระติโลกราชเจ้า (พระเจ้าติโลกราช) ได้ทรงก่อพระเจดีย์ด้วยหินแดง พ.ศ. 2101 สมเด็จพระมหาธรรมิกราชธิราชเจ้าทรงพระราชทานอ่างอาบเงิน และ พ.ศ. 2114 ได้ก่อเจดีย์คร่อมเจดีย์เดิมอีกครั้งหนึ่งมีการสร้างแปลงก่อเจดีย์วิหารอุโบสถ สร้างธรรมเสนาสนะ กำแพง ประตู จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2124 ได้มีการรวบรวมเงินที่ดิน และข้าพระจำนวนมากอุทิศแก่อารามแห่งนี้

Summary of Wat Chiang Man Inscription

The history of the construction of Wat Chiang Man can be traced back from 1296 to 1584. In 1296, Phaya Mangrai, Phaya Ngam Mueang, and Phaya Ruang constructed a sleeping hall at the royal house, dug a moat, and built a three-tiered wall on all four sides. They also built a stupa at Ban Chiang Man, which was later converted into a temple called Wat Chiang Man. In 1471, King Dilokaraj (Phra Chao Tilokaraj) constructed a red stone stupa. In 1558, King Mahathamikkarachathiratchao offered a silver bathing basin, and in 1571, another stupa was built to cover the original stupa. Other structures were also built alongside the stupa i.e. Buddha image hall, preaching hall, walls, and gates. Until 1581, funds, land, and many devoted followers were gathered to support this temple.

ความสำคัญของนครเชียงใหม่

นครเชียงใหม่ที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1839 นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ของชาวไทยยวน เนื่องจากได้สถาปนาศูนย์กลางของอาณาจักรแห่งใหม่ขึ้น เชียงใหม่มีฐานะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม นครเชียงใหม่จึงได้รับการสถาปนาความสำคัญให้เหนือเมืองอื่น ๆ ในอาณาจักร นับตั้งแต่เริ่มสร้าง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสิทธิธรรมแก่นครเชียงใหม่ ความสำคัญของนครเชียงใหม่มีดังนี้

ประการแรก ความสำคัญของเชียงใหม่ ในฐานะเมืองหลวงถาวรของอาณาจักร แนวคิดการสร้างเมืองหลวงถาวร ปรากฏชัดเจนเมื่อสร้างนครเชียงใหม่ ก่อนหน้านั้น ในต้นรัชสมัยพระญามังราย พระองค์ทรงย้ายที่ประทับซึ่งมีฐานะเป็น “เมืองของกษัตริย์” อยู่เสมอ ตามประวัติก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ พระญามังรายสร้างเมืองหลายแห่ง เช่น เชียงราย ฝาง เวียง กุ่มกาม เมืองดังกล่าวเป็นเพียงที่อยู่ของกษัตริย์ที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ โดยขุดคูน้ำ ก่อคันดินล้อมรอบเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น ดังตัวอย่างการสร้างเวียงเชียงราย พระญามังรายสร้างเวียงเชียงราย ล้อมรอบดอยจอมทอง ตัวเวียง มีขนาดเล็ก พื้นที่ส่วนใหญ่คงใช้เป็นที่ประทับการย้าย “เมืองที่ประทับ” อยู่เสมอจนเป็นลักษณะราชธานีชั่วคราวนั้น เป็นแนวคิดที่แสดงว่า ราชธานีมิใช่สถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อรัฐ แต่มีความสำคัญเพียงเป็นที่ประทับของกษัตริย์ ราชธานีจึงมีขนาดเล็ก และสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ กษัตริย์ก็ย้ายที่ประทับไปตามเมืองราชธานีที่สร้างขึ้นใหม่ ลักษณะเช่นนี้มักจะพบในสังคมชนเผ่าซึ่งยังไม่พัฒนาเป็นรัฐ

The Importance of Chiang Mai

Chiang Mai was constructed in 1296 and marked the beginning of a new era for the Thai Yuan people. It was inaugurated as the central hub of the new kingdom. Chiang Mai held a significant status as the center of political, economic, social, and cultural activities. The city's importance surpassed that of other cities in the kingdom. Chiang Mai, since its inception, was designated to earn full righteousness. The importance of Chiang Mai can be summarized as follows:

First, Chiang Mai was positioned as the capital of the kingdom, and the idea of building a permanent capital appeared clearly when Chiang Mai was built. Before that, in the initial reign of Phaya Mangrai and before building Chiang Mai, Phaya Mangrai built his royal residence in various places such as Chiang Rai, Fang, Wiang Kum Kam. Royal residences in those cities were merely simple residences of the king built by digging moats and embankments for self-protection. For example, Phaya Mangrai built Wiang Chiang Rai surrounding Doi Chom Thong where the area for city center was quite small and majority was reserved for the king's residence.

Moving the "*temporary capital city*" continuously reflects the concept that these temporary capitals were not politically significant institutions but served as the personal residences of the kings. As a result, these temporary capitals were small and built in a simple manner, and the king kept moving to a newly constructed capital city. This pattern is often observed in tribal societies that have not yet developed into states.

สังคมของชาวไทยในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำกก เป็นรัฐที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มเมืองอย่างหลวม ๆ แต่ละเมืองก็มีฐานะเป็นเครือญาติกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้ราชธานี ไม่มีความสำคัญเป็นพิเศษในรัฐ⁴³ จึงพบว่า ราชธานีที่มีชื่อปรากฏในตำนาน เช่น เชียงดาว เงินยาง ล้วนเป็นเมืองที่ไม่อาจระบุที่ตั้งที่ชัดเจนได้ และไม่พบร่องรอยของเมือง เช่น คันดินคูน้ำเลยราชธานีดังกล่าวคงเป็นเพียงที่ประทับของกษัตริย์ แนวคิดดังกล่าวเป็นจารีตของรัฐไทยโบราณที่สืบมา จนถึงสมัยพระญามังราย พระญามังรายคงได้รับอิทธิพลจากจารีตของรัฐไทยโบราณที่ย้ายราชธานีอยู่เสมอ พระญามังรายจึงย้ายราชธานีอยู่หลายครั้งในช่วงต้นรัชสมัยและเมืองที่ประทับก็มีขนาด เล็กที่สร้างอย่างง่าย ๆ

เมื่อพระญามังรายยึดครองหริภุญไชยได้แล้ว จึงเริ่มก่อรูปเป็นอาณาจักรล้านนา ซึ่งในขณะนั้นมีฐานะเป็นรัฐที่มีอาณาเขตกว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม ความเปลี่ยนแปลงของรัฐล้านนาในช่วงหลังจากยึดครองแคว้นหริภุญไชยมีมากมาย ดังเช่น

- 1) อาณาเขตและประชากรเพิ่มมากขึ้น เป็นผลจากการรวมแคว้นโยน และแคว้นหริภุญไชยเข้าด้วยกัน
- 2) การผสมผสานของวัฒนธรรมของกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ เกิดเป็น วัฒนธรรมล้านนาร่วมกัน และการสลายตัวของชนเผ่าเป็นชนชาติเดียวกัน
- 3) การรับอิทธิพลจากหริภุญไชยซึ่งมีวัฒนธรรมและความเจริญด้านต่าง ๆ มาช้านาน

The society of Thai people along Mae Kok River basin evolved from loosely annexing of cities, and each city was connected through kinship. These characteristics make the city less significant for state,⁴³ so it was found that some cities whose names appeared in legends, such as Chiang Dao, Ngoen Yang, were all cities whose locations could not be clearly identified and no traces of the city such as ridges and ditches. Those cities would have been only residences of the king. Such concepts are customary of the ancient Thai state inherited to the reign of Phaya Mangrai and he thus received Influenced by this tradition of an ancient Thai state, so he always moved the capital city several times during his early reign and the city was quite small and constructed using simple structure.

After Phaya Mangrai gained control of the Haripunchai Region, the Lanna Kingdom began to take shape. At that time, Lanna developed into a state with a wider territorial extent than before. Many changes occurred in the Lanna Kingdom following the conquest of the Haripunchai Region, including the following:

- 1) The expansion of territory and population as a result of the unification of the Yon Region and the Haripunchai Region.
- 2) The integration of cultures from various ethnic groups, leading to the formation of a shared Lanna culture and the gradual unification of different ethnic groups into a single ethnic group.
- 3) The adoption of influences from Haripunchai, which had long developed in various cultural aspects.

⁴³ Nithi Iewsriwong, *Sriramthepnakhon: An Essay of Early History of Ayutthaya*. Page 69.

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในช่วงกำเนิดอาณาจักรล้านนา ก่อให้เกิดแนวคิดที่จะมีเมืองหลวงถาวร เพื่อให้เป็นสถาบันทางการเมือง ซึ่งอำนวยความสะดวกให้แก่รัฐ ก็ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นในสมัยพระญามังราย แนวคิดที่จะมีเมืองหลวงถาวรของรัฐนี้ สันนิษฐานว่าพระญามังรายคงจะได้จากหริภุญไชย ซึ่งเป็นแคว้นที่มีความเจริญมาก่อน และพระญามังรายก็ได้รับอิทธิพลหลายอย่างจากหริภุญไชย

แนวคิดการมีเมืองหลวงถาวรปรากฏอย่างเด่นชัดในแคว้นหริภุญไชย เพราะเมืองหริภุญไชยเป็นเมืองหลวงสืบต่อกันมา นับตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี (ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 14) จนกระทั่งถึงสมัยพระญาธิบา (หมดอำนาจราว พ.ศ. 1835) รวมเวลาแล้วกว่า 500 ปี เมืองหลวงแห่งนี้ไม่เคยถูกย้ายไปที่อื่น แม้ว่าบางครั้งในประวัติศาสตร์ของแคว้นหริภุญไชยจะมีปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งน่าจะมีผลต่อการย้ายเมืองหลวง เช่น เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เมืองหริภุญไชยเกิดอหิวาตกโรค ชาวเมืองหนีโรคระบาดไปอยู่เมืองสุพรรณนคร แต่หลังจากอหิวาตกโรคสงบลง ชาวหริภุญไชยก็กลับมาอยู่เมืองหริภุญไชยตามเดิม และตามประวัติเมืองหริภุญไชยเคยถูกกษัตริย์ต่างถิ่นยึดครอง แต่กษัตริย์ต่างถิ่นก็ครองเมืองหริภุญไชยต่อมาโดยไม่คิดย้ายเมืองหลวงไปอยู่ในถิ่นของตน⁴⁴ เมืองหริภุญไชยจึงได้รับการ ยอมรับในฐานะเมืองหลวงมาตลอด

44

ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง, เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2519, หน้า 184

The changes during the establishment of the Lanna Kingdom gave rise to the idea of having a permanent capital city for a political institution which gradually manifested during the reign of Phaya Mangrai. It is speculated that the concept of a permanent capital city of the kingdom originated from the prosperous Haripunchai, and Phaya Mangrai was greatly inspired by this city.

The idea of having a permanent capital city clearly emerged in Haripunchai Region because Haripunchai had served as a continuous capital city since the time of Phranang Chamadevi (around the 14th century) until the reign of Phaya Yiba (ceased power around 1292). Over 500 years, this capital city had never been moved elsewhere, although there were occasions in the history of Haripunchai where temporary relocations occurred. For example, around the 16th Buddhist century, Haripunchai experienced an epidemic outbreak, and the city's inhabitants fled to Suthamnakhon to escape the disease. However, once the epidemic subsided, the people of Haripunchai returned to their original city. Throughout its history, Haripunchai had been seized by various kings, but these kings ruled the city without considering the relocation of the capital to their own territories.⁴⁴ Haripunchai had always gained recognition as the capital city and maintained its status accordingly.

⁴⁴ Tamnan Mulasasana, Wat Padaeng Version, Chiang Mai: Sociology and Anthrophology, Chiang Mai University, 2519, Page 184.

แนวคิดดังกล่าวของพระญามังรายแสดงออกอย่างชัดเจนในการสร้างเมืองเชียงใหม่ซึ่งเข้าใจว่าพระญามังรายต้องการสถาปนาให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลวงถาวรของอาณาจักรล้านนา จึงตั้งใจสร้างให้เป็นเมืองขนาดใหญ่ “กู่จกสร้างบ้านแปงเมืองอันใหญ่แท้”⁴⁵ พระญามังรายได้กำหนดให้เชียงใหม่กว้างด้านละ 2,000 วา ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มาก คือใหญ่กว่าเชียงใหม่ (เฉพาะเขตสี่เหลี่ยมจัตุรัส) ถึงเท่าตัว ข้อเสนอของพระองค์จึงได้รับการคัดค้านจากพระญาจางเมือง และพ่อขุนรามคำแหงว่าเป็นเมืองใหญ่เกินไป ในที่สุดก็ลดขนาดลงเท่าตัวจากความต้องการดังกล่าว ได้มีการวางแผนสร้างเมืองเชียงใหม่อย่างดี ผลที่ออกมาคือเชียงใหม่มีผังเมืองดียิ่ง และตำแหน่งที่ตั้งก็มีความเหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรการสร้างเมืองเชียงใหม่ จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อรัฐของชาวไทยยวนที่พัฒนาการจากรูปแบบรัฐแว่นแคว้นมาสู่รัฐแบบอาณาจักร

ประการที่สอง การสร้างสิทธิธรรมให้นครเชียงใหม่ นครเชียงใหม่ที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่ที่ยังไม่เคยเป็นเมืองมาก่อน ย่อมขาดสิทธิธรรม อีกทั้งเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ใต้อาณาจักรล้วนมีความเก่าแก่กว่ามากมาย เช่น นครหริภุญไชย เขตกลางคันคร เชียงแสน ได้มีการตั้งเป็นแว่นแคว้นนครรัฐอยู่ก่อนแล้ว นครเชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นเมืองน้องใหม่ ที่ต้องสร้างสิทธิธรรมให้เป็นที่ยอมรับในสำคัญ

⁴⁴ ด่านานพื้นเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524, หน้า 26

This concept of Phaya Mangrai is clearly reflected in the establishment of Chiang Mai, which is understood as his intention to build the city as the permanent capital of the Lanna Kingdom. For this reason, Chiang Mai was deliberately planned as a large city, as expressed in his statement *"I shall build a truly great city."*⁴⁵ Phaya Mangrai designated a vast area of 2,000 Wa for Chiang Mai, making it significantly larger than Chiang Rai (specifically within the square area). However, his proposal faced opposition from Phaya Ngam Mueang and Pho Khun Ramkhamhaeng, who believed the city was too large. Eventually, its size was reduced, but Chiang Mai had a well-designed city plan and a suitable location for the center of the kingdom. The construction of Chiang Mai marked a significant transformation for the Thai Yuan state in transitioning from a regional state to a kingdom.

Second, the establishment of sovereignty for Chiang Mai, Chiang Mai was newly built on an area that had never been a city before, so it lacked sovereignty. The other cities within the kingdom were much older, such as Nakhon Haripunchai, Khelangnakhon, and Chiang Saen, which had already been established as regional capitals or city-states. Therefore, Chiang Mai had the status of a new city that needed to establish its sovereignty for recognition.

⁴⁴The Chiang Mai Chronicle, Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University, 2524 BE, Page 26.

พระญามังรายทรงสร้างสิทธิธรรมให้เมืองเชียงใหม่ นับตั้งแต่เริ่มสร้าง โดยประกาศให้รัฐไทยอื่น ๆ ทราบถึงฐานะอันยิ่งใหญ่ของเมืองหลวงแห่งใหม่ การเชิญพระญามังเมืองและพ่อขุนรามคำแหงมาร่วมกันพิจารณา สร้างเมืองเชียงใหม่ ก็เพื่อให้รับรู้และยอมรับฐานะของเชียงใหม่ เมื่อสร้างเมืองเชียงใหม่ที่มีลักษณะพิเศษ คือได้ดูดวงชาตาวันกำเนิดเมืองโดยระบุนวันเดือนปีเกิดไว้ชัดเจน จนสามารถคำนวณวันสร้างเมืองเป็นวันทางสุริยคติได้ ซึ่งไม่เคยมีเมืองใดกระทำเช่นนี้เลย เมืองเชียงใหม่จึงรู้วันสมโภช 700 ปี ตรงกับวันที่ 12 เมษายน 2539 เมืองเชียงใหม่ จึงได้รับการวางแผนการสร้างและวางผังเมืองดีมาก นับเป็นเมืองทันสมัยมาก ในขณะนั้น

พระญามังรายได้ทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสืบเนื่อง พระองค์ไม่ย้ายที่ประทับไปที่ไหนอีกเลย ดังพบว่า พระองค์ประทับที่เชียงใหม่จนสวรรคต หลังจากพระองค์สวรรคตไปแล้ว เชียงใหม่มีสิทธิธรรมเกิดขึ้นแล้ว เพราะพบว่า นับตั้งแต่สมัยพระญาไชยสงครามเป็นต้นมา การแย่งชิงราชสมบัติได้สำเร็จ หมายถึงการแย่งชิงเมืองเชียงใหม่ได้ โดยเฉพาะการนั่งแท่นบัลลังก์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องปลงพระชนม์กษัตริย์ แสดงว่า เมืองเชียงใหม่ได้รับการยอมรับในฐานะสถาบันทางการเมืองแล้ว ดังตัวอย่าง ขุนศรีเมืองแย่งชิงเชียงใหม่จากท้าวแสนพูโดยไม่ทำร้ายพระญาไชยสงคราม

Phaya Mangrai established sovereignty for Chiang Mai since its inception by declaring its status to other Thai states. The invitation was extended to Phaya Ngam Mueang and Pho Khun Ramkhamhaeng to share their thoughts on constructing Chiang Mai and to acknowledge the status of Chiang Mai. When Chiang Mai was built, astrological analysis was performed to designate the city's birth date, month, and year. This enabled the calculation of the city's construction day according to astrological principles, which was an unprecedented tradition. Chiang Mai is thus well-informed for its auspicious day for the 700th year celebration, which is on April 12, 1996. This could be said that Chiang Mai underwent meticulous planning, construction, and urban design, making it a highly modern city at that time.

Phaya Mangrai held strong determination in making Chiang Mai an established political institution for consistent advancement. He did not relocate his residence as it was found that his presence remained in Chiang Mai even after passing away. After Phaya Mangrai's passing, Chiang Mai obtained its sovereignty because it was discovered that since the time of Phaya Chaisongkram, there had been successful struggles for royal succession, specifically the fight for the throne of Chiang Mai which did not necessarily require execution of a king. This indicated that Chiang Mai had been accepted as a political institution. For example, Khun Khruea successfully seized Chiang Mai over Thao Saenphu without harming Phaya Chaisongkhram

ซึ่งเป็นกษัตริย์ และในกรณีท้าวลกทำรัฐประหารแย่งชิงราชสมบัติจากพระญาสามฝั่งแกน ก็เข้ายึดอำนาจในเวียงเชียงใหม่ โดยเข้าไปในราชมณเฑียรได้⁴⁶

การสร้างเมืองเชียงใหม่ถือเป็นความสำเร็จอย่างสูง เพราะเชียงใหม่ได้รับสิทธิธรรมในฐานะศูนย์กลางสำคัญของล้านนาตลอดมา แม้ว่าอาณาจักรล้านนาจะสลายตัวไปในช่วงที่พม่าปกครอง แต่หลังจากที่บ้านเมืองได้รับการฟื้นฟูในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน พระเจ้ากาวิละซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่เวียงป่าซาง 14 ปี ก็ยังคงเลือกเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของล้านนา โดยกลับมาฟื้นฟูเชียงใหม่ให้เจริญรุ่งเรือง ต่อมาเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางภาคเหนือ สืบมาจนถึงปัจจุบัน

⁴⁶ ด้านพื้นที่เมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524 หน้า 49

who was the king. In another case, Thao Lok staged a coup to overthrow the power of Phaya Samfangkaen, took control of Wiang Chiang Mai, and eventually seized the royal palace.⁴⁶

The construction of Chiang Mai is considered a great success because it has consistently held an important role as the hub of the Lanna Kingdom. Lanna Kingdom was in decline during the period of the Burmese rule, but Chiang Mai still regained its prominence during the reign of Phra Chao Kawila of Chao Ched Ton Dynasty, who firmly established his stronghold in Wiang Pa Sang for 14 years. He continued to choose Chiang Mai as the region's hub and worked to restore prosperity of this city as the hub of the northern region since then.

⁴⁶The Chiang Mai Chronicle, Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University, 2524 BE, Page 49.

พระญามังราย สวรรคต

พ.ศ.1860 พระญามังรายเสด็จสวรรคตบริเวณตลาดกลางเมืองเชียงใหม่ ด้วยอสนีบาตตกต้องพระองค์⁴⁷ (ชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุ พ.ศ.1854)⁴⁸

พระญาไชยสงครามจึงเสด็จไปส่งสการพระบรมศพพระราชบิดา และบรรจุอัฐิพระราชบิดาไว้ที่สถานที่พระราชบิดาสวรรคตกลางตลาดนั้น พร้อมทั้งปลุกต้นโพธิ์ไว้เหนือกุเพื่อไม่ให้ใครรูล้ำเข้าไป จากนั้น ทรงจัดการงานราชสำนักที่เชียงใหม่เพียง 4 เดือน พระองค์ไม่ประสงค์จะนั่งบัลลังก์ที่เมืองเชียงใหม่ และเลือกที่จะย้ายราชสำนักกลับมายังเมืองเชียงรายน

เมื่อพระญามังรายสวรรคต พระญาไชยสงครามซึ่งครองเมืองเชียงรายอยู่ ได้เสด็จไปรับราชสมบัติ ณ เมืองเชียงใหม่ แต่ด้วยมิทรงโปรดเมืองเชียงใหม่ จึงย้ายราชสำนักกลับมายังเมืองเชียงรายน และโปรดให้พระญาแสนพู พระโอรสของพระญาไชยสงครามขึ้นครองเมืองเชียงใหม่แทน ครั้นต่อมาพระญาไชยสงครามสวรรคต พระญาแสนพูจึงเสด็จมารับราชสมบัติเมืองเชียงรายน แต่ก็ได้ทรงโปรดเมืองเชียงรายนเช่นกัน จึงย้ายไปสร้างและสถาปนาเมืองเชียงแสนเป็นราชธานีใหม่ในเวลาต่อมา

สถานที่ที่พระญาไชยสงครามได้ก่อบรรจุอัฐิพระราชบิดาไว้ตรงตำแหน่งที่พระญามังรายสวรรคตนี้ ปัจจุบันสันนิษฐานว่าคือที่ตั้งศาลหอหลวงพระญามังรายเมื่อปี พ.ศ.1860

⁴⁷ ด่านานพื้นเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524 หน้า 36

⁴⁸ พระรัตนปัญญาเถร, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลโดย แสง มนวิฑูร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายก นิมนานเหมินท์ 2510) หน้า 105

⁴⁹ ด่านานพื้นเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2524 หน้า 43

The Demise of Phaya Mangrai

In 1317, Phaya Mangrai visited the central market of Chiang Mai, but he was struck to death by lightning⁴⁷ (Chinnakanmalipakhon specified 1311).⁴⁸

Phaya Chaisongkhram accompanied the royal funeral of his father and placed the urn containing his father's ashes at the central market location. He also planted a sacred Bodhi tree above the urn to prevent anyone from trespassing. After that, he took care of the royal affairs in Chiang Mai for only four months. He did not wish to live at the palace in Chiang Mai and then moved the royal residence back to Chiang Rai.

After Phaya Mangrai passed away, Phaya Chaiyasongkhram, who had been ruling Chiang Rai, ascended the throne of Chiang Mai. As he did not favor Chiang Mai, he later relocated the royal court to Chiang Rai and appointed his son, Thao Saen Phu, to rule Chiang Mai in his stead.

Upon the death of Phaya Chaiyasongkhram, Thao Saen Phu succeeded to the throne of Chiang Rai. However, as he likewise did not favor Chiang Rai, he subsequently established Chiang Saen as his new capital. The location where Phaya Chaisongkhram placed the remains of his father at the spot where Phaya Mangrai died is believed to be the current site of Ho Luang Phaya Mangrai.

⁴⁷ The Chiang Mai Chronicle, Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University, 2524 BE, Page 36.

⁴⁸ Phra Rattana Panyathera, Chinnakanmaleepakorn, Translated by Saeng Monwithoon, 2nd Edition (Commemoration for Mr. Ki Nimmanhaemin 2510 BE), Page 105.

⁴⁹ The Chiang Mai Chronicle, Chiang Mai: Social Research Institute 2524 BE, Page 43.

เคยเป็นตลาดกลางเวียงอยู่ในพื้นที่กรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนบุคคล เจ้าของเดียวกับร้านขายรถจักรยานยนต์ (บริษัท เจริญมอเตอร์ เชียงใหม่ จำกัด) ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 16 : ทางเข้าหอหลวงพระญามังราย ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ : นบเก้า เกียรติวีพรรณ

Figure 16: Entrance to Ho Luang Phayamangrai, Phra Pokklao Road, Sripoom
Subdistrict, Mueangchiangmai District, Chiang Mai Province

Photo: Nabkao Kietchaweepan

In 1317, this place used to be the Klangwiang central market, but now it has become a privately owned land belonging to the owner of the motorcycle shop (Charoen Motor Chiang Mai Company Limited) on Phra Pokklao Road, Sripoom Sub-district, Mueang District, Chiang Mai Province.

ภาพที่ 17 : บริเวณภายในศาลหอหลวงพระญามังราย

ภาพ : ปิยะเวทย์ กองสอน

Figure 17: Inner Area of Ho Luang Phaya Mangrai

Photo: Piyawet Kongson

ภาพที่ 18 : แผนที่ที่ตั้งหอหลวงพระญามังราย ถนนพระปกเกล้า

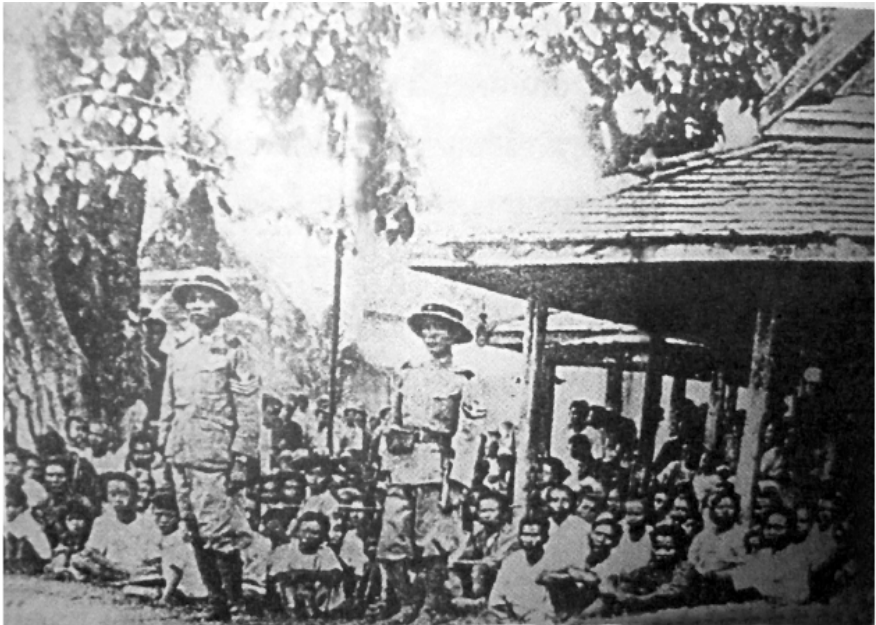
ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

Figure 18: Map of Ho Luang Phaya Mangrai, Pokklao Road, Sripoom Subdistrict, Mueangchiangmai District, Chiang Mai Province

ภาพที่ 19 : ศาลนี้อาจไม่สะดวกในการเข้ามาสักการะ ทางราชการจึงสร้าง
หอพระญามังรายจำลองไว้ที่สี่แยกเวียงเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2518

Figure 19: The original Ho Luang Phaya Mangrai is not convenient for visiting and making merit. The government thus constructed a replication of the shrine for paying homage at the Wiang Chiang Mai Intersection in 1975.

ภาพที่ 20 : ประชาชนนั่งรอรับเสด็จฯ และเฝ้าชมพระบารมีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี

Figure 20: People were sitting, awaiting the royal procession, and observing the graciousness of HM King Prajadhipok (King Rama VII) and HM Queen Rambai Barni

ในภาพ : ประชาชนนั่งรอรับเสด็จฯ และเฝ้าชมพระบารมีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีที่ศาลาที่พักคนเดินทาง ถนนพระปกเกล้า ใกล้สี่แยกกลางเวียง เชียงใหม่ โดยมีทหารรักษาการณ์ 2 คนยืนอยู่ด้วย ในวโรกาสที่ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินประพาสจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2469 ระหว่างต้นโพธิ์ขนาดใหญ่กับศาลาที่พักคนเดินทาง และทหารที่ยืนอยู่นั้น มีชอยเล็ก ๆ เข้าไปข้างในนั้นหลังศาลาที่พักคนเดินทางนี้ คือที่ประดิษฐานศาลหอลงพระญามังราย

อาคารศาลาที่พักคนเดินทางนี้ แต่เดิมเคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสักการะดวงพระวิญญาณของพระญามังรายมาก่อน จะเห็นว่าเป็นอาคารขนาดใหญ่มากลึกไปถึงข้างใน ต่อมาได้เลิกประกอบพิธีนี้ไป ได้รื้อส่วนข้างหลังออกไป คงเหลือแต่ส่วนหน้าไว้ให้เป็นที่พักคนเดินทาง ปัจจุบันศาลาที่พักนี้ถูกรื้อออกแล้วสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ขึ้นมาแทน ได้มีผู้สร้างศาลเพียงตาขึ้นที่นั่น 1 หลัง ตั้งอยู่ทางด้านหลังอาคารพาณิชย์ อยู่ในชอกมูมบ้านมีผู้มากราบไหว้สักการะอยู่เสมอ

Photo: People were sitting, awaiting the royal procession, and observing the graciousness of HM King Prajadhipok (King Rama VII) and HM Queen Rambai Barni, at the temporary resting area on Phra Pokklao Road, near the Klangwiang intersection of Chiang Mai. Two soldiers stood alongside them. On this rare occasion, both royal figures paid a royal visit to Chiang Mai in 1419. Between the large Bodhi trees, the resting area, and standing solders existed a small alley behind the resting area leading to the Ho Luang Phaya Mangrai.

The resting area of the building was once used for performing spiritual ceremonies paying homage to the spirit of Phaya Mangrai. The building was a large and deep structure. Later, these ceremonies were stopped, and the rear portion of the building was demolished, leaving only the front part as a resting area for travelers. The resting area was demolished and replaced by a commercial building. But the shrine was built at the back of the commercial building by the rear corner of the house where people continuously paid their respect to the spirit of Phaya Mangrai.

กู่พระญามังรายที่เชียงราย

ส่วนที่เชียงรายมีสถานที่ที่เชื่อกันว่าเป็นกู่บรรจุอัฐิของพระญามังราย ที่วัดดอยงำเมืองนั้น ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 3683 วันที่ 8 มีนาคม 2478 แต่ไม่มีรายละเอียดกล่าวถึงเนื้อหาและอ้างอิงหลักฐานหรือที่มาของข้อมูล

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2535 ได้มีการสร้างพระบรมรูปพระญามังรายไว้ด้านหน้าเจดีย์ โดยพระราชรัตนากร เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว, พระครู วิทิตสาธุการ เจ้าอาวาสวัดดอยงำเมือง ประธานฝ่ายสงฆ์ นายบุญเลิศ เจริญผล อัยการศาลอุทธรณ์จังหวัดเชียงราย เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมพุทธศาสนิกชนทั่วไปสร้างขึ้น

ในปี พ.ศ.2551 ได้ทำการปรับปรุงฐานพระราชาสน์และฉัตร โดยการท่าเรือแห่งประเทศไทย เพื่อให้สมพระเกียรติยิ่งขึ้น⁵⁰

⁵⁰

พระครูวิทิตสาธุการ, ประวัตินิเวศน์วัดดอยงำเมือง, เชียงราย : เชียงรายไพศาลกรพิมพ์, 2559, หน้า 18

Phaya Mangrai Stupa in Chiang Rai

Chiang Rai exists a place believed to be the stupa containing Phaya Mangrai's ashes situated at Wat Doi Ngam Mueang. It is mentioned in the Royal Gazette, Volume 52, page 3683, dated March 8, 1935, but no specific details are provided regarding the content and references or the source of the information.

Later, in 1992, a statue of Phaya Mangrai was built in front of the stupa. The construction was led by Phra Rajrattanakhon, the abbot of Wat Phra Kaew, Phra Khru Witthitsathukarn, the abbot of Wat Doi Ngam Mueang and Chair of Sangha, Mr. Boonlert Charoenphon, the prosecutor of Chiang Rai Provincial Court as the head of lay people, and the public of Buddhist community.

In 2008, the base of the royal monument and the Chatra were renovated by the Port Authority of Thailand to honor his graciousness.⁵⁰

⁵⁰Phrakhru Withitsathukarn, History of Doi Ngam Mueang, Chiang Rai, Chiang Rai Phaisarn Printing, 2559 BE, Page 18.

ภาพที่ 21 : พระรูปพระญามังราย

พ.ศ.2537

ภาพ : ชรินทร์ แจ่มจิตต์

Figure 21: Phaya Mangrai
Statue 1994

Photo: Charin Chaemchit

ภาพที่ 22 : พระรูปพระญามังราย

พ.ศ.2563

ภาพ : อภิชัย ศิริชัย

Figure 22: Phaya Mangrai
Statue 2020

Photo: Apichit Sirichai

อย่างไรก็ตาม กลับไม่พบเนื้อหาในเอกสารชั้นต้นฉบับใด ๆ บันทึกว่าพระญาไชยสงครามได้นำอัฐิของพระญามังรายกลับมาที่เชียงราย ไม่ว่าจะ เป็น ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (ทุกฉบับ) พื้นเมืองเชียงแสน หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ เมื่อความศรัทธาบังเกิดกับชาวเชียงรายแล้ว จึงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา มีพิธีบวงสรวงและสักการะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ สำหรับทุกภาคส่วนเป็นที่เคารพระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ณ ที่แห่งนี้

วัดแห่งนี้ เดิมชื่อ “วัดงามเมือง” ซึ่งตั้งอยู่บน ดอยงามเมือง ต่อมาถูกเรียกผิดเพี้ยนไปเป็น “วัดงำเมือง”

วัดงามเมือง ถูกเปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการในหนังสือรับรองสภาพวัดที่ ศธ. 0403/13011 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2536 ว่า วัดดอยงำเมือง จนถึงปัจจุบัน⁵¹

⁵¹ อภิชาติ ศิริชัย, ผู้เรื่องเมืองเชียงราย, เชียงราย : สำนักพิมพ์ลือล้านนา. 2559, หน้า 65

However, no primary sources record that Phaya Chaiyasongkhram brought the ashes of Phaya Mangrai back to Chiang Rai. This account does not appear in the Chinnakanmaleepakorn, the Chiang Mai Chronicles (all versions), the Chiang Saen Chronicles, or other related documents.

Once belief developed among the people of Chiang Rai, the local people continued this practice. They have since carried out ceremonies and acts of reverence as a customary practice to remember Phaya Mangrai at this site.

This temple was originally named “Wat Ngarm Mueang” and was located on “Doi Ngarm Mueang.” Over time, the name was incorrectly pronounced and later became Wat Ngam Mueang “Wat Ngam Mueang.”

The Department of Religious Affairs, Ministry of Education, officially changed the temple’s name to “Wat Doi Ngam Mueang” in the temple certification document No. Sor Thor 0403/13011 on October 7, 1993, and this name has been used to the present day.⁵¹

⁵¹ Apichit Sirichai, *Knowing Chiang Rai, Chiang Rai: Lor Lanna Printing*, 2559 BE, Page 65.

ภาพที่ 23 : พระรูปพระญามังราย หน้าองค์เจดีย์โบราณด้านทิศตะวันออก
วัดดอยงำเมือง

ภาพ : อภิชาติ ศรีชัย

Figure 23: Phaya Mangrai Statue, in front of ancient chedi in the east at Wat Doi
Ngam Mueang

Photo: Apichit Sirichai

กฎหมายมั่งรายศาสตร์

โดยพื้นฐานแล้วเป็นกฎหมายจารีตประเพณี (Customary Law) กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากประเพณีหรือความเชื่อในสังคม แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ ซึ่งพระญามั่งราย (พ.ศ.1801-1854) และกษัตริย์ ขวาล้านนา รัชกาลต่อ ๆ มาใช้เป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง โดยอาศัยแบบอย่างจาก “พระธรรมศาสตร์” หรือ “มนุธรรมศาสตร์” กฎหมายของอินเดียโบราณ ที่ชนชาติมอญได้นำเข้ามาในแผ่นดินอุษาคเนย์ เป็นไปได้ว่าพระธรรมศาสตร์ ถูกปรับปรุงและบังคับใช้ในแคว้นหริภุญไชยก่อนจะแพร่หลายสู่ส่วนต่าง ๆ ของ ล้านนา ต่อมาพระญามั่งรายจึงรวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น คติทาง พระพุทธศาสนา และคำพิพากษาของพระองค์ แล้วตราเป็นกฎหมายขึ้น

มั่งรายศาสตร์สะท้อนให้เห็นถึงการตกลึกทางความคิดของชาวล้านนา ที่มีการสังสมวัฒนธรรมสืบต่อกันมาจนเป็นระบบ มีการแบ่งหมวดหมู่และเพิ่มเติมเนื้อหาใหม่เข้าไปเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทาง สังคม นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าข้อความตอนต้นของมั่งรายศาสตร์เขียนขึ้น ในสมัยพระญามั่งราย ได้แก่ เรื่องการหนีศึก การได้หัวข้าศึก การให้ไพร่มีเวร รับราชการ ไพร่กู้เงินขุน ข้าราชการไปแต่งงานกับไพร่ ลักษณะขุนธรรม ขุนमार (ลักษณะ เจ้านายดีและเจ้านายเลว) โทษหนัก 3 ประการ การพิจารณาโทษให้ดูเหตุ 4 ประการ

Mangrai Customary Law

This customary law basically evolves from traditions or beliefs within a society and is categorized accordingly. Phaya Mangrai (1258-1311) and subsequent rulers of the Lanna Kingdom used it as a guideline for governing their cities. They drew inspiration from the "Phrathammasat" or "Manuthammasat" which is ancient Indian legal system that the Mon ethnic group brought to Southeast Asia. It is possible that Phrathammasat was adapted and enforced in Haripunchai Region before spreading to various parts of the Lanna Kingdom. Phaya Mangrai then collected local customs, Buddhist principles, and his own judgments to formulate this law.

Mangrai Customary Law reflects the prevailing ideology of the Lanna people who have maintained a continuous cultural heritage that has evolved into a system. The law is categorized, grouped, and continually enriched with updated content to accommodate the social changes. Historians speculate that the original text of Mangrai Customary Law was written during the time of Phaya Mangrai and covered topics such as fleeing from battles, executing enemies, assigning duties to officials, borrowing money from lords, marriage between different social ranks, characteristics of nobility (a good boss and a bad boss), and three types of serious crimes. The law outlined 4 criteria

ตัดสินชอบแล้ว บัควรแก้ตัดสินผิด ควรยกเลิกเสีย 8 ประการ อายุความ 20 ปี และเหตุที่ทำให้คนผิดใจกัน 16 ประการ รวมทั้งหมดประมาณ 12 หน้าลาน นอกนั้นได้รับการเพิ่มเติมใหม่ หลายยุคหลายสมัย ยากที่จะพิสูจน์ว่าข้อความตอนใดเขียนขึ้นเมื่อปีไหน กษัตริย์ราชวงศ์มังรายสมัยหลังอาจบัญญัติข้อบังคับเพิ่มเติมเข้าไป ทั้งนี้ พบหลักฐานว่ากษัตริย์ล้านนามีจารีตการเคารพยึดมั่นในกฎหมาย (อาชญา) ของกษัตริย์องค์ก่อน ๆ กษัตริย์องค์ต่อมาจะไม่ลบล้างหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในกฎหมายที่มีมาแต่ก่อน แต่จะมีการบัญญัติเพิ่มเติมจากกฎหมายเดิมลงไป ประเพณีดังกล่าวปรากฏทั่วไปในตำนานและกฎหมายต่าง ๆ ของล้านนา เทคนิคการเขียนข้อความเพิ่มเติมลงไปในกฎหมายเดิมเพิ่มเติมนี้ ชนชาติมอญนำมาปฏิบัติก่อน ซึ่งรัฐไท เช่น ล้านนาและกรุงศรีอยุธยา ก็ใช้วิธีการเดียวกันนี้

กฎหมายฉบับนี้ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมหลายช่วงเวลา อย่างน้อยก็ในสมัยพระญาแก้ว (พ.ศ.2038-2068) และในมังรายศาสตร์ ฉบับวัดเสาไห้ หน้าลานที่ 72 ได้กล่าวถึงข้อความที่นำมาจากกฎหมายพม่า อันอยู่ “นอก คลองมังรายศาสตร์” และนอกจากนี้ยังได้อ้างถึงการตัดสินคดีตาม “มูลตันไทรย” ซึ่งรับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาด้วย แต่โดยภาพรวม แล้วมังรายศาสตร์แต่ละฉบับ (Version) มีเนื้อหาส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน

ผู้ศึกษาคัมภีร์ใบลานค้นพบมังรายศาสตร์หลายฉบับและทุกฉบับบันทึกด้วยอักษรไทยวน ฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเสาไห้ เมืองเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่ง น้อย คำภีระ เป็นผู้คัดลอกไว้เมื่อ พ.ศ. 2343 ก่อนกฎหมายตราสามดวงของกรุงรัตนโกสินทร์ 4 ปี มังรายศาสตร์ฉบับนี้ ถือเป็นมรดกสำคัญที่เชลยศึกชาวเชียงแสนผู้ถูกกวาดต้อนไปยังลุ่มน้ำเจ้าพระยาทิ้งไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลัง

for considering punishment, 8 criteria for overturning decisions, a 20-year age threshold for legal responsibility, and 16 factors causing public discontent, totaling approximately 12 pages. Additional amendments were made in different eras, making it difficult to determine which year each section of the text was written. Subsequent Lanna kings may have enacted additional regulations. However, evidence suggests that Lanna kings respected and upheld the laws (authority) of their predecessors without erasing or altering them, but it is often supplemented by additional enactments. These customs are commonly found in legends and various laws of the Lanna Kingdom. The technique of adding supplementary text to existing laws was initially adopted by the Mon ethnic group. This method was also employed by the Thai states such as Lanna and Ayutthaya.

The Mangrai Customary Law has been amended and supplemented on several occasions, including during the reign of Phaya Kaew (1495–1525). For example, the “Wat Sao Hai Version” (p. 72) mentions excerpts taken from Burmese law, which is referred to as “outside the realm of Mangrai Customary Law.” Buddhist-inspired legal reasoning, known as “Mooltantraï,” was also cited as a basis for judicial decisions. However, despite variations, each version of the Mangrai Customary Law shares similar core content.

Scholars studying ancient manuscripts have discovered that multiple versions of Mangrai Customary Law all written in Thai Yuan script and the most renowned version is the “Mangrai Customary Law of Wat Sao Hai”, Saraburi Province. It was duplicated by Mr. Noi Khampheera in 2000, 4 years before the enactment of the The Three Seals Law of Rattanakosin Kingdom. The Mangrai Customary Law is considered a significant heritage left for future generations by the Chiang Saen prisoners of war who were forced to migrate to the Chao Phaya River basin.

ฉบับที่สอง มังรายศาสตร์ ฉบับนอตอง นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ คัดลอกจากต้นฉบับของกงสุลฝรั่งเศสประจำเชียงใหม่ นายคามิล เดอ นอตอง (Camille de Notton) ซึ่งจ้างคนคัดลอกเมื่อปี พ.ศ.2482 ฉบับนี้ มี 95 หน้าลาน มีข้อความเพิ่มเติมจากฉบับวัดเส้าให้หลายตอน เช่น การแบ่งค่าปรับระหว่างเจ้าหน้าที่ในสมัยพระญาแก้ว รายนามกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ตั้งแต่พระญามังราย จนถึงพระนางวิสุทธีเทวี ลำดับเจ้าเมืองเชียงใหม่ สมัยพม่าปกครอง ตั้งแต่ยังนรธาช่อ โอรสของพระเจ้าบุเรงนองจนถึงพระยาศรีสองเมือง เป็นต้น สันนิษฐานว่าต้นฉบับ เดิมน่าจะเขียนขึ้นราว พ.ศ.2167 โดยตอนท้ายแจ้งไว้ว่า

“...หมื่นกว้านทุ่งยุงเขียนสืบเอาต่อ (จาก) พระยาแสนหลวงจำใน ผู้เป็น ราชทูตในเมืองโยธิยา (กรุงศรีอยุธยา) กับพระยายศลือไพร่ คือ พระยาหลิม นั้นแล...”

ฉบับที่สาม มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเชียงมั่น นครเชียงใหม่ เนื้อหา ส่วนใหญ่เหมือนทั้งสองฉบับแรก แต่มีข้อความบางตอนสลับกันบ้าง

ฉบับที่สี่ มังรายศาสตร์ ฉบับวัดไชยสถาน ตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อหาส่วนใหญ่เหมือนสี่ฉบับแรก

The second version of the Mangrai Customary Law was duplicated by Mr. Kraisri Nimmanhemint who commissioned the duplication from the original manuscript of Mr. Camille de Notton - the French Consul in Chiang Mai, in the year 1939. This edition consists of 95 pages and includes additional texts from the Wat Sao Hai version such as the division of fines among officials during the reign of Phaya Kaew, the list of rulers of the Mangrai Dynasty from Phaya Mangrai to Phra Nang Wisutthithewi, and the rulers of Chiang Mai during the Burmese rule from the reign of King Anawrahta – a son of King Bayinnaung to the reign of Phaya Si Songmueang. It is speculated that the original manuscript was likely composed around 1624 with the concluding remarks in an ancient Thai Yuan Dialect stating that:

“...Muen Kwan Thung Yung further composed the content further from Phaya Saen Luang Cha Nai who was the ambassador for Ayutthaya together with Phaya Yos Lue Phrai or Phaya Hlim...”

The third version of Mangrai Customary Law, Wat Chiang Man Version, Chiang Mai Province constitutes similar content to the first two versions, but there are some sections where the texts are in the reverse order.

The fourth version of Mangrai Customary Law, Wat Chai Sathan, Pa Bong Subdistrict, Saraphi District, Chiang Mai Province holds similar content to the first four versions.

ปัจจุบันมีการค้นพบมั่งรายศาสตร์จากแหล่งต่าง ๆ เนื้อหาสาระโดยทั่วไปเกือบทุกฉบับจะคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันไปบ้างในช่วงต้น หรืออาร์มภทบทส่งท้าย และข้อความสำคัญบางตอน ดังรายชื่อต่อไปนี้

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดปากกล้วย ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จารเมื่อ พ.ศ.2375

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดกิตติวงศ์ เมืองแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จารเมื่อ พ.ศ.2379

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง จารเมื่อ พ.ศ.2381

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดหนองบัว ตำบลจิม อำเภอปง จังหวัดพะเยา จารเมื่อ พ.ศ.2397

มั่งรายศาสตร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ จารเมื่อ พ.ศ.2411

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดช้างค้ำ เมืองน่าน จารเมื่อ พ.ศ.2414

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดศรีโคมคำ เมืองพะเยา จารเมื่อ พ.ศ.2424

มั่งรายศาสตร์ ฉบับวัดแม่คือ ตำบลแม่คือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ระบุปีที่จาร

The discovery of Mangrai Customary Law from various sources showed similar content for all versions except variations are found at some of the beginning sections or some parts of introduction, conclusions, and key contents in some parts. Different versions of Mangrai Customary Law are the following.

Mangrai Customary Law, Wat Pa Kluay Version, Pong Saen Thong Subdistrict, Mueang District, Lampang Province, 1832 edition.

Mangrai Customary Law, Wat Kittiwong Version, Mae Sariang District, Mae Hong Son Province, 1836 edition.

Mangrai Customary Law, Wat Phrathat Lampang Luang Version, Lampang Luang Subdistrict, Koh Kha District, Lampang Province, 1838 edition.

Mangrai Customary Law, Wat Nong Bua Version, Ngim Subdistrict, Pong District, Phayao Province, 1854 edition.

Mangrai Customary Law, National Library Version, Bangkok, edition.

Mangrai Customary Law, Wat Chang Kham Version, Nan Province, 1871 edition.

Mangrai Customary Law, Wat Sri Khom Kham Version, Phayao Province, 1881 edition.

Mangrai Customary Law, Mae Khue Version, Mae Khue, Doi Saket District, Chiang Mai Province, unidentified date of composition

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดศิริชัยนิมิตร ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่ว่าง
จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดบ้านซ่ง ตำบลท่าเตือ อำเภอดอยเต่า จังหวัด
เชียงใหม่ ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัด
ลำพูน ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดห้างฉัตร เมืองห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ไม่ระบุ
ปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดสูงเม่น เมืองสูงเม่น จังหวัดแพร่ ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดดอนชัย ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดไม้งามหลวง ตำบลไม้งาม อำเภอเมือง จังหวัดตาก
ไม่ระบุปีที่จาร

มังรายศาสตร์ ฉบับนายสิงฆะ วรรณสัย ไม่ระบุปีที่จาร

ในโอกาสคาดว่าอาจจะพบมังรายศาสตร์สำนวนอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น
การกระจายตัวของเอกสารโบราณสะท้อนให้เห็นถึงความแพร่หลายของ กฎหมาย
ฉบับนี้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผลงานชิ้นเอกที่ชาวล้านนาสร้างไว้

Mangrai Customary Law, Sirichai Nimit Version, Ban Kad, Mae Wang District, Chiang Mai Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Ban Chang Version, Tha Duea Subdistrict, Doi Tao District, Chiang Mai Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Nong Ngueak Version, Mae Raeng Subdistrict, Pasang District, Lamphun Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Hang Chat Version, Hang Chat District, Lampang Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Sung Men Version, Sung Men District, Phrae Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Ban Donchai Version, Pon Subdistrict, Thung Chang District, Nan Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Mai Ngam Luang Version, Mai Ngam Subdistrict, Mueang District, Tak Province, unidentified date of composition

Mangrai Customary Law, Mr. Singkha Wannasai Version, unidentified date of composition

In the future, variations of Mangrai Customary Law might be found. The distribution of this ancient document reflects the widespread acceptance of this law, which is recognized as a seminal work created by the Lanna people.

ภาพที่ 24 : กฎหมายมังรายศาสตร์ พระยาพรหมเสนา จารเมื่อ จ.ศ.1194
(พ.ศ.2375)

ภาพ : www.thambailan.com

Figure 24: Mangrai Customary Law by Phaya Phromsena written Jor Sor 1194
(1832)

Photo: www.thambailan.com

ภาพที่ 25 : มังรายศาสตร์ เรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน โดย ดร.ประเสริฐ ณ นคร

Figure 25: Mangrai Customary Law, rewritten by

Dr.Prasert na Nagara

พระนามกษัตริย์ ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังราย พระนามใดกันแน่?

เป็นที่ทราบกันแล้วว่า ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ และเมืองเชียงใหม่ ต่อมาก่อเกิดเป็นอาณาจักรล้านนานั้น คือกษัตริย์พระองค์เดียวกัน ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ทั้งศิลาจารึกและใบลานพับสาที่จารจดกันไว้ในอดีตแล้วแต่บันทึกพระนามกษัตริย์ พระองค์นี้ว่า “พระญามังราย”

แต่เหตุใด ที่เชียงใหม่ถึงมีพระนาม “พ่อขุนเม็งราย” เพียงแห่งเดียว แล้วเหตุใดที่เชียงใหม่ไม่เรียกเช่นนี้ ทั้ง ๆ ที่เป็นบุคคลเดียวกัน แล้วทำไม ปัจจุบันจึงมีผู้คนมาทักท้วงมากมายว่า “พ่อขุนเม็งราย” เป็นพระนามที่ผิด? แล้วมันจะผิดได้อย่างไร? ในเมื่อส่วนราชการก็ระบุชัดเจนทุกที่ว่า “พ่อขุน เม็งราย” ทั้งที่ฐานอนุสาวรีย์ฯ ที่ห้าแยกฯ ก็ระบุ “พ่อขุนเม็งราย” ขออธิบาย ให้พิจารณา ดังต่อไปนี้

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

1. ศิลาจารึกวัดพระยืน ลำพูน พ.ศ.1913 จารด้วยอักษรสุโขทัย ภาษาสุโขทัย พบที่วัดพระยืน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ปัจจุบันยังอยู่ที่เดิม กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งที่พระสุมนเถระเดินทางมาสู่เมืองลำพูนตามคำอาราธนาของพระญากือนา ในด้านแรก บรรทัดที่ 2-4 มีข้อความว่า

What Was the Exact Name of the First Monarch of the Mangrai Dynasty?

It is widely known that Phaya Mangrai who built Chiang Rai and Chiang Mai, later established the Lanna Kingdom. Historical evidence such as inscriptions and palm-leaf manuscripts consistently refers to this king as "*Phaya Mangrai*."

However, why is it that Chiang Rai is often referred to as "*Pho Khun Mengrai*" while Chiang Mai does not use this term, even though they are both referring to the same person? And why do many people nowadays oppose the use of "*Pho Khun Mengrai*" as an incorrect title? How could it be considered wrong? Especially when government institutions clearly refer to him as "*Pho Khun Mengrai*" in various places. For example, the pedestal section of his monument at Ha Yaek Pho Khun Roundabout is also engraved "Pho Khun Mengrai". This could be elaborated and reviewed from the following aspects.

Historical Evidence

1. The inscription at Wat Phra Yeun, Lamphun, 1370 edition, composed using Sukhothai script in the Sukhothai language, was discovered in Mueang Lamphun District, Lamphun Province. It recounts the event when Phra Sumon Thera embarked on a journey to Lamphun according to the royal invitation of Phaya Kuena. The first section, lines 2-4, contains the following ancient script stating:

“อันว่าพระเสลาจารึกเจ้าท้าวสองแสนนาอันธรรมิกราช ผู้เป็นลูกรัก
แก่พระญาผายู เป็นหลานแก่พระญาคำฟู เป็นเหลนแก่พระญามังรายหลวง
เจ้าท้าวนี้”

คำอ่านปัจจุบัน

“อันว่าพระเสลาจารึกเจ้าท้าวสองแสนนาอันธรรมิกราช ผู้เป็นลูกรัก
แก่พระญาผายู เป็นหลานแก่พระญาคำฟู เป็นเหลนแก่พระญามังรายหลวง
เจ้าท้าวนี้”

หลักฐานชิ้นนี้แสดงว่าพระนามของปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย
ซึ่งจารึกไว้หลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระองค์เพียง 53 ปี (ตามพื้นเมืองเชียงใหม่)
ระบุไว้ว่าพระองค์ชื่อ “พระญามังรายหลวง” ซึ่งเป็นการถวายพระเกียรติว่า
พระองค์เป็นกษัตริย์ “หลวง” คือกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ หรือ เทียบเท่าคำว่า **มหาราช**
ที่ใช้กันในสมัยปัจจุบัน

ภาพที่ 26 : ศิลาจารึกวัดพระยืน ลำพูน พ.ศ.1913

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 26: Stone Inscription at Wat Phrayuen, Lamphun Province
(1370)

Photo: Apichit Sirichai

The Text in Modern Language Reads:

“This stone inscription indicated that Thao Songsaenna-anthammikkarat who is a dear son to Phaya Phayu, a grandson to Phaya Khamfu, and a great grandson to Phaya Mangrai Luang”.

This evidence shows that the name of the founder of the Mangrai Dynasty, 53 years after his demise (according to the Chiang Mai chronicles), was recorded as "Phaya Mangrai Luang," which is a tribute to his royal status as a "Luang" meaning a great king or equivalent to the term "Maharaj" in the present time.

2. จารึก ลพ.9 จารึกกษัตริย์ราชวงศ์มังราย จารด้วยอักษรฝักขาม ภาษาไทยวน จ.ศ.773 (พ.ศ.1954) พบที่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน กล่าวถึงพระนามกษัตริย์ราชวงศ์มังรายไปถึงองค์ที่ 7 กล่าวถึงเจ้าสีหะมันผู้ครองเมืองพะเยาและการถวาย กัลปนาไว้กับวัดพระสุวรรณมหาวิหาร ในบรรทัดที่ 6-7 ว่า

“ตั้งแต่(อาทิ) มังรายกินเมืองเนืองมาถึงคราม(ตาม)ต่อเถิงท้าวแสน

คำอ่านปัจจุบันว่า

“ตั้งแต่(อาทิ)มังรายกินเมือง เนืองมาถึงคราม(ตาม) ต่อเถิงท้าวแสน”

ภาพที่ 27 : จารึก ลพ.9 จารึกกษัตริย์ราชวงศ์มังราย พ.ศ.1954

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 27: Stone Inscription Lor Por 9 Depicting Kings of Mangrai Dynasty 1411.

2. Inscription Lor Por 9, composed using Fakkham script Thai Yuan language, dating back to Jor Sor 773 (1411), was found in Mueang Phayao District, Phayao Province. It is currently housed at Chiang Saen National Museum. The inscription mentions the names of the kings of the Mangrai Dynasty from the first to the seventh, namely, Chao Si Muen who ruled Phayao and his offerings made at Wat Phra Suwanmahawihan in lines 6-7 which states in an ancient script:

The Text in Modern Language Reads:

"Phaya Mangrai ascended to the throne consecutively and later passed on his ruling to Thao Saen"

3. ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น (เชียงมั่น) เชียงใหม่ พ.ศ.2124 จารด้วยอักษรฝักขาม ภาษาไทวน กล่าวถึงการสร้างเมืองเชียงใหม่และ การบริจาคทานไว้กับวัดเชียงมั่น ในด้านแรก บรรทัดที่ 1-4 มีข้อความว่า

“สกราช 658 ปีรวายสน์ เดือนวิสาข ออก 8 ค่ำ วัน 5 ไทเมิงเปิ้ล้า ยามแตรรุ่งแล้วสองลูกนาที่ปลายสองบาด นวลคัคนาเสวียนวางปรหลั ใน มินยราศี **พระญามังรายเจ้า** แลพระญางำเมืองพระญาร่วงทั้งสามตนตั้งหื้อนอนในที่ไชยภูมิราชมนเทียรชุดคือก่อตรีบูรทั้งสี่ด้าน แลก่อพระเจดียทนต์ที่”

คำอ่านปัจจุบันว่า

“ศักราช 658 (พ.ศ. 1839) เดือนวิสาขะ ออก 8 ค่ำ วัน 5 (พฤหัสบดี) ไทเมิงเปิ้ล้า ยามแตรรุ่งแล้วสองลูกนาที่ปลายสองบาท นวลคัคนาเสวียนวางค์ พฤษในมินยราศี **พระญามังรายเจ้า** แลพระญางำเมือง พระญาร่วง ทั้งสามตน ตั้งหอนอนในที่ไชยภูมิราชหอนมเทียร ชุดคือก่อตรีบูรทั้งสี่ด้าน แลก่อ พระเจดียะทนต์ที่”

3. Inscription of Wat Chiang Man, Chiang Mai (1581), composed in Fakkham script in the Thai Yuan language. The inscription records the establishment of Chiang Mai and acts of merit dedicated to Wat Chiang Man. The opening four lines of the inscription contains the following Thai Yuan language text:

The Text in Modern Language Reads:

“In the year 658 (1296), Wisakha Month, on the 8th day, wanning moon, Thursday, at the time of dawn, in the month of Mithuna, the auspicious day of Thursday and Pisces Zodiac Sign, Phya Mangrai, Phya Ngam Mueang, and Phya Ruang together constructed a sleeping hall in the royal palace. They also dug the moats and walls for all 4 sides and built the sacred chedi”.

ภาพที่ 28 : ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น (เชียงมั่น) เชียงใหม่ พ.ศ.2124

ภาพ : อภิชาติ ศรีชัย

Figure 28: Inscription at Wat Chiang Man, Chiang Mai, 1581

Photo: Apichit Sirichai

นอกจากนี้ ไบลานพบสาทุกฉบับ เช่น มูลศาสนา, พื้นเมืองเชียงใหม่, พื้นเมืองเชียงแสน, พื้นเมืองพยาว, พื้นเมืองน่าน, พื้นเมืองสิบสองพันทนา, ตำนานเมืองเชียงตุง, เชื้อเครือเจ้าแสนหรีสิบสองพันทนา, พงศาวดารไทอาหม กฎหมายมังรายศาสตร์, ตำนานพระธาตุดอยตุง, โคลงนิราศหริภุญไชย, ตำนานสิบห้าราชวงศ์, โคลงมังทรารบเชียงใหม่ ฯลฯ ต้นฉบับที่พงศาวดารโยนก นำไปแปลและเรียบเรียงขึ้นโดยพระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค) ทั้งหมดจารว่า มังราย หรือ พระญามังราย ทั้งสิ้น

In addition, all ancient documents clearly recognized the name of the founder of Lanna Kingdom as Mangrai or Phaya Mangrai, for example, all versions of palm-leaf religious scriptures, Chiang Mai legends, Chiang Saen legends, Phayao legends, Nan legends, Sipsong Panna legends, Chiang Tung legends, genealogy of Chao Saen Wi, Tai-Ahom chronicles, Mangrai Customary Law, Phrathat Doi Tung legends, Khlong Nirat Haripunchai, Fifteen Dynasties Legends, and Khlong Mang Thara Rob Chiang Mai as well as the original version of Phongsawadan Yonok (Yonok Chronicles) compiled and translated by Phaya Prachakitkorachak (Chaem Bunnak) based on the original texts found in the Phongsawadan Yonok.

เมงราย มาจากไหน?

ที่มาของคำว่า “เมงราย” ถูกเผยแพร่มากที่สุด ก็ในพงศาวดารโยนก ซึ่งเรียบเรียงโดยพระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค) โดยที่ท่านได้รวบรวม และเรียบเรียงขึ้นให้ตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณโดยตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ในช่วง พ.ศ.2441-2442 ต่อมาได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม เพื่อเผยแพร่เมื่อ พ.ศ.2450 และได้มีการตีพิมพ์ต่อมาเป็นระยะ ดังเช่นที่สำนักพิมพ์แพร่พิทยา ตีพิมพ์ ครั้งที่ 6 เมื่อ พ.ศ.2515 จำนวน 1,000 เล่ม ท่านเปลี่ยนคำว่า “มั่ง” เป็น “เมง” ทั้งหมด และใช้คำว่า “พระยา” ซึ่งอาจเขียนตามตำแหน่งยศในยุคอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ซึ่ง “พระยา” ต่ำกว่า “เจ้าพระยา” หากเขียนให้ถูกต้องควรเป็น พระญา หรือ พญา เป็นตำแหน่งสูงสุดของกษัตริย์ล้านนาในยุคนั้น

พ่อขุน มาจากไหน?

“พ่อขุน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อธิบายว่า “พ่อขุน” (โป) น. กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในสมัยสุโขทัย การใช้คำนำหน้าพระนาม กษัตริย์ในอาณาจักรล้านนา ย่อมไม่เป็นการถูกต้องตามคตินิยม และไม่ถูก ต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทั้งนี้ปรากฏจากหลักฐาน

How did the name Mengrai come into existence?

The origin of the name "Mengrai" was widely circulated in the Phongsawadan Yonok (Yonok Chronicles) compiled by Phraya Prachakitkorachak (Chaem Bunnak) who collected and compiled the data for publication in the Vajirayan Book, which was published in series during 1898-1899. Later, they were rearranged as a volume for distribution in 1907. Subsequently, there were several reprints, such as the 6th edition published by Phrae Pitaya Publishing House in 1972 for 1,000 copies. However, in all editions, the word "Mang" was substituted by "Meng" and the term "*Phraya*" was used which may be written according to the noble rank during the Ayutthaya and early Rattanakosin periods. "*Phraya*" is lower than "Chao Phraya." For accuracy, it should be "*Phaya*," which refers to the king's position in the Lanna Kingdom at that time.

Where did the term “Pho Khun” originate?

In the Royal Institute Dictionary (1982 edition), “Pho Khun” is classified as an archaic term denoting a noble title for a king during the Sukhothai period. Therefore, this honorific prefix for kings in the Lanna Kingdom does not correspond to ideology and historical and archaeological evidence. The evidence is outlined below.

ศิลาจารึกสุโขทัยเรียกค่านำหน้าพระนามว่า “พ่อขุน” เพียงไม่กี่พระองค์ นอกนั้นใช้คำว่า “พระญา” เช่นกัน

คำว่า “พ่อขุนเม็งราย” พบการใช้ครั้งแรกจากการแต่งเนื้อเพลง “นครเชียงใหม่” จากละครปลูกใจเรื่อง มหาเทวี (เป็นการกล่าวถึงเมืองเชียงใหม่ ที่มีความรุ่งเรืองและสวยงามในด้านต่าง ๆ ของนครเชียงใหม่) ประพันธ์คำร้อง โดย พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เมื่อปี พ.ศ.2481 ดังนี้

พิงคะนกร สมนามกร นครเชียงใหม่ (ซ้ำ)

รุ่งเรืองช้านาน เป็นเมืองโบราณ แต่ยังคงใส

มีดอยสูงเด่น เสมือนจะเป็น เครื่องเทิดเกียรติไทย ดอกไม้ก็สวย

บ้านเมืองก่งาม สมศักดิ์สมนาม ของลานนาไทย

พิงคะนกร สมนามกร นครเชียงใหม่ (ซ้ำ)

เขตไทยขยาย พ่อขุนเม็งราย มาสร้างขึ้นไว้

พ่อขุนรามคำแหง ช่วยดัดแปลง รูปเมืองให้ใหม่ พม่าเข้าครอง ทั้งสอง
สามครั้ง เชียงใหม่ก็ยัง เป็นเลือดเนื้อไทย

พิงคะนกร สมนามกร นครเชียงใหม่ (ซ้ำ)

เป็นเมืองศิลาธรรม คนดียิ่งล้ำ ไม่แพ้เมืองใด

แหล่งวัฒนธรรม มีศิลปกรรม สมเป็นเมืองใหญ่ อันเมืองเชียงใหม่ หัวใจ
สยาม เรื่องชื่อลือนาม มิ่งขวัญของไทย

The Sukhothai inscriptions use the honorific prefix “Pho Khun” for only a small number of rulers; otherwise, the title “Phaya” is used.

The term “Pho Khun Mengrai” is first found in the lyrics of the song “Nakhon Chiang Mai,” from the inspirational television drama “Mahathevi”. The song refers to Chiang Mai as a prosperous and long-established city. The lyrics were composed by Major General Luang Wichitwathakan in 1938. The relevant lyrics are as follows:

Chiang Mai is a long-established city, an ancient city that remains vibrant.

High mountains stand prominently, and the city is described as beautiful and worthy of the Lanna land.

Pho Khun Mengrai founded the city, and Pho Khun Ramkhamhaeng later helped restructure the city’s layout.

Although the city was occupied several times under Burmese rule, Chiang Mai is described as Thai.

Chiang Mai is portrayed as a city of moral values and culture, a major city known for its arts and traditions, and is referred to as a significant and well-known city of Thailand.

การเรียก “พ่อขุนเมงราย” ในเชียงราย เริ่มจากการจัดสร้างเหรียญ พ่อขุนเม็งราย ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ชื่อเรียกดังกล่าวแพร่หลายในวงกว้าง โดยเหรียญรุ่นแรกเป็นแบบหลังพระพุทธรูป จัดสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2496 และต่อมา ได้มีการจัดสร้างรุ่นที่สองเป็นแบบหลังยันต์ ในปี พ.ศ. 2506 เหรียญทั้งสองรุ่นนี้เป็นที่รู้จักในวงการอย่างกว้างขวางและมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้พระนาม ดังกล่าวในสังคมเชียงราย ก่อนหน้านี้นี้มีความเข้าใจกันว่า พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) อาจเรียบเรียงข้อมูลคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณา พงศาวดารโยนกพบว่ายังคงใช้คำว่า “พระยา” ตลอดทั้งเรื่อง และไม่ปรากฏ คำว่า “พ่อขุน” แต่อย่างใด โดยความแตกต่างมีเพียงการเขียน “มั่งราย” เป็น “เมงราย” เท่านั้น ดังนั้น การปรากฏพระนาม “พ่อขุนเมงราย” บนเหรียญ ที่จัดสร้างขึ้นในเวลาต่อมา จึงนับเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ชื่อเรียกดังกล่าวได้รับการยอมรับและใช้เป็นพระนามของกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงรายอย่างเป็นทางการสืบมา

ภาพที่ 29 : เหรียญพ่อขุนเม็งราย หลังพระพุทธรูปและหลังยันต์ จัดสร้างเพื่อระดมทุน ในการก่อสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนเมงราย เนื่องในวาระสมโภชเมือง เชียงราย 700 ปี พ.ศ.2505

Figure 29: Pho Khun Mengrai amulets bearing a Buddha image on the front and a mantra on the back were produced as part of a fund-raising campaign for the construction of the Pho Khun Mengrai Monument, commemorating the 700th anniversary of Chiang Rai in 1962

After Phaya Mangrai founded Chiang Rai for three years, his second son was born, named *Khun Khram*, in the year 1268 Phaya Mangrai resided in Fang for one year to gather forces and capture Chiang Khong. He then returned to reside in Fang, where his third son, named Khun Khruea, was born.

In 1269, after successfully capturing Thoeng, Phaya Mangrai returned to Fang. The town then prospered, and trade flourished.¹⁸

¹⁸The Chronicle of 700-Year Chiang Mai, Chiang Mai Rajabhat Institute, Chiang Mai: Mingmueang Printing, 2538 BE, Page 14.

ในศิลาจารึก “พญา” ซึ่งเขียนตามภาษาไทยในปัจจุบันว่า “พญา” นั้นมีความหมายว่า King หรือ “กษัตริย์” รวมทั้งที่ใช้ในโลกอื่นด้วย เช่น พญา อินทร์ พญายม พญานาค

ส่วนคำว่า “พระยา” (ภาษาเขียนในปัจจุบัน) เป็นตำแหน่งขุนนาง (ยศต่ำกว่า เจ้าพระยา) นิยมใช้สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มิได้หมายถึง “กษัตริย์”

การใช้คำนำหน้าพระนามกษัตริย์ทางล้านนาเป็น “พ่อขุน” จะทำให้สับสนและผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นการฝืนคตินิยมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การจำแนกคำนำหน้า กษัตริย์ ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ของชนรุ่นหลัง ได้มีแนวทางยึดถือปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามคตินิยม เช่น อาณาจักรล้านนา ใช้ พระยา, อาณาจักรสุโขทัย ใช้ พ่อขุน (บางพระองค์), อาณาจักรอยุธยา ใช้ สมเด็จพระ, ยุครัตนโกสินทร์ ใช้ พระบาทสมเด็จพระ เป็นต้น

อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2506 (วางศิลาฤกษ์) ในขณะนั้นยังไม่มีการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแพร่หลาย จึงทำให้เหมือนเป็นหมุดหมายสำคัญที่ทำให้ชาวเชียงรายคุ้นชินและเชื่อว่าพระนามนี้ถูกต้องแล้ว

The stone inscription denotes the term "Phaya" (พญา) currently written in Thai as "Phaya" (พญา) which refers to "King" or "Ruler," for the Thai contexts as well as in other contexts, for example, Phaya Indra, Phaya Yom, and Phaya Naka.

On the other hand, the word "Phraya" (as in contemporary Thai) refers to a noble position below the "Chao Phraya" rank. It was commonly used from the Ayutthaya period to the early Rattanakosin period, which does not signify "King".

The use of the honorific title "Pho Khun" for kings in the Lanna Kingdom may lead to confusion and distortion of historical and archaeological facts. This may also go against ideology and cultural identity. The differentiation of honorific titles for kings allows for a more accurate study of history for the later generations so that they can follow empirical guidelines and ideology. For example, the Lanna Kingdom used "Phaya" while the Sukhothai Kingdom used "Pho Khun" (for some kings), the Ayutthaya Kingdom used "Somdet" and the Rattanakosin Kingdom used "Phra Bat Somdet".

The Pho Khun Mengrai Monument was built in 1963 (laying foundation stone). However, without seminal works on historical investigation at that time, this monument has become a significant landmark and Chiang Rai people are already familiar with this term and believe that this is an accurate title.

ภาพที่ 30 : ป้ายที่ฐานอนุสาวรีย์กำกับว่า “พ่อขุนเมงราย พ.ศ.1782-1860 ทรงสร้างเมืองเชียงรายขึ้นเมืองแรก เมื่อ พ.ศ.1805 ทรงสถาปนา อาณาจักรล้านนาไทยให้เป็นปึกแผ่นและทรงสมานความสามัคคี ระหว่างชนชาติไทย”

Figure 30: The plaque at the pedestal section of the monument written “Pho Khun Mengrai 1239-1317 who built the first city of Chiang Rai in 1262 and later established Lanna Thai Kingdom for stability and harmony of Thai people”

ต่อมาในปี พ.ศ.2526 ทางจังหวัดเชียงใหม่ได้สร้างอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ขึ้น โดยหนึ่งในนั้นคือกษัตริย์พระองค์เดียวกันที่สร้างเมืองเชียงราย ในการนั้น ทางจังหวัดเชียงใหม่มีการประชุมชำระประวัติศาสตร์และค้นหา หลักฐานที่มา ของพระนามกษัตริย์ทั้งสามพระองค์อย่างละเอียดถูกต้อง จนสิ้นสุดที่การจารึก ได้ฐานอนุสาวรีย์ฯ ว่า พญาเจ้าเมือง พญามังราย พญาร่วง

In 1983, Chiang Mai Province erected the Three Kings Monument. One of the kings is the king who founded Chiang Rai. During that event, Chiang Mai Province held meetings for historical review in search of evidence to accurately determine the names of the three kings. The information obtained was carefully detailed and conclusive, and an inscription of the Three Kings' Name was engraved at the pedestal section of the monument that said *Phaya Ngam Mueang, Phaya Mangrai, Phaya Ruang*.

สรุป

1. พระนามกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือ “พระญามังราย”
2. พระนามที่ถูกเปลี่ยนจาก มังราย เป็น เฌงราย แพร่หลายเมื่อ พ.ศ.2450
3. คำว่า “พ่อขุน” ปรากฏการใช้แพร่หลายเมื่อ พ.ศ.2481

ภาพที่ 31 : พระรูปสามกษัตริย์ พ.ศ.2526

ภาพ : Go to Sukhawadee by Manop Suwanpinta โดย มานพ สุวรรณปินทะ

Figure 31: The Three Kings Monument (1983)

Photo: Go to Sukhawadee by Manop Suwanpinta

Summary

1. The historical evidence affirms that *Phaya Mangrai* is the name of the king who founded Chiang Rai City.
2. The shift of the king's name from *Mangrai* to *Mengrai* was widely dispersed from 1997 onwards.
3. The term *Pho Khun* began popularly used around 1938.

ภาพที่ 32 : จารึกใต้ฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์ ว่า พญาจำเมือง
พญามังราย พญาร่วง

Figure 32: The plaque at the pedestal section of the Three Kings Monument states *Phaya Ngam Mueang, Phaya Mangrai, Phaya Ruang*

ที่ รล 0003/6742

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม.10200

4 มิถุนายน 2528

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระนามพ่อขุนเม็งรายมหาราช
และพ่อขุนผาเมือง เป็นชื่อมูลนิธิ
เรียน นายเรือง เจริญชัย เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
อ้างถึง หนังสือที่ ศร 1304/3733 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2527

ตามที่ขอให้ให้ความทราบถึงกรมศิลปากร เรื่อง จังหวัดเชียงใหม่ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชื่อมูลนิธิพ่อขุนเม็งรายมหาราช และจังหวัดเพชรบูรณ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชื่อมูลนิธิพ่อขุนผาเมือง ความละเอียดตามสำเนาเอกสารที่แนบไป นั้น

ในเรื่องนี้ได้ขอให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณาแล้วเห็นว่า การใช้ชื่อพ่อขุนเม็งรายมหาราช และชื่อพ่อขุนผาเมือง เป็นชื่อมูลนิธินั้น สมควรได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ส่วนพระนามพ่อขุนเม็งรายตามที่ปรากฏในศิลาจารึกและเอกสารเก่า ๆ นั้น เป็น "เม็งราย" ทั้งสิ้น เหตุนี้จึงสมควรแก้ไขให้ถูกต้อง ซึ่งความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงทวีศักดิ์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร.2211151-5 ต่อ 21,59,65

ภาพที่ 33 : หนังสือจากสำนักราชเลขาธิการตอบกลับเรื่องพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระนามพ่อขุนเม็งรายมหาราช และพ่อขุนผาเมือง เป็นชื่อมูลนิธิให้แก่ใช้พระนามจาก “เม็งราย” เป็น “มังราย” เพื่อความถูกต้อง

Figure 33: Letter from the Bureau of the Royal Household in response to the royal grants for using the title "Pho Khun Mengrai Maharaj" and "Pho Khun Pha Muang" as the names of the foundations and correction of the name from "Mengrai" to "Mangrai" for accuracy

English Translation

Office of His Majesty's Principal Private Secretary
The Grand Palace, Bangkok 10200

No. Ror Lor 0003/6742

4 June B.E. 2528 (1985)

Subject: Granting Royal Permission to use the royal names of Pho
Khun Mengrai Maharaj and King Pha Muang as foundation
names

To: Mr. Ruang Chareonchai, Secretary-General of the National
Culture Commission

Reference: Letter No. Sor Thor 1304/3733 dated 20 November
B.E. 2527 (1984)

Referencing the request to present the matter to His Majesty concerning Chiang Rai Province requesting Royal Permission to use the foundation name "Pho Khun Mengrai Maharaj Foundation" and Phetchabun Province requesting Royal Permission to use the foundation name "Pho Khun Pha Muang Foundation," as detailed in the attached documents.

In this regard, relevant government agencies have been asked to consider the matter and are of the opinion that using the names of Pho Khun Mengrai Maharaj and Pho Khun Pha Muang as foundation names is appropriate for granting Royal Permission.

However, regarding the royal name of Pho Khun Mengrai Maharaj, as it appears in stone inscriptions and old documents, it is consistently "Mangrai" in all instances. Therefore, it is appropriate to correct it to be accurate. His Majesty has been informed and has granted Royal Permission.

Please be informed accordingly.

Yours sincerely,

(Signature)

(Mom Luang Thawisan Ladawan)

Principal Private Secretary

Royal Affairs Division Tel: 2211151-5 ext. 21, 59, 65

คำชี้แจงเรื่องการใช้ พระญา แทน พญา

คำนำหน้ากษัตริย์ที่ชาวล้านนาเรียกยศตำแหน่งสูงสุดของกษัตริย์ว่า พระญา คำ ๆ นี้ปริวรรตหรือถ่ายรูปอพระจากอักษรธัมม์ล้านนา.....เป็นอักษรไทยกลาง **พญา** และอักษรสุโขทัย..... (ศิลาจารึกวัดพระยืน จ.ลำพูน พ.ศ. 1913) เช่นกัน แต่หากเขียนคงรูปเช่นนี้ผู้ใช้ภาษา ปัจจุบันจะอ่านเป็น **พอน-ยา** จึงมีการเติม **สระอะ** เข้าไปเพื่อให้ตรงวัตถุประสงค์ การใช้เป็น **พระญา**

แม้ว่า **พระญา** ไม่ถูกบัญญัติในพจนานุกรมของไทย (บัญญัติเป็น **พญา** มีความหมายเดียวกัน แต่ไม่คงรูปอพระ) เพื่อเป็นการรักษารูปเขียน และความหมาย ปัจจุบันนักวิชาการล้านนาศึกษามีฉันทานุมัติให้ใช้คำว่า **พระญา** แทน **พญา** ด้วยเหตุผลข้างต้น

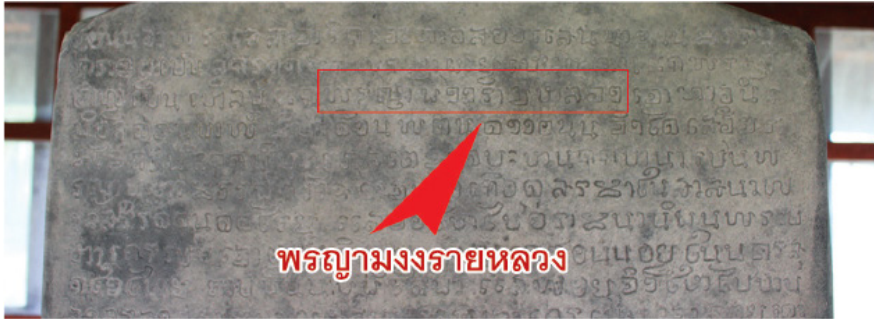
ความหมายของ “**พระญา**” ต่างจากคำว่า “**พระยา**” ที่เป็นชั้นยศขุนนางในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (**พระยา** ต่ำกว่า**เจ้าพระยา**) ถึงแม้ว่าจะมีรากศัพท์เดียวกันแต่บริบทการใช้ต่างยุคสมัยและต่างธรรมเนียมการใช้

The Use of Phraya for Phaya

The title that people of Lanna use to refer to the highest rank of the king is *Phraya* or พระยา. This term is derived or transliterated from the Lanna Dhamma script to the central Thai script “พระยา” and the Sukhothai script (Stone inscription at Wat Phrayuen, Lamphun Province, 1370). However, if it is written as such, the current language users would spell it out as Phon-Ya. Therefore, a vowel “สระอะ” /a/ is added to accurately convey the intended meaning of using *Phaya*.

Although "Phaya" is not officially encoded into the Thai dictionary (the recognized term is "Phaya," which has the same meaning but a different spelling). Contemporary Lanna scholars have consensus agreement for the term "Phaya" instead of "Phya" to preserve the writing style and meaning.

The meaning of "Phaya or พระยา" is different from the word "Phraya or พระยา" which refers to a noble rank during the early Ayutthaya period until the beginning of the Rattanakosin era (lower in rank than Chao Phraya). Although they may have the same etymology, their usage contexts differ based on different eras, customs, and norms.

ภาพที่ 34 : ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน พ.ศ.1913 จารึกพระนามกษัตริย์
ผู้ยิ่งใหญ่ว่า “พระญามังรายหลวง”

Figure 34: Stone inscription at Wat Phrayuen, Lamphun Province 1370
indicated the great king namely **“Phaya Mangrai Luang”**

กรณีตัวอย่างการเขียนรูปภาษาล้านถิ่นนี้คือ ตามพรลิงค์ (ชื่ออาณาจักร) ปัจจุบันอ่านว่า “ตาม พอน ลิง” แต่ที่จริงแล้ว ตามพรลิงค์ เป็นชื่อเมืองมาจากภาษาสันสกฤตว่า ตามพรลิงค (Tambralinga) อ่านว่า ตาม-พระ-ลิง-คะ มาจากศัพท์คือ ตามพร (ตาม-พระ) แปลว่า ทองแดง, ลิงค (ลิง-คะ) แปลว่า ลิงค์ หรือ อวัยวะเพศชาย ในมีนนี้จะหมายถึง ศิวลึงค์ อันเป็นสิ่งบูชาสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย

A case study of similar written script is Tamphonling (name of kingdom) which is currently read “Tam-phon-ling”. In fact, Tamphonling is the city name in Sanskrit written Tambralinga and read “Tam-bra-ling-ga” meaning copper. Ling (linga) means penis, but it tends to mean Lingam in this context referring to the highest worship item in Brahman Shaivism.

อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช⁵² อนุสรณ์สถานสมโภชเมืองเชียงราย 700 ปี

วันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2504 เวลา 14.00 น. สำนักงานเทศบาลเมืองเชียงราย นายบุรี พรหมลักขโณ นายกเทศมนตรีฯ ได้เชิญสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด ครูโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตเทศบาลฯ พ่อค้าคหบดีบางคน เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงราย มาประชุม ณ สำนักงานเทศบาลเมืองเชียงราย โดยนายกเทศมนตรีฯ เป็นประธานที่ประชุม มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดประมาณ 40 คน เรื่องที่นำเข้าประชุมปรึกษา ได้แก่ เรื่องการสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองเชียงราย

นายกเทศมนตรีฯ ได้ชี้แจงถึงเกียรติประวัติและคุณงามความดีของพ่อขุนเม็งราย ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองเชียงราย ประกอบกับได้สอบถามไปหยังกรมศิลปากรว่า การสร้างเมืองเชียงรายนี้นี้ พ่อขุนเม็งรายได้สร้างขึ้น เมื่อวัน เดือน ปีใด และจะครบ 700 ปี ในวันใดแน่

⁵²

พ่อขุนเม็งราย เป็นพระนามที่ส่วนราชการกำหนดขึ้นภายหลัง ซึ่งไม่ตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเอกสารชั้นต้น เช่น ศิลปจารึก ใบลาน พับสาที่จารึกและจารเป็น “พระญามังราย”

Pho Khun Mengrai Maharaj Monument:⁵²

Commemorating the 700th Anniversary of Chiang Rai

September 5, 1961, 2:00 p.m., Mr. Buri Phromlakkhano, Mayor of Chiang Rai Municipality, invited members of the Municipal Council, members of the Provincial Council, schoolteachers within the municipal area, prominent merchants, chief monk of the province, and chief monk of the Mueangchiangrai district to attend a meeting at the Chiang Rai Municipal Office. The mayor chaired the meeting, which was attended by approximately 40 participants. The main topic discussed during the consultation meeting was the construction of Pho Khun Meng Rai Monument, the founder of Chiang Rai.

The mayor has outlined the honorable history and virtues of Pho Khun Mengrai, who built Chiang Rai. Also, inquiry to the Department of Fine Arts about which day, month, and year this city was built by Pho Khun Mengrai, and on which specific day marked 700-year anniversary.

⁵² Pho Khun Mengrai is the name coined later by the government which does not correspond with the historical evidence such as stone inscription and palm-leaf ancient documents which all denoted “Phaya Mangrai”.

ผลที่สุดก็ได้รับคำตอบจากกรมศิลปากรว่า พ่อขุนเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงราย เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.1805⁵³ และจะครบ 700 ปี ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2506 จึงเห็นว่า หากจะได้สร้างอนุสาวรีย์ของท่านขึ้นไว้ก็น่าจะทำให้เป็นเครื่องเตือนใจให้ชาวจังหวัดเชียงราย หรือผู้ที่ได้พบเห็นได้ระลึกนึกถึงคุณงามความดีของพระองค์ท่านที่มีต่อชาติบ้านเมือง เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นจะได้เป็นผู้ประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ดีที่งามสืบต่อไป ในการจัดสร้างนี้ควรจะทำให้เสร็จทัน และจัดงานเฉลิมฉลอง ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2506 ซึ่งเป็นวันครบรอบ 700 ปี ตามที่กรมศิลปากรได้แจ้งมา

เนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดใหญ่ มีประชาชนถึง 8 แสนเศษ หากชาวเชียงรายเราจะได้ร่วมกันเสียสละเพียงคนละ 25 สตางค์หรือ 50 สตางค์ ก็จะได้เงินถึง 2 แสน หรือ 4 แสนบาท แต่งานนี้เป็นงานใหญ่จึงขอ ความเห็นจากที่ประชุมนี้ว่า จะสมควรสร้างขึ้นหรือไม่ ถ้าควรสร้างจะสร้างที่ใด โดยนายกเทศมนตรีได้เสนอแนะควรสร้างที่ห้าแยกฯ เพราะผู้สัญจรผ่าน ไปมาทั้งเหนือและใต้เห็นได้สะดวก

⁵³ ต่อมา ทางคณะกรรมการจัดงานสมโภชเมืองเชียงราย 725 ปี ได้มีสการให้พระอุดมปัญญาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย (ขณะนั้น) ดำเนินการเพื่อพิสูจน์วันเวลาเทียบกับเวลาปัจจุบัน จึงมอบให้สำนักหมอมหา(วัลย์) อ.อรุณ ลำเพ็ญ เป็นผู้รับหน้าที่ คำนวณวันเวลาทางสุริยคติ สรุปและยืนยันความถูกต้องว่าคือวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.1806 วันศุกร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ปิจอ จุลศักราช 624 (ค.ศ. 1263) เวลา 17.48 น. (พระอาทิตย์ลับขอบฟ้า) ในระบบจูเลียน จะตรงกับ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 1806 (ค.ศ.1263) ในระบบเกรกอเรียน (ปฏิทินปัจจุบัน) เวลา 17.48 น.

The Department of Fine Arts stated that Pho Khun Mengrai established Chiang Rai on January 3, 1262⁵³, and that the city would reach its 700th anniversary on January 3, 1963. Therefore, it suggested that the construction of a monument in his honor serves as a reminder for the people of Chiang Rai and the public in general to recognize the graciousness and virtues that Pho Khun Mengrai demonstrated toward his homeland. This aims to inspire people to conduct themselves in a virtuous manner for future generations. The Department further recommended that the construction be completed on time and that an anniversary celebration be organized on January 3, 1963 to mark the 700th anniversary.

Chiang Rai is a large province with a population of 800,000. If the people of Chiang Rai were willing to contribute together, each person sacrificing just 25 or 50 satang, it would amount to 200,000 or 400,000 baht. However, since this is a significant project, it is necessary to seek opinions from this meeting regarding the decision to build the monument and its location. The mayor has suggested that the perfect location is at the Five Junction intersection because this spot is visible to commuters traveling from the north and south of the city.

⁵³ Later, the organizing committee for the 725th year anniversary celebration of Chiang Rai invited Phra Udompanyaphon, Chief of Chiang Rai Sangha (at that time) to validate the ancient time against the current time. Samnak Mo Thao(wan) led by Ajarn Aroon Lamphen was in charge of the calculation of astronomical date and time. The calculation concluded the accurate date was January 26, 1806 BE, Friday, on the 15th day of the lunar month, year of the dog, Jor Sor 624 (1263 AD), time 17.48 PM (dusk). The Gregorian system marks February 2, 1806 BE (1263 AD), time 17.48 PM for the current calendar time.

ประกอบกับมีผู้เลื่อมใสและรู้ข่าวเข้าได้อุทิศที่ดินให้หลายราย พร้อมทั้งเชิญให้ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งทางโลกทางธรรม ได้ให้ความเห็นและเหตุผลประกอบหลายท่าน คือ นายสนอง บุญโยธาน, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย, นายแพทย์พิพัฒน์ ตรังรัฐพิทย์ และนายแพทย์บุญโรจ อินทรลาวัณย์ แต่ละท่านได้ชี้แจงเหตุผลความดีความชอบ ของพ่อขุนเม็งรายและความจำเป็นที่จะต้องสร้างผลดีในการสร้าง ทุกท่านที่ให้ เหตุผลล้วนแต่สนับสนุนที่จะให้มีการสร้างขึ้นทุกคน ประธานจึงขอความเห็น ที่ประชุม ที่ประชุมได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้สร้างที่ห้าแยกฯ และลงมติเลือกกรรมการ เพื่อร่างโครงการดำเนินงานขึ้นคณะหนึ่งจำนวน 15 คน⁵⁴

จนเมื่อ นายขุส่า ฤทธิประศาสน์ ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2504 ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นการสมควรยิ่งที่จะ ดำเนินการต่อไป จึงได้ตั้งคณะกรรมการทุกฝ่ายร่วมดำเนินการขออนุญาต ต่อรัฐบาล และติดต่อขอซื้อที่ดิน ณ ห้าแยกเชียงราย จากบรรดาผู้มีกรรมสิทธิ์ ทั้งหลาย ซึ่งผู้มีเกียรติหลายท่านยินดีมอบให้ เช่น **คุณจรัส พงษ์ประภาส** ได้ มอบที่ดินเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นสถานที่ก่อสร้าง นอกจากนี้ การดำเนินงานได้ ร่วมมือกันทุกฝ่ายทั้งพุทธจักรและอาณาจักร โดยเฉพาะสภาจังหวัด สภาเทศบาล ได้ให้ความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง ณ ที่นี้⁵⁵

⁵⁴ อนุสรณ์การสมโภชเมืองเชียงราย 725 ปี, โรงพิมพ์บ่อ บริษัท เชียงใหม่สหทวกิจ จำกัด, 2529, ภาคผนวก หน้า 46.

⁵⁵ บันทึกของ นายขุส่า (ไชยพันธ์) ฤทธิประศาสน์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2504-2512), ประวัติจังหวัดเชียงราย-พะเยา, สหธรรมิกเชียงราย พิมพ์เผยแพร่, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โรงเรียนสตรีวิทยานนทบุรี (แผนกการพิมพ์), 2521, หน้า 31

Additionally, some devotees are willing to donate land, and they have also invited well respected scholars to offer their opinions and reasoning. These individuals include Mr. Sonong Bunyothayan, Chief Sangha of Province, Dr. Pipat Trangratpit, and Dr. Bunroj Intharalawan. These respected people have expressed reasons highlighting the virtues and significance of Pho Khun Mengrai and positive outcomes of the construction. All of them have expressed their support for the project. Therefore, the meeting reached consensus on approval to build the monument at the Five Junction intersection and designate a committee of 15 members to draft and implement this project for constructing the monument.⁵⁴

Later, *Mr. Chusa-nga Ritthiprasas*, who assumed the position of Chiang Rai governor on January 19, 1961, considered it highly appropriate to continue the efforts to construct the Phaya Mangrai Monument. He established a committee involving all sectors to proceed with obtaining government approval and to negotiate for the purchase of land at the Chiang Rai Five Junction from the rightful owners, many of whom graciously donated their land. For instance, Mr. Chamras Phonggraphas donated a significant portion of land for construction purposes. Furthermore, the endeavor was supported by all sectors, including both religious and secular authorities, with strong cooperation from the Provincial Council and the Municipal Council.⁵⁵

⁵⁴The 725th Year Anniversary Celebration, Pong Printing, Chiang Mai Sahanawakij Co., Ltd. 2529, Appendix, Page 46.

⁵⁵Diary of Mr. Chusanga (Chaiphan) Ritthiprasas, ex-governor of Chiang Rai (2504-2512 BE), History of Chiang Rai – Phayao, Sahathammikchiangrai, Bangkok: Satriwittayanetisuksa School Printing Unit, 2521 BE, Page 31

ข้าราชการในจังหวัดเชียงรายอุทิศรายได้คนละ 1 วัน เป็นเงินประมาณ 100,000 บาท กับสภาจังหวัดฯ ได้อนุมัติงบประมาณส่วนจังหวัด เป็นเงิน 100,000 บาท กับสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงเชียงราย อุทิศ 10,000 บาท เป็นทุนประเดิมแรก งบประมาณที่จะก่อสร้างอนุสาวรีย์นี้ประมาณ 400,000 บาทเศษ ให้กรมศิลปากรหล่อองค์พระบรมรูปเป็นค่าใช้จ่าย เฉพาะการหล่อเป็นเงิน 80,000 บาทถ้วน⁵⁶

เมื่อการดำเนินการต่าง ๆ เรียบร้อยจึงได้เชิญ **จอมพลประภาส จารุเสถียร** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์แท่นที่ประดิษฐานอนุสาวรีย์ฯ เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2506 ซึ่งในวันงานได้มีประชาชนวัยฉกรรจ์แต่งกายชุดพื้นเมือง (สมัยโบราณ) ทุกอำเภอในจังหวัดเชียงรายมาร่วมพิธี และเดินสวนสนามผ่านการรับความเคารพจากประธานพิธีและประชาชนผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

อนุสาวรีย์พญามังรายมหาราช มีลักษณะเป็นพระรูปของพระองค์หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ขนาดหนึ่งเท่าครึ่ง ทรงฉลองพระองค์ด้วยเครื่องทรงพระมหากษัตริย์แบบล้านนาโบราณ ประทับยืนบนฐานสูงประมาณ 3 เมตร ทรงถือดาบด้วยพระหัตถ์ซ้ายแนบกับพระเพลา ทรงสวมมาลัยพระกร สวมพระอัมรินทร์ที่พระหัตถ์ขวาตรงน้วนาง นิ้วก้อย และตรงนิ้วชี้ที่พระหัตถ์ข้างซ้าย ทรงฉลองพระบาทออกแบบโดย นายปรกรณ์ เล็กสน ประติมากรกรมศิลปากร⁵⁷

⁵⁶ อนุสรณ์การสมโภชเมืองเชียงราย 725 ปี, โรงพิมพ์กอง บริษัท เชียงใหม่สหหนังสือ จำกัด, 2529, ภาคผนวก หน้า 46

⁵⁷ จังหวัดเชียงราย, พอชนมวงรายอนุสรณ์, โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520, หน้า 8

Government officials in Chiang Rai donated their one-day income of approximately 100,000 Baht. The provincial council was granted a budget of 100,000 Baht. The Chiang Rai Women's Cultural Association donated 100,000 Baht toward the initial budget for the construction of the monument, which amounted to approximately 400,000 Baht. The cost of sculpting and molding the statue by the Department of Fine Arts was 80,000 Baht.⁵⁶

Upon completion, General Praphas Charusathien, Minister of Interior at that time, was invited to preside over the ceremony of laying the foundation stone for the monument on January 26, 2506. Local people from every district in Chiang Rai province, on that day, dressed in traditional costumes to parade and participate in the ceremony which were witnessed and admired by the chairman and the public.

The Phaya Mangrai Maharaj Monument depicts a statue of Phaya Mangrai made from bronze and approximately half the size of the actual king, adorned with regal attire in the ancient Lanna Monarch costume. The statue stands on a pedestal about 3 meters high. King Mangrai holds a sword in his left hand, resting it next to his waist, while wearing a hand-garland, rings on his right ring finger, little finger, and his right index finger. He also wore a pair of shoes. The monument was designed by Mr. Pakorn Lekson, a renowned sculptor from the Fine Arts Department.⁵⁷

⁵⁶The 725th Year Anniversary Celebration, Pong Printing, Chiang Mai Sahanawakij Co., Ltd. 2529, Appendix, Page 46.

⁵⁷Chiang Rai Province, Memorial of Pho Khun Mengrai, Khurusapha Printing, 2520, Page 8.

ภาพที่ 35 : ภาพการอัญเชิญพระรูปพระญามังรายประดิษฐาน พ.ศ.2507

เอื้อเฟื้อภาพ : ชรินทร์ แจ่มจิตต์

Figure 35: The Ceremonial Procession of Phra Ya Mangrai Statue for
Installation 1964

Photo Courtesy: Charin Chaemjit

ภาพที่ 36 : ภาพการอัญเชิญพระรูปพระญามังรายประดิษฐาน พ.ศ.2507
เอื้อเฟื้อภาพ : ชรินทร์ แจ่มจิตต์

Figure 36: The Ceremonial Procession of Phra Ya Mangrai Statue for
Installation (1964)

Photo Courtesy: Charin Chaemjit

ภาพที่ 37 : อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช พ.ศ.2511

ภาพ : ชรินทร์ แจ่มจิตต์

Figure 37: Pho Khun Mengrai Monument 1986.

Photo: Charin Chaemjit

ภาพที่ 38 : บริเวณห้าแยกฯ สถานที่ประดิษฐานอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย
มหาราช พ.ศ.2514

ภาพ : โกเมศ ขุนศรี

Figure 38: The Five-junction Intersection where the Pho Khun Mengrai Statue is
Located (1971).

Photo: Komes Khunsri

ภาพที่ 39 : บริเวณห้าแยกพ่อขุนเม็งราย พ.ศ.2516

เอื้อเฟื้อภาพ : ชเลนทร กัลยาณมิตร

Figure 39: The Five-junction Intersection (1971)

Photo Courtesy: Chalantorn Kanlayanamit

ภาพที่ 40 : อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช พ.ศ.2540
ขณะนี้ยังไม่มีตุงเฉลิมพระเกียรติ

ที่มา : WWW.thai-tour.com

Figure 40: Pho Khun Mengrai Maharaj Monument (1997)
without the Commemoration Flag

Source: www.thai-tour.com

ภาพที่ 41 : อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช พ.ศ.2563

ภาพ : อภิชาติ ศิริชัย

Figure 41: Pho Khun Mengrai Monument (2020)

Photo: Apichit Sirichai

ตอนที่ 2 ทฤษฎีและเทคนิคการแปล

ทฤษฎีและเทคนิคการแปล: กรณีศึกษาในการแปล

พระราชประวัติพระญามังรายหลวง

บทนำ

การแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง ได้รับแรงบันดาลใจจากการได้รับหนังสือฉบับนี้จากผู้เขียน ซึ่งก็คือ คุณอภิชาติ ศิริชัย นักวิชาการอิสระด้านเขียนรายศึกษา และจากการที่ผู้แปลได้ศึกษาทฤษฎีกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลที่วิเคราะห์สังเคราะห์ไว้ในงานวิจัยของคุณสโรทัย เอียวตระกูล (2004) ที่ได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา เรื่อง *Strategies Used in Documentary Translation: A Case Study for National Geographic Magazine* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้แปลจึงได้บูรณาการความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการทำงานด้านการแปล การล่าม และการเป็นผู้สอนรายวิชา ENP2202 การแปลเชิงสร้างสรรค์ สาขาวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มาใช้ในการแปลผลงานนี้ ผู้แปลยึดแนวทางการแปลโดยใช้ทฤษฎีกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลเป็นฐานคิดในการแปลความหมายจากต้นฉบับภาษาไทย (Source Language: SL) ให้เป็นภาษาปลายทางภาษาอังกฤษ (Target Language: TL) ตามกระบวนการแปลที่แสดงในแผนภาพที่ 42

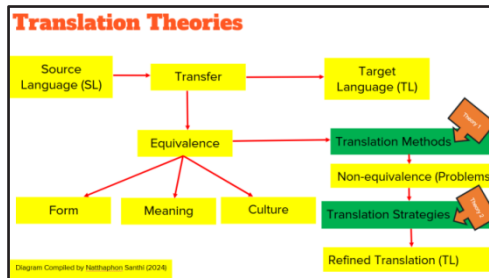
PART 2 : Translation Theories and Technique

Translation Theories and Technique: A Case for Translation of The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang

Introduction

The translation of The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang was inspired by the translator receiving the book directly from its author, Apichit Sirichai, an independent scholar in Chiang Rai studies, as well as by the translator's study of translation methods and strategies discussed in the graduate research of Sarothai Iewtrakul (2004) entitled *Strategies Used in Documentary Translation: A Case Study for National Geographic Magazine* (Chulalongkorn University).

The translator integrated knowledge, professional experience, and long-term involvement in translation, interpreting, and teaching the ENP2202 Creative Translation course at Chiang Rai Rajabhat University into this translation project. The translation was carried out using translation methods and strategies as the main framework for transferring meaning from the source language (SL) Thai into the target language (TL) English, following the translation process shown in Figure 42.

ภาพที่ 42 : ทฤษฎีและกระบวนการแปล ปรับจากกรอบแนวคิด
ของ สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Figure 42: Translation Theories Diagram

Adapted from Iewtrakool (2004)

แนวทางการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวงใช้ทฤษฎีการแปลใน 2 มิติ คือ กลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปล ซึ่งเป็นกระบวนการแปลในมิติการถอดรหัสภาษาต้นฉบับและการเข้ารหัสเป็นภาษาแปล (Decoding-Encoding) จากภาษาต้นทาง โดยกระบวนการแปลในเชิงทฤษฎีดังกล่าว สามารถนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบและประเมินงานแปล ในมิติเชิงวิชาการและวิชาชีพ

ก่อนอื่นผู้แปลขอแนะนำคำจำกัดความโดยสังเขปของคำว่า “การแปล” และ “กระบวนการแปล” ก่อน ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เช่น ดวงตา สุพล (1998) ได้นิยามการแปลไว้ หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความหมายจากภาษาต้นทาง (SL) ไปยังภาษาปลายทาง (TL) โดยยังคงรักษาเจตนารมณ์ น้ำเสียง และบริบททางวัฒนธรรมของต้นฉบับไว้ให้มากที่สุด โดยเน้นว่า การแปลที่ดีจำเป็นต้องใช้ความสามารถทางด้านภาษา และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในบริบททางวัฒนธรรมของทั้งสองภาษาอีกด้วย ส่วนระดับความซับซ้อนของเนื้อหาเป็นตัวกำหนดวิธีการแปลที่ผู้แปลจะนำมาใช้ในการแปล เพื่อรักษาสมดุลระหว่างแก่นของต้นฉบับและการรับรู้เข้าถึงโดยผู้รับสารในภาษาปลายทาง

The translation approach for translating *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* is grounded in basic theoretical foundations including translation methods and translation strategies for the translation process which includes understanding the decoding-encoding process and assessing the translation's practicality and implications for professional and academic endeavors.

Let's begin with a brief definition of translation and translation process. Translation is the process of transferring meaning from a source language (SL) to a target language (TL) while maintaining the intended message, tone, and cultural nuances. Supol (1998) emphasizes that successful translation requires not only linguistic proficiency but also a deep understanding of the cultural contexts in both source and target languages. The complexity of a text often determines which translation methods are necessary to balance the essence of the original and accessibility for the target audience.

สัณฉวี สายบัว (1999) ให้นิยามกระบวนการแปลไว้ว่าประกอบด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ ขั้นแรก การทำความเข้าใจรูปแบบและความหมายของ ต้นฉบับ ขั้นที่สอง การถ่ายทอดความหมายนั้นไปสู่ภาษาปลายทาง ด้วยความตระหนักมิติความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการแปล (Translation Methods) เป็นเครื่องมือ และขั้นสุดท้าย การปรับปรุงงานแปลให้เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้กลยุทธ์การแปล (Translation Strategies)

กระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความเชี่ยวชาญ ทั้งมิติด้านทักษะภาษาและองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม โดยผสมผสานวิธีการแปล และกลยุทธ์การแปลเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ผลลัพธ์การแปลที่ถูกต้องและมีความหมาย ตามที่ตั้งใจไว้ กระบวนการโดยผู้เชี่ยวชาญได้แสดงไว้ในภาพที่ 43

Sanchawee Saibua (1999). [Translation Principles](#). Thammasat University, Bangkok.

ภาพที่ 43: รูปแบบกระบวนการแปล โดย สันฉวี สายบัว (1999)

Figure 43: Translation Process Model by Saibua (1999)

Translation Methods

Saibua (1999) outlines the translation process as a series of steps: first, understanding the form and meaning of the source text; second, transferring this meaning into the target language with cultural sensitivity by means of incorporating translation methods; and finally, refining the translation to meet the expectations of the target audience through appropriate translation strategies.

This process underscores the importance of linguistic and cultural expertise by means of incorporating translation methods and strategies deployment to achieve accurate and meaningful translations as shown in Figure 43 below.

กลวิธีการแปล หมายถึง แนวทางหรือกรอบแนวคิดที่ผู้แปลใช้ในการถอดรหัสข้อความจากภาษาต้นทาง (SL) เพื่อเข้ารหัสให้เป็นภาษาปลายทาง (TL) โดยกลวิธีการแปลจะช่วยกำหนดการรักษาโครงสร้างทางไวยากรณ์ ความหมาย และสำนวนของภาษาต้นฉบับในกระบวนการแปลให้เป็นภาษาปลายทาง สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ได้เสนอกลวิธีการแปลไว้ 3 รูปแบบ ได้แก่

- การแปลแบบคำต่อคำ (Word-for-Word Translation) เป็นการแปลโดยตรงที่รักษาโครงสร้างของต้นฉบับไว้เกือบทั้งหมด
- การแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation) เป็นวิธีที่ยึดหยุ่นมากขึ้น เช่น มีการจัดเรียงคำหรือวลีใหม่ให้เหมาะสมกับโครงสร้างของภาษาปลายทาง แต่ก็ยังรักษาความหมายดั้งเดิมไว้
- การแปลแบบอิสระ (Free Translation) วิธีนี้ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความหมายโดยรวมและน้ำเสียงของต้นฉบับ โดยไม่ยึดโยงกับโครงสร้างหรือถ้อยคำเดิมในภาษาต้นทาง

กลวิธีการแปลแต่ละแบบมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้แปลควรเลือกใช้ตามลักษณะของตัวบทและความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายซึ่งก็คือผู้รับสารนั่นเอง

การแปลแบบคำต่อคำ (Word-for-Word Translation)

การแปลแบบคำต่อคำ เป็นกลวิธีการแปลที่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของต้นฉบับน้อยที่สุด เหมาะอย่างยิ่งสำหรับประโยคที่มีโครงสร้างเรียบง่าย เช่น ประโยคแบบประธาน-กริยา (SV) หรือประธาน-กริยา-กรรม (SVO) ตัวอย่างเช่น ประโยค

Translation methods refer to the general approaches or frameworks that a translator uses to convert a text from the source language (SL) to the target language (TL). These methods guide how closely the translation follows the structure, meaning, and style of the original text. Iewtrakool (2004) introduces three primary translation methods:

- **Word-for-Word Translation:** A direct translation where the structure of the source text is largely maintained.
- **Literal Translation:** A more flexible approach, allowing for reordering of words and phrases to suit the target language's syntax while staying close to the original meaning.
- **Free Translation:** This method prioritizes conveying the overall meaning and tone over strict adherence to the structure or specific words of the original text.

Each of these methods serves different purposes and is employed by the translator based on the text type and audience requirements

Word-for-Word Translation

Word-for-word translation involves minimal modification of the original text. It is most effective with straightforward sentences, such as subject-verb (SV) or subject-verb-object (SVO) structures. For example, a sentence like

“ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว” สามารถแปลเป็นภาษาปลายทางได้โดยตรง โดยแทบไม่ต้องเปลี่ยนลำดับคำหรือความหมาย

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL)

“ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว”

ภาษาปลายทาง (TL): “I have everything, she says.”

เป็นการแปลตรงทีละคำโดยไม่เปลี่ยนโครงสร้างประโยค (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)

สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ระบุว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลแบบคำต่อคำ ประมาณร้อยละ 6

การแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation)

การแปลแบบตามตัวอักษร แตกต่างจากการแปลแบบคำต่อคำ โดยผู้แปลมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยค เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง (TL) เช่น รูปแบบประโยคความรวม ความซ้อน หรือมีอนุประโยคแทรกอยู่ ซึ่งอาจต้องจัดลำดับใหม่เพื่อให้ประโยคในภาษาปลายทางมีความชัดเจนและสละสลวย

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL)

"สันทรายมหึมาตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้ต้นหวง"

ภาษาปลายทาง (TL):

"Megadunes loom over farms near Dunhuang."

"ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว" is translated directly into the TL with little or no change in word order or meaning (Iewtrakool, 2004).

Example from Iewtrakool (2004)

SL: "ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว"

TL (Word-for-word): "I have everything, she says." direct translation of each word without changing the structure.

This method accounts for about 6% of documentary translation analysis cases studied by Iewtrakool (2004).

Literal Translation

Literal translation, unlike word-for-word translation, allows for changes in sentence structure to fit the syntax of the TL. Compound or complex sentences or those with embedded clauses often require such rearrangement to ensure clarity and coherence in the TL.

Example from Iewtrakool (2004):

SL: "สันทรายมหึมาตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้ตุนหวง"

TL (Literal translation): "Megadunes loom over farms near Dunhuang."

วิธีการแปลแบบตามตัวอักษรนี้เป็นการปรับโครงสร้างประโยคให้เหมาะสมกับภาษาปลายทาง ขณะที่ยังคงรักษาความหมายเดิมไว้ โดยวลีในภาษาต้นทาง เช่น "ตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้둔หวง" ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ฟังดูเป็นธรรมชาติในภาษาไทย หากแปลแบบคำต่อคำให้เป็นภาษาอังกฤษ (ภาษาปลายทาง) ด้วยรูปแบบโครงสร้างที่ว่า *"stand towering above farming areas near Dunhuang"* อาจดูไม่ค่อยเป็นธรรมชาติในภาษาอังกฤษ ดังนั้นผู้แปลจึงเข้ารหัสคำกริยา "ตั้งตระหง่าน" ด้วยคำว่า "loom over" ซึ่งเป็นสำนวนที่เหมาะสมและเป็นธรรมชาติในภาษาอังกฤษ มากกว่าคำว่า "stand towering above" เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของตัวบท

กลวิธีการแปลแบบนี้เหมาะกับประโยคที่มีโครงสร้างซับซ้อน สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ระบุว่ามีการใช้กลวิธีการแปลแบบนี้ประมาณร้อยละ 70

การแปลแบบอิสระ (Free Translation)

การแปลแบบอิสระ เป็นวิธีการแปลที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดความหมายโดยรวม มากกว่าการยึดถือรูปแบบหรือโครงสร้างของต้นฉบับ กลวิธีการแปลประเภทนี้ มักนำมาใช้กับงานเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีลักษณะการใช้สำนวนภาษาและเนื้อหาที่สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมเฉพาะตัว อันอาจทำให้ไม่สามารถหาคำหรือรูปแบบที่สอดคล้องตรงกันได้อย่างสมบูรณ์ในภาษาปลายทาง

กลวิธีการแปลแบบอิสระช่วยให้ผู้แปลปรับถ้อยคำหรือสร้างประโยคใหม่ที่สื่อความหมายเดียวกันกับต้นฉบับเดิม แต่ดูเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับสารในภาษานั้น ๆ

This method adapts sentence structures while keeping the meaning intact. The SL phrase "ตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้ทุ่งหวง" is naturally structured in Thai, but a direct word-for-word translation (e.g., "stand towering above farming areas near Dunhuang") might sound awkward in English.

Instead, the verb "ตั้งตระหง่าน" is adapted to "loom over," which is more idiomatic in English and matches the context.

It is suitable for translating more complicated sentences, accounting for around 70% of translations as outlined in Iewtrakool (2004).

Free Translation

Free translation focuses more on conveying the overall meaning rather than sticking to the exact form of the original text. This method is particularly useful when translating creative works, idiomatic expressions, or culturally specific content that may not have a direct equivalent in the target language.

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL) “เหวินเล่าความหลังต่อไปว่า”

ภาษาปลายทาง (TL) “Wen sips her tea.”

จากตัวอย่างจะเห็นว่า วลีภาษาต้นทาง “เหวินเล่าความหลังต่อไปว่า” หากแปลตรงตัวจะได้รูปแบบที่ว่า “Wen continues recounting the past that...”

ทั้งนี้ เมื่อเข้ารหัสเป็นภาษาปลายทางโดยใช้กลวิธีการแปลแบบอิสระ จะได้รูปแบบว่า “Wen sips her tea” ซึ่งประโยคใหม่แทบจะไม่ใช้คำในภาษาต้นฉบับเลย แต่จะเป็นสำนวนใหม่แทน

จะเห็นได้ว่า ประโยคนี้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบริบททางอารมณ์ และวัฒนธรรมของภาษาปลายทาง โดยเลือกใช้สำนวน “sips her tea” ซึ่งหมายความว่า “จิบน้ำชา” แต่ในที่นี้จะหมายถึง “การเล่าความหลัง” ในวัฒนธรรมของจีน ซึ่งให้ความรู้สึกในแบบที่ผู้รับสารของภาษานั้นคาดหวัง แม้จะต้องเปลี่ยนรูปแบบประโยคให้ต่างจากต้นฉบับอย่างก็ตาม

ผู้แปลมักจะใช้กลวิธีการแปลแบบอิสระ โดยใช้กลวิธี เช่น ละ เพิ่ม หรือ จัดเรียงคำ วลี หรือปรับเปลี่ยนประโยคใหม่ทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการด้านวัฒนธรรมและภาษาของภาษาปลายทาง โดยกลวิธีการแปลแบบอิสระจะเปลี่ยนแปลงและพลิกแพลงตัวบท เพื่อเน้นการถ่ายทอดแนวคิด อารมณ์ หรืออารมณ์ขันให้เหมาะสมกับผู้รับสารในภาษาปลายทาง (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)

Example from Iewtrakool (2004):

SL: "เหวียนเล่าความหลังต่อไปว่า"

TL (Free translation): "Wen sips her tea."

The SL phrase "เหวียนเล่าความหลังต่อไปว่า" directly translates to something like **"Wen continues recounting the past that..."**

The TL translation, **"Wen sips her tea,"** does not reflect the literal words or structure of the SL. Instead, it introduces an entirely new action that is absent in the original sentence.

The sentence is adapted to fit the emotional and cultural context of the target language by using idiomatic expressions deviating totally different form from the original form of the source language.

In free translation, words, phrases, or even entire sentences can be omitted, expanded, or rearranged to suit the cultural and linguistic needs of the TL. It was found that free translation can transform meaning significantly, focusing more on conveying ideas, emotions, or humor in a way that is expected by the target audience (Iewtrakool, 2004).

คุณลักษณะสำคัญของกลวิธีการแปลแต่ละประเภท

สโรทัย เอียวตระกูล (2004) จำแนกกลวิธีการแปลออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การแปลแบบคำต่อคำ การแปลแบบตามตัวอักษร และการแปลแบบอิสระ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้แปลในการขับเคลื่อนงานแปลในระดับโครงสร้างและความหมายของต้นฉบับ ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีงานแปลแต่ละประเภท ว่าต้องการรักษา รูปแบบและโครงสร้างของภาษาต้นฉบับไว้มากน้อยเพียงใด

ทั้งนี้ สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ไม่ได้แจกแจงรายละเอียดลักษณะของกลวิธีการแปลแต่ละประเภทไว้ แต่ผู้เขียนได้สังเกต วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสรุปลักษณะเด่นของกลวิธีการแปลแต่ละประเภท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำงานแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง ตามกรอบแนวคิดการแปลที่เสนอไว้ โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Key Characteristics of Translation Methods

Translation methods can be understood within three basic theoretical perspectives, i.e. word-for-word, literal, or free translation, which guides how closely the translator adheres to the structure and meaning of the original text. The following summarizes the distinct characteristics of the three basic translation methods covered in the translation frameworks proposed by Iewtrakool (2004).

คุณลักษณะสำคัญของกลวิธีการแปลแต่ละประเภท

ตารางที่ 1: สรุปคุณลักษณะสำคัญของกลวิธีการแปลแต่ละประเภท

กลวิธีการแปล	คุณลักษณะสำคัญ	ตัวอย่างการแปล
การแปล แบบคำต่อคำ	- โครงสร้างประโยคพื้นฐาน - ไม่จัดเรียงคำใหม่ - แก้ไขปรับเปลี่ยนคำศัพท์ให้น้อยที่สุด	SL: "ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว" TL: "I have everything, she says."
การแปล แบบตาม ตัวอักษร	- โครงสร้างประโยคซับซ้อนมากขึ้น - จัดเรียงคำใหม่ให้สอดคล้องกับไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง - มีปรับเปลี่ยนคำศัพท์บ้าง	SL: "สันทรายมหึมาตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้ตุนหวง" TL: "Megadunes loom over farms near Dunhuang."
การแปล แบบอิสระ	- เน้นการถ่ายทอดความหมายมากกว่าการรักษาโครงสร้าง - เลือกใช้คำ เพื่อขยายหรือตัดทอนประโยค - ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรม	SL: "เหวินเส้าความหลังต่อไปว่า" TL: "Wen sips her tea."

Table 1: Key Characteristics of Translation Methods

Translation Method	Characteristics	Examples
Word-for-Word	- Simple sentence structure - No rearrangement of words - Minimal word choice modification	SL: "ฉันมีทุกอย่าง เธอกล่าว" TL: "I have everything, she says."
Literal Translation	- More complex sentence structures - Reordering of words to fit TL syntax - Moderate word replacement	SL: "สันทรายมหึมาตั้งตระหง่านอยู่เหนือพื้นที่เพาะปลูกใกล้ดุนหวง" TL: "Megadunes loom over farms near Dunhuang."
Free Translation	- Focuses on meaning rather than structure - Word choice, sentence expansion or omission - Culturally adapted text	SL: "เหวินเล้าความหลังต่อไปว่า" TL: "Wen sips her tea."

ผู้แปลมักจะใช้กลวิธีการแปล ทั้ง 3 ประเภท ในการทำงานแปลและปรับใช้กลยุทธ์การแปลให้เหมาะสมกับความคาดหวังของเนื้อหาและตัวบทเพื่อการถอดรหัสและเข้ารหัสการถ่ายทอดภาษาปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งรูปแบบและความหมาย ทั้งนี้ นอกจากที่ผู้แปลจะต้องเชี่ยวชาญการใช้กลวิธีการแปลแล้ว ผู้แปลก็ต้องมีกลยุทธ์การแปลเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เทียบเท่ากันระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง (Non-equivalence) กลยุทธ์การแปลจะช่วยให้ผู้แปลจัดการเชื่อมต่อช่องว่างในมิติความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมด้านรูปแบบ ความหมาย และบริบททางวัฒนธรรมระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทางได้อย่างเหมาะสม

กลยุทธ์การแปล (Translation Strategies)

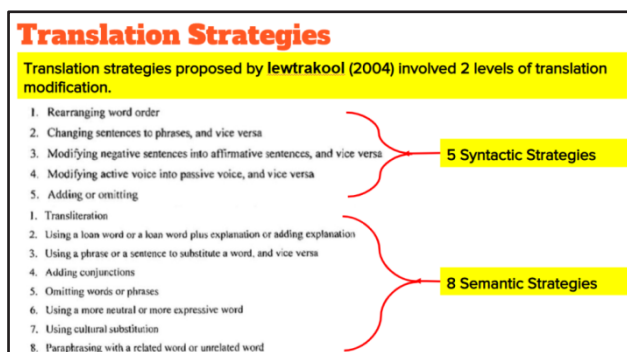
เมื่อผู้แปลทำงานแปลตัวบทโดยใช้กลวิธีการแปล ทั้ง 3 ประเภท คือ การแปลแบบคำต่อคำ การแปลแบบตามตัวอักษร และการแปลแบบอิสระแล้วนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้แปลพบว่าตัวบทยังมีปัญหาด้านความไม่เทียบเท่ากันในการแปล (Non-equivalence) ซึ่งหมายถึง ลักษณะของการแปล เมื่อคำ วลี หรือโครงสร้างในภาษาต้นทาง (SL) ไม่มีคำหรือรูปแบบโครงสร้างที่สอดคล้องกันโดยตรงกับคำหรือรูปแบบโครงสร้างของภาษาปลายทาง (TL) เนื่องด้วยปัจจัยความแตกต่างทางรูปแบบไวยากรณ์ สำนวน หรือโครงสร้างทางภาษาศาสตร์ ทั้งนี้ การใช้กลวิธีการแปล (Translation Methods) อย่างเดียว จึงไม่เพียงพอกับการทำงานของผู้แปล ดังนั้น ผู้แปลจึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การแปล (Translation Strategies) เพื่อช่วยจัดการกับปัญหาความไม่เทียบเท่าในมิติเชิงภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง

These methods allow translators to deploy and adapt their translation strategies depending on the text requirements, ensuring that both form and meaning are effectively transferred into the target language. Translation strategies are particularly essential in addressing non-equivalence issues, as they help bridge gaps in form, meaning, and cultural context between the source and target language.

Translation Strategies

In translation, non-equivalence occurs when a word, phrase, or structure in the source language (SL) lacks a direct counterpart in the target language (TL). This can arise from differences in cultural context, grammar, idiomatic expressions, or even linguistic structure. This circumstance is beyond the scope of translation methods so that translation strategies are employed to overcome these challenges by providing systematic methods including syntactic and semantic modifications for the lack of direct equivalence between languages.

สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ได้เสนอกรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลเชิงระบบ โดยแบ่งกลยุทธ์การแปลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลยุทธ์การแปลระดับโครงสร้างประโยค (Syntactic) และกลยุทธ์การแปลระดับความหมายของคำ (Semantic) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้แปลได้นำไปใช้แก้ปัญหาความไม่เทียบเท่ากันในมิติเชิงภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมของภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง เพื่อรักษารูปแบบการสื่อสารให้มีความถูกต้องและครบถ้วน เมื่อเข้ารหัสแปลภาษาต้นทางให้เป็นภาษาปลายทางแล้ว กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (Syntactic Strategies) หมายถึงกลยุทธ์การปรับรูปแบบการแปลหรือโครงสร้างของประโยคให้เหมาะสมกับไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Strategies) หมายถึง กลยุทธ์การเลือกคำหรือวลีคำเพื่อรักษาความหมายของภาษาปลายทางให้ใกล้เคียงกับภาษาต้นฉบับมากที่สุด กลยุทธ์การแปลทั้งสองประเภทมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความเทียบเท่าเชิงหน้าที่ (Functional Equivalence) และเพื่อให้ผู้แปลสามารถรักษาตัวบทภาษาปลายทางที่แปลให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเทียบเท่ากับตัวบทของภาษาต้นทาง

ภาพที่ 44 : กลยุทธ์การแปล 2 มิติ โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Figure 44: Translation Strategies Framework

By Lewtrakool (2004)

As Iewtrakool (2004) noted, resolving non-equivalence requires both syntactic and semantic adjustments or strategies to ensure that the intended meaning is conveyed accurately in the TL. Syntactic strategies focus on adjusting sentence structure, while semantic strategies address word-level meaning. Both types of strategies are essential for achieving functional equivalence so that the translated text can fulfill the same communicative purpose in the TL as in the SL.

สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ได้นำเสนอกรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลไว้ 2 มิติ ได้แก่ มิติเชิงโครงสร้าง (Syntactic) และมิติเชิงความหมาย (Semantic) เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติด้านกระบวนการปรับปรุงการแปล เพื่อให้ตัวบทถูกต้องและเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง (TL) สโรทัย เอียวตระกูล (2004) นำกรอบแนวคิดทฤษฎีด้านกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลมาจาก หนังสือ “หลักการแปล” โดย สัจฉวี สายบัว (1999) และกรอบแนวคิดทฤษฎีกลยุทธ์การแปลมาจากหนังสือ *In Other Words* ของเบเคอร์ (Mona Baker, 1992) สโรทัย เอียวตระกูล ได้หลอมรวมกรอบแนวคิดทฤษฎีจากทั้งสองแหล่งข้อมูลมาเป็นกลยุทธ์การแปล 2 มิติ ตามแสดงในแผนภาพ โดยกลยุทธ์การแปลทั้ง 2 มิติ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้ผู้แปลได้นำไปใช้จัดการกับปัญหาด้านความเทียบเท่าทางภาษาและวัฒนธรรม และสร้างสมดุลให้กับงานแปลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่า กรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลโดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ยังมีข้อจำกัดบางประการในด้านการประยุกต์ใช้เชิงทฤษฎี เช่น การปรับโครงสร้าง (Syntactic) และการเปลี่ยนแปลงเชิงความหมาย (Semantic) ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้เสนอกรอบแนวทางปรับปรุง (Modified frameworks) เพื่อให้กรอบแนวคิดมีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยบูรณาการกลยุทธ์ที่ทับซ้อนทับกันกับกรอบกลยุทธ์การแปลของสโรทัย เอียวตระกูล (2004) และเพิ่มกลยุทธ์บางประเภทเพื่อให้การนำแนวปฏิบัติด้านกลยุทธ์การแปลไปใช้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (Syntactic Translation Strategies) มีการขยายขอบเขตเพื่อครอบคลุมความซับซ้อนของตัวบทและให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น ในการที่ผู้แปลจะนำรูปแบบกลยุทธ์การแปลไปปรับใช้ไม่ว่าจะในมิติของการเข้ารหัสการแปล (การทำงานแปล) หรือถอดรหัสการแปล (การวิเคราะห์งานแปล) เช่น การปรับแต่งงานแปลระดับอนุประโยค (clause-level) มีการเพิ่ม

The original syntactic and semantic translation strategies framework proposed by Lewtrakool (2004) demonstrated a sound theoretical foundation of translation practices to maintain accuracy and naturalness in the target language (TL). This framework was influenced by earlier models including syntactic and semantic translation strategies outlined by Saibua's *Translation Principles* (1999) and Baker's *In Other Words* (1992). These fundamental works provided critical insights into how translators navigate linguistic and cultural equivalences, contributing to the development of Lewtrakool's comprehensive approach. However, some observable gaps in the theoretical application were observed regarding structural adaptations and semantic shifts. The reconceptualized frameworks were proposed to address these limitations by merging overlapping strategies from the original model and introducing new more specific strategies with citations provided.

กลยุทธ์ใหม่อีก 2 กลยุทธ์ ได้แก่ “การแยกอนุประโยค (Clause Splitting)” และ “การรวมอนุประโยค (Clause Combination)” จึงทำให้กรอบกลยุทธ์การแปลฉบับปรับปรุงมีจำนวนกลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง ทั้งหมด 7 กลยุทธ์ โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ซึ่งได้เสนอกลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้างไว้เพียง 5 ประเภท ดังแสดงในตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 2: สรุปการหลอมรวมกรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (ปรับปรุงจากกรอบแนวคิดเดิมของสโรทัย เอียวตระกูล, 2004)

ลำดับ	กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง	การหลอมรวม	คำอธิบาย
1	การจัดเรียงลำดับคำใหม่ (Rearranging Word Order) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิม	ปรับลำดับคำให้เหมาะสมกับไวยากรณ์และสำนวนของภาษาปลายทาง
2	การแปลงประโยคปฏิเสธเป็นบอกเล่า (Modifying Negative to Affirmative) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิมโดยสโรทัย เอียวตระกูล	เปลี่ยนทิศทางของประโยคเพื่อความเป็นธรรมชาติหรือเน้นย้ำเนื้อหา

For syntactic strategies, the inclusion of clause-level transformations like "clause splitting" and "clause combination" captures the complexity of modern translation needs. The original syntactic strategies framework proposed by Iewtrakook (2004) consisted of 5 syntactic strategies as illustrated in the table below.

Table 2: Revised Framework of Syntactic Translation Strategies
(Adapted from Iewtrakook, 2004)

No.	Syntactic Strategy	Source	Explanation
1	Rearranging Word Order Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old Framework	A foundational strategy to adapt the sequence of words to fit the grammatical and idiomatic norms of the TL.
2	Modifying Negative Sentences to Affirmative, and Vice Versa Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old Framework	Retains flexibility to shift polarity for naturalness or emphasis, contributing to sentence variety.

ลำดับ	กลยุทธ์การแปลงเชิงโครงสร้าง	การหลอมรวม	คำอธิบาย
3	การแปลงประโยคกรรมเป็นประธาน และในทางกลับกัน (Modifying Active to Passive Voice) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิมโดยสโรทัย เอียวตระกูล	เปลี่ยนโครงสร้างเพื่อเน้นประธานหรือกรรมตามบริบทของภาษาปลายทาง
4	การแปลงประโยคเป็นวลี และในทางกลับกัน (Changing Sentences to Phrases) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิมโดยสโรทัย เอียวตระกูล	ย่อหรือขยายโครงสร้างให้เหมาะสมกับความชัดเจนและความกระชับ
5	การปรับโครงสร้างโดยการเพิ่มหรือการละ (Adding or Omitting) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิมโดยสโรทัย เอียวตระกูล	เพิ่มหรือข้ามเนื้อหาบางส่วนจากต้นฉบับเพื่อให้ข้อความที่แปลมีความชัดเจน สั้นไหล และเหมาะสมกับลักษณะของภาษาปลายทาง

No.	Syntactic Strategy	Source	Explanation
3	Modifying Active Voice to Passive, and Vice Versa Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old Framework	Keeps focus shifts and emphasis changes to ensure stylistic variety in the TL.
4	Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old Framework	Simplifies or expands structures by converting sentences to phrases or vice versa, depending on TL requirements.
5	Adding or Omitting Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old Framework	Retains its role in managing syntactic and semantic adjustments for clarity and coherence.

ลำดับ	กลยุทธ์การแปลงโครงสร้าง	การหลอมรวม	คำอธิบาย
6	การแยกอนุประโยค (Clause Splitting) (โมนา เบเคอร์, 1992)	กรอบแนวคิดเดิม ปรับเปลี่ยน	แยกประโยค ซับซ้อนเป็น ประโยคง่าย เพื่อ ลดความหนาแน่น ของต้นฉบับ
7	การรวมอนุประโยค (Clause Combination) (ฮาติม และเมสัน, 1990)	กรอบแนวคิดเดิม ปรับเปลี่ยน	รวมประโยคง่าย หลายประโยค เป็นประโยค ซับซ้อน เพื่อ ความต่อเนื่อง และลีลาในภาษา ปลายทาง

No.	Syntactic Strategy	Source	Explanation
6	Clause Splitting Source: Baker, M. (1992)	Added from New Framework	Splits complex sentences into simpler ones, useful for handling dense or syntactically heavy SL structures.
7	Clause Combination Source: Hatim, B., & Mason, I. (1990)	Added from New Framework	Combines multiple simple sentences into complex ones to enhance stylistic flow and cohesion in the TL.

ในทำนองเดียวกัน กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Translation Strategies) ได้มีการเพิ่มเติมกลยุทธ์ใหม่ เช่น การปรับมุมมอง (Modulation) และการใช้คำที่มีความเทียบเท่า (Equivalence) เพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองเชิงความหมายและการแปลสำนวนเฉพาะ (Idiomatic Adaptations) การหลอมรวมและปรับปรุงกรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลเชิงความหมายจากเดิมที่เสนอไว้โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) จะช่วยให้กระบวนการถอดรหัสงานแปลมีความชัดเจน (Explicit Deduction) และการจัดประเภทกลยุทธ์การแปลที่ยืดหยุ่นและครอบคลุม เพื่อตอบโจทย์ความหลากหลายของตัวบทและความซับซ้อนทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนได้หลอมรวมกลยุทธ์การแปลเดิมที่เสนอโดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) และนำเสนอกลยุทธ์การแปลเชิงความหมายฉบับปรับปรุง โดยหลอมรวมกลยุทธ์ดั้งเดิมที่ซ้อนทับกัน และการเพิ่มกลยุทธ์ใหม่ให้ครอบคลุมและสามารถนำไปวิเคราะห์ถอดรหัสงานแปลได้อย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 3 : สรุปการหลอมรวมกรอบแนวคิดกลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (ปรับปรุงจากกรอบแนวคิดเดิมของสโรทัย เอียวตระกูล, 2004)

ลำดับ	กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย	การหลอมรวม	คำอธิบาย
1	การยืมคำรวมการถอดเสียงและคำยืม (Borrowing inclusive of Transliteration and Loan Words) (วินัย และ ดาร์เบลเน็ต Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995)	หลอมรวมกรอบแนวคิดเดิมและปรับปรุง	การใช้คำจากภาษาต้นทางโดยตรง เช่น คำยืมหรือถอดเสียง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

In the same vein, for semantic strategies, new additions like "modulation" and "equivalence" account for perspective shifts and idiomatic adaptations, expanding scope of the frameworks. This merging and refinement highlight the needs for explicit deduction and comprehensive categorization in translation studies to align with diverse textual and cultural demands. The reconceptualized semantic translation strategies are shown in the summary table below that demonstrates how the original frameworks were merged with overlapping strategies and new strategies added to address specific semantic challenges for more comprehensive and practical translation analysis endeavor.

Table 3: Revised Framework of Semantic Translation Strategies
(Adapted from Iewtrakook, 2004)

No.	Semantic Strategy	Source	Explanation
1	Borrowing (includes Transliteration and Loan Words) Source: Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995)	Merged from Old and New	Combines transliteration and loan words with the broader concept of borrowing terms from the SL.

ลำดับ	กลยุทธ์การแปล เชิงความหมาย	การหลอมรวม	คำอธิบาย
2	การแทนคำมีวัฒนธรรม (Cultural Substitution) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	กรอบแนวคิดเดิม	การแทนคำหรือวลีที่ เฉพาะในวัฒนธรรม ต้นทางด้วยสิ่งที่เข้าใจ ได้ในวัฒนธรรมของ ภาษาปลายทาง
3	การขยายความหมาย และการใช้คำเชื่อม (Expansion inclusive of Adding Conjunctions) (โมนา เบเคอร์, 1992)	หลอมรวมกรอบ แนวคิดเดิมและ ปรับเปลี่ยน	การเพิ่มคำหรือขยาย รายละเอียดเพื่อให้ ข้อความชัดเจนขึ้นใน ภาษาปลายทาง
4	การลดรูปรวมถึงการ- ละความ (Reduction inclusive of Omitting Words or Phrases) (วินัย และ ดาร์เบลเน็ต, 1995)	หลอมรวมกรอบ แนวคิดเดิมและ ปรับเปลี่ยน	การละรายละเอียด บางส่วนเพื่อทำให้ ข้อความกระชับหรือ เหมาะสมกับภาษา ปลายทาง

No.	Semantic Strategy	Source	Explanation
2	Cultural Substitution Source: (Iewtrakook, 2004)	Retained from Old and New	Essential for bridging cultural gaps between the SL and TL.
3	Expansion (includes Adding Conjunctions) Source: Baker, M. (1992)	Merged from Old and New	Covers elaboration of meaning, including adding details or connectors for clarity in the TL.
4	Reduction (includes Omitting Words or Phrases) Source: Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995)	Merged from Old and New	Combines the old strategy of omission with the new concept of reduction for streamlining meaning.

ลำดับ	กลยุทธ์การแปล เชิงความหมาย	การหลอมรวม	คำอธิบาย
5	การเรียบเรียงโดยใช้คำ ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เกี่ยวข้อง (Paraphrasing with related or unrelated words) (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)	หลอมรวมกรอบ แนวคิดเดิมและ ปรับเปลี่ยน	การถ่ายทอด ข้อความต้นทาง ใหม่โดยใช้คำที่ เกี่ยวข้องหรือไม่ เกี่ยวข้อง เพื่อให้ ความหมายคง เดิมและฟังดูเป็น ธรรมชาติ
6	การใช้คำพ้อง ความหมาย (Synonym Replacement) (ฮาทิม และเมสัน, 1990)	กรอบแนวคิด ปรับเปลี่ยนใหม่	การใช้คำพ้อง ความหมายเพื่อ แทนที่คำเดิมเมื่อ คำเดิมไม่เหมาะสม ในบริบทของ ภาษาปลายทาง
7	การเปลี่ยนมุมมองหรือ ระดับความหมาย (Modulation) (วินัย และ ดาร์เบลเน็ต, 1995)	กรอบแนวคิด ปรับเปลี่ยนใหม่	การเปลี่ยน มุมมองหรือระดับ ความหมาย เช่น จากรูปบอกเล่า เป็นปฏิเสธ หรือ จากรูปตรงเป็น อ้อม

No.	Semantic Strategy	Source	Explanation
5	Paraphrasing with related or unrelated words Source: (Iewtrakook, 2004)	Merged from Old and New	Rephrases the SL content in the TL using related or unrelated words to preserve meaning and ensure aturalness.
6	Synonym Replacement Source: Hatim, B., & Mason, I. (1990)	Added from New	Addresses a specific aspect of lexical substitution absent in the old ramework.
7	Modulation Source: Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995)	Added from New	A distinct semantic strategy that involves shifts in meaning or perspective not explicitly addressed in the old framework.

ลำดับ	กลยุทธการแปล เชิงความหมาย	การหลอมรวม	คำอธิบาย
8	การหาความเทียบเท่า ในเชิงหน้าที่ (Equivalence) (ไนดา และเทเบอร์, 1969)	กรอบแนวคิด ปรับเปลี่ยนใหม่	การแทนที่สำนวน หรือวลีเฉพาะด้วยวลี หรือคำที่ทำหน้าที่ เดียวกันในภาษา ปลายทาง เช่น สำนวน หรือคำเปรียบเทียบ

จากตาราง จะเห็นว่า กรอบกลยุทธการแปลฉบับปรับปรุงได้หลอมรวม และเพิ่มเติมกลยุทธใหม่ ทั้งในมิติเชิงโครงสร้าง (Syntactic) และเชิงความหมาย (Semantic) เพื่อให้กรอบแนวคิดด้านกลยุทธการแปลมีความยืดหยุ่นและครอบคลุม เช่น กรอบกลยุทธการแปลเชิงโครงสร้างมีการเพิ่มกลยุทธ การแยกอนุประโยค (Clause Splitting) และการรวมอนุประโยค (Clause Combination) ในการขยาย กรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างให้ครอบคลุม เพื่อให้ผู้แปลมีความยืดหยุ่นในการจัดการ กับประโยคที่ซับซ้อนหลายรูปแบบได้อย่างเหมาะสม

เช่นเดียวกันกับกรอบกลยุทธการแปลเชิงความหมาย มีการเพิ่มกลยุทธ การปรับมุมมอง (Modulation) และการหาความเทียบเท่าในเชิงหน้าที่ (Equivalence) และมีการหลอมรวมกลยุทธเดิม เช่น การถอดเสียงเป็นอักษร (Transliteration) กับการยืมคำ (Borrowing) ทำให้กรอบแนวคิดกลยุทธเชิงความหมายมีความยืดหยุ่น ครอบคลุม และแม่นยำมากยิ่งขึ้นในเข้ารหัสและถอดรหัสการแปล และการแก้ปัญหา การแปลเชิงคำศัพท์และวัฒนธรรม ลำดับถัดไปเป็นการอธิบายกลยุทธการแปล ในแต่ละประเภทอย่างละเอียด โดยยกตัวอย่างประกอบให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น

No.	Semantic Strategy	Source	Explanation
8	Equivalence Source: Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969)	Added from New	Focuses on finding TL equivalents for idiomatic or functional expressions in the SL.

From the above tables, it showed that the revised translation strategies framework by merging and addition of new strategies in the syntactic and semantic translation address key gaps in the original models to maintain alignment with modern translation needs. For example, integration of **clause splitting** and **clause combination** enriches the framework and enables translators to manage intricate structures and varying textual demands for syntactic perspectives. Similarly, adding **modulation** and **equivalence**, alongside consolidating existing strategies like transliteration into **borrowing**, creates a more versatile and comprehensive model to handle lexical and cultural challenges within semantic strategies endeavor for flexibility and precision in translation works. Next, the section below outlines the description of each translation strategy one by one, i.e. from syntactic to semantic translation strategies.

กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (Syntactic Translation Strategies)

กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง คือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยคของภาษาต้นทาง (SL) เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบไวยากรณ์และความเป็นธรรมชาติของภาษาปลายทาง (TL) ผู้แปลจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้างเพื่อปรับตัวบทในกรณีที่โครงสร้างไวยากรณ์ของภาษาต้นทางและภาษาปลายทางมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ปรับปรุงกรอบกลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้างจากเดิม 5 ประเภทที่เสนอไว้ โดย สโรทัย เอี้ยวตระกูล (2004) ให้เป็น 7 ประเภท เพื่อให้การแปลมีความยืดหยุ่นและครอบคลุมในการปรับตัวบททั้งในระดับคำ วลี และประโยค ทำให้ผู้แปลรักษาความหมาย ความชัดเจน และความเป็นธรรมชาติของข้อความในภาษาปลายทางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลำดับถัดไป เป็นการอธิบายกลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้างแต่ละประเภทอย่างละเอียดพร้อมยกตัวอย่าง

1. การจัดเรียงลำดับคำใหม่ (Rearranging Word Order) หมายถึง กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนลำดับของคำในประโยคต้นฉบับ (SL) เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง (TL) โดยยังคงรักษาความหมายเดิมไว้ การจัดเรียงลำดับคำใหม่ช่วยให้ประโยคในภาษาปลายทางมีความชัดเจน สั้นไหล และเป็นธรรมชาติตามรูปแบบที่เจ้าของภาษาค้นเคย

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“ถ้าต่าง ๆ บนหน้าผาใกล้ตุนหวนเต็มไปด้วยจิตกรรมฝาผนังและประติมากรรมในพุทธศาสนาที่ศักดิ์สิทธิ์”

Syntactic Translation Strategies

Syntactic translation strategies involve modifying sentence structures to suit the rules and natural flow of the TL. These strategies are essential when the SL and TL have significant grammatical or syntactic differences. Iewtrakool (2004) proposed seven translation strategies for syntactic modification.

1. Rearranging Word Order: This strategy involves changing the word order to match the syntactic structure of the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"ถ้าต่าง ๆ บนหน้าผาใกล้ต้นหวงเต็มไปด้วยจิตรกรรมฝาผนังและ
ประติมากรรมในพุทธศาสนาที่ศักดิ์สิทธิ์"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“Caves filled with sacred Buddhist murals and sculpture honeycomb a cliff near Dunhuang.”

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

คำอธิบาย:

จากตัวบทในภาษาต้นทาง (ภาษาไทย) กลุ่มคำ “ใกล้ตุนหวง” วางไว้ตำแหน่งส่วนต้นประโยค ขณะที่ปลายทาง (ภาษาอังกฤษ) กลุ่มคำนี้ “Near Dunhuang” ย้ายไปไว้ส่วนท้ายประโยค เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างประโยค ภาษาอังกฤษ ซึ่งมักเรียงตามลำดับ คือ ประธาน-กริยา-กรรม-ส่วนขยาย และช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจภาพรวมของประโยคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การแปลงประโยคเป็นวลี (Changing Sentences to Phrases and Vice Versa) หมายถึง กลยุทธ์การแปลงประโยค (Sentence) เป็นวลี (Phrase) หรือจากวลีเป็นประโยค เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบไวยากรณ์และลีลาการเขียนของภาษาปลายทาง (TL) เพื่อให้ข้อความในภาษาปลายทางมีความกระชับ อ่านง่าย เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมการสื่อสาร

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย) “ผมก้าวเดินจากใจกลางเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ปีนขึ้นไปบนเนินทรายภายในซากปรักหักพังของคาราโคโทและมองขึ้นไปยังยอดเชิงเทียน”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ) "Walking from the walled city's center, I climb a sand dune inside Kharakhoto's fortifications to stand on the rampart's top."

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Target Language (TL - English):

"Caves filled with sacred Buddhist murals and sculpture
honeycomb a cliff near Dunhuang."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

Explanation:

In Thai, the phrase "ใกล้ตุนหวง" (near Dunhuang) appears earlier in the sentence than in the English translation.

In English, this phrase is moved to the end to match typical **TL word order**, which prioritizes the subject and verb earlier in the sentence for clarity and fluency.

2. Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa: Here, the translation involves converting a sentence into a phrase or vice versa to fit the grammatical style of the TL.

Example:**Source Language (SL - Thai):**

"ผมก้าวเดินจากใจกลางเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบป็นขึ้นไปบนเนินทราย
ภายในซากปรักการของคาราโคโฮและมองขึ้นไปยังยอดเชิงเทิน"

Target Language (TL - English):

"Walking from the walled city's center, I climb a sand dune
inside Khara Khoto's fortifications to stand on the rampart's top."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

คำอธิบาย:

จากตัวอย่างต้นฉบับภาษาไทย ภาคแสดงของประโยคได้มีการนำมาเรียงกันโดยสมบูรณ์ต่อเนื่อง (ประโยคหลัก-ประโยครอง) แต่ในฉบับแปลภาษาอังกฤษ กลุ่มคำ "Walking from the walled city's center" มีการปรับให้เป็นวลี (Phrase) โดยทำหน้าที่เป็นส่วนนำ (Introductory Phrase) ก่อนเข้าสู่ประโยคหลัก ช่วยให้โครงสร้างภาษาอังกฤษมีความกระชับ น่าอ่าน และสอดคล้องกับลักษณะการเขียนที่นิยมในภาษาอังกฤษ ซึ่งมักเลือกใช้กริยาลี (Present Participle Phrase) แทนการแยกเป็นอนุประโยค

3. การแปลงประโยคปฏิเสธเป็นบอกเล่า (Changing Negative to Affirmative and Vice Versa) กลยุทธ์การแปลงโครงสร้างประโยคปฏิเสธในภาษาต้นทาง (SL) ให้เป็นประโยคบอกเล่าในภาษาปลายทาง (TL) หรือในทางกลับกัน เพื่อเน้นความหมายในประเด็นที่ต้องการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารมีความลื่นไหล เป็นธรรมชาติ และเหมาะสมกับรูปแบบการใช้ภาษาในภาษาปลายทาง การเลือกแปลงโครงสร้างระหว่างปฏิเสธกับบอกเล่าขึ้นอยู่กับสำนวนที่เป็นที่ยอมรับในแต่ละภาษา

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“ลมจะหอบเอาทรายจากสันทรายไปทับถมบนรางรถไฟทำให้รถไฟวิ่งไม่ได้”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"Dunes would blow across the tracks, halting trains and interrupting commerce."

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Explanation:

The Thai version uses multiple sentences or clauses to describe the action.

In the English translation, part of the description ("Walking from the walled city's center") is compressed into a **phrase** to fit the natural flow and style of English, which often favors brevity and embedded descriptions.

3. Modifying Negative into Affirmative, and Vice Versa:

In some cases, the negative structures of the SL may be changed to affirmative in the TL for a more natural translation.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“ลมจะหอบเอาทรายจากสันทรายไปทับถมบนรางรถไฟทำให้รถไฟวิ่งไม่ได้”

Target Language (TL - English):

"Dunes would blow across the tracks, halting trains and interrupting commerce."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

คำอธิบาย:

จะเห็นว่าต้นฉบับภาษาไทยใช้โครงสร้างเชิงปฏิเสธ “วิ่งไม่ได้” เพื่อแสดงผลพัวรถไฟไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ แต่ในการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้มีการเปลี่ยนจากโครงสร้างปฏิเสธมาเป็นโครงสร้างบอกเล่า (Affirmative) คือ “Halting trains” ซึ่งใช้กริยา halt ที่หมายถึง “หยุด” โดยไม่มีใช้รูปแบบปฏิเสธ เช่น Not กลยุทธ์รูปแบบนี้ทำให้ประโยคภาษาอังกฤษมีความกระชับ เป็นธรรมชาติ ตรงกับสำนวนที่ผู้อ่านภาษาอังกฤษคุ้นเคย และยังคงรักษาความหมายหลักของข้อความต้นฉบับไว้อย่างครบถ้วน

4. การแปลงประโยคกรตุจากเป็นประโยคกรรมวาจก (Changing Active Voice to Passive Voice and Vice Versa) หมายถึง กลยุทธ์การเลือกรูปแบบประโยคแบบกรตุจาก (Active Voice) หรือ กรรมวาจก (Passive Voice) ตามลักษณะการใช้ภาษาในภาษาปลายทาง (TL) เพื่อให้การสื่อสารมีความลื่นไหลเป็นธรรมชาติ และเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของภาษาเป้าหมาย หากภาษาต้นทางใช้กรตุจาก โดยเน้นผู้กระทำ (Subject) แต่ในภาษาปลายทางต้องการเน้นผลลัพธ์หรือเหตุการณ์ (Object) ผู้แปลจะเปลี่ยนรูปแบบประโยคเป็น กรรมวาจก หรือสลับกัน เพื่อรักษาเจตนารมณ์ของตัวบทและเพิ่มความกลมกลื่นในการสื่อสาร

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เมื่อแม่น้ำดำเปลี่ยนทางเดินทำให้ทั้งเมืองขาดน้ำ”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"When the Black River's course shifted - or was diverted, as legend has it - cutting off the water supply."

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Explanation:

The **negative structure** "ทำให้รถไฟวิ่งไม่ได้" (making the train unable to run) in Thai is changed to the **affirmative phrase** "halting trains" in English.

This change simplifies the sentence and conveys the intended meaning in a more idiomatic way for the TL.

4) Modifying Active into Passive, and Vice Versa: In cases where one language prefers a certain voice (active or passive), translators modify accordingly.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"เมื่อแม่น้ำดำเปลี่ยนทางเดินทำให้ทั้งเมืองขาดน้ำ"

Target Language (TL - English):

"When the Black River's course shifted - or was diverted, as legend has it - cutting off the water supply."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

คำอธิบาย

จากภาษาต้นทาง (ภาษาไทย) วลี "เปลี่ยนทางเดิน" ใช้โครงสร้างกรรตุวาท (Active Voice) โดยคำว่า "แม่น้ำดำ" เป็นผู้กระทำการเปลี่ยนเส้นทางด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ภาษาปลายทาง (ภาษาอังกฤษ) ฉบับแปลได้เปลี่ยนรูปแบบประโยคเป็น กรรมาวาท (Passive Voice) นั่นคือ "was diverted" เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของภาษาอังกฤษ ในกรณีที่ผู้กระทำไม่สำคัญหรือไม่ปรากฏชัด มักเลือกใช้รูปประโยคแบบกรรมาวาทเพื่อสร้างความรู้สึกคลุมเครือ หรือเน้นที่ผลลัพธ์ของการกระทำมากกว่าตัวผู้กระทำ

5. การเพิ่มหรือละเอ่ยคำ (Adding or Omitting) กลยุทธ์นี้เกี่ยวข้องกับการเพิ่มคำ วลี หรือข้อความบางส่วน หรือ ละบางส่วน ของข้อความต้นฉบับ (SL) ในกระบวนการแปล เพื่อถ่ายทอดความหมายได้อย่างถูกต้องครบถ้วน ปรับปรุงความสละสลวยของข้อความ เพิ่มความชัดเจนและความเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง (TL)

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย):

“จากทะเลสีคราม สู่ทะเลทรายอันกว้างไกล เมืองเก่ามากเสน่ห์ และสวนดอกไม้ที่งามตลอดปี แต่ละเมืองในเวียดนามตอนใต้ล้วนมีสีสันมากกว่าที่คุณคิด จนอาจทำแผนทริปปายาวๆ แล้วปึกหมุดให้ครบทุกเมือง”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ):

"Explore the diversity in southern Vietnam, ranging from clear blue sea to vast desert and charming old town. Take a romantic vacation with your Valentine in Ho Chi Minh City, Dalat, and Mui Ne."

ที่มา: Jibjib Magazine Nok Air (กุมภาพันธ์ 2020)

Explanation:

In Thai, the phrase "เปลี่ยนทางเดิน" (changed its course) is in the **active voice**, directly attributing the action to the river.

In English, the translation introduces a **passive alternative** ("was diverted") to align with the TL's preference for describing events where the agent is less critical or unknown (e.g., "as legend has it").

5. Adding or Omitting: This strategy involves adding or omitting words to convey the correct meaning or enhance readability in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"จากทะเลสีคราม สู่ทะเลทรายอันเจิ่งว้าง เมืองเก่ามากเสน่ห์ และสวนดอกไม้ที่งามตลอดปี แต่ละเมืองในเวียดนามตอนใต้ล้วนมีสีสันมากกว่าที่คุณคิด จนอาจทำแผนทริปปยาวๆ แล้วปักหมุดให้ครบทุกเมือง"

Target Language (TL - English):

"Explore the diversity in southern Vietnam, ranging from clear blue sea to vast desert and charming old town. Take a romantic vacation with your Valentine in Ho Chi Minh City, Dalat, and Mui Ne."

(Extracted from Jibjib Magazine Nok Air, February 2020)

คำอธิบาย

กระบวนการแปล มีการละவிบางส่วนจากต้นฉบับภาษาไทย เช่น "สวนดอกไม้สวยงามตลอดทั้งปี" "flower gardens beautiful all year round" และ "แต่ละเมืองในเวียดนามตอนใต้มีสีสันมากกว่าที่คุณคิด" "each city in southern Vietnam is more colorful than you think" ตัวทส่วนนี้ในประโยค มีการละและตัดออกจากฉบับแปลภาษาอังกฤษเพื่อให้กระชับและตรงประเด็น

เช่นเดียวกัน กระบวนการแปล มีการเพิ่มข้อความใหม่ในภาษาปลายทาง เช่น "Take a romantic vacation with your Valentine in Ho Chi Minh City, Dalat, and Mui Ne" เพื่อทำให้ตัวบทมีความน่าสนใจมากขึ้น และสอดคล้องกับวัฒนธรรมการสื่อสารภาษาอังกฤษ

กลยุทธ์การเพิ่มและละข้อความช่วยให้ผู้แปลรักษาความหมายหลักได้ ขณะเดียวกันก็ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับสไตล์การสื่อสารของภาษาปลายทาง

6. การแยกอนุประโยค (Clause Splitting) หมายถึง กลยุทธ์การแบ่ง ประโยคที่ยาวและซับซ้อนในภาษาต้นทาง (SL) เป็นหลายประโยคย่อยหรือหลาย อนุประโยค ในภาษาปลายทาง (TL) เพื่อความชัดเจน ความสั้นไหล และให้ผู้อ่าน เข้าใจตัวบทง่ายขึ้น การแยกประโยคช่วยลดความหนักของข้อมูลในประโยคเดียว ซึ่งอาจทำให้ข้อความในภาษาปลายทางเข้าใจยาก

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

"เทศกาลสงกรานต์ภาคเหนือจะมีอีกหนึ่งชื่อเรียกว่า “สงกรานต์ล้านนา” หรือ “ป่าเวณิปีใหม่เมือง” โดยมีกิจกรรมขึ้นที่ประตูท่าแพ คุน้ำเชียงใหม่ กาดสวนแก้ว วัดพระสิงห์วรวิหาร และถนนนิมมานเหมินท์"

Explanation:

Phrases such as "flower gardens beautiful all year round" and "each city in southern Vietnam is more colorful than you think" are omitted in the English translation.

The phrase "Take a romantic vacation with your Valentine in Ho Chi Minh City, Dalat, and Mui Ne" is added in the TL to make the message more engaging and culturally relevant to an English-speaking audience.

6. Clause Splitting: Long sentences are sometimes split into simpler, shorter clauses to improve clarity in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"เทศกาลสงกรานต์ภาคเหนือจะมีอีกหนึ่งชื่อเรียกว่า “สงกรานต์ล้านนา” หรือ “ป่าเวณี่ปีใหม่เมือง” โดยมักจะจัดงานขึ้นที่ประตูท่าแพ คูน้ำเชียงใหม่ กาดสวนแก้ว วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และถนนนิมมานเหมินท์"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"In the north, the Songkran Festival is also called 'Songkran Lanna' or 'Pa We Nee Pee Mai Mueang.' This takes place at Tha Phae Gate, the Chiang Mai Moat, Kad Suan Kaew, Wat Phra Singh, and Nimmanhaemin Road."

ที่มา: Lion Mag (2020)

คำอธิบาย

ต้นฉบับภาษาไทยมีการใช้โครงสร้างที่รวมหลายแนวคิดไว้ในประโยคเดียว มีคำเชื่อม "โดย" เชื่อมข้อมูลชื่อเรียกและสถานที่จัดงานไว้ด้วยกัน แต่ในฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลได้ใช้กลยุทธ์ Clause Splitting โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองประโยค ดังนี้ 1) ประโยคแรกกล่าวถึง ชื่อเรียกต่าง ๆ ของเทศกาล และ 2) ประโยคที่สองบรรยายสถานที่จัดงาน

การแบ่งประโยคออกเป็นประโยคย่อย ช่วยให้ผู้อ่านภาษาอังกฤษ รับข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน ช่วยเสริมหนุนความกระชับและความเข้าใจง่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเขียนในภาษาอังกฤษ

7. การรวมอนุประโยค (Clause Combination) กลยุทธ์การแปล ด้วยการรวมประโยคสั้น ๆ หลายประโยคเป็นประโยคเดียว เพื่อให้ข้อความในภาษาปลายทาง (TL) สั้นไหล ต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติ การรวมประโยคเป็นกลยุทธ์ที่ผู้แปลใช้เพื่อไม่ให้บทแปลมีโครงสร้างที่แยกเป็นส่วน ๆ มากเกินไป ซึ่งอาจทำให้ข้อความภาษาปลายทางขาดความเชื่อมโยงและความต่อเนื่อง ที่สอดคล้องกับรูปแบบการเขียนภาษาอังกฤษ

Target Language (TL - English):

"In the north, the Songkran Festival is also called 'Songkran Lanna' or 'Pa We Nee Pee Mai Mueang.' This takes place at Tha Phae Gate, the Chiang Mai Moat, Kad Suan Kaew, Wat Phra Singh, and Nimmanhaemin Road."

(Extracted from Lion Mag, 2020)

Explanation:

The Thai source language (SL) sentence combines multiple ideas in a single sentence using conjunctions ("โดยจะจัด" - "and is held"). The name and locations of the event are all packed into one clause.

The English target language (TL) sentence is split into **two shorter clauses**. The first clause introduces alternative names for the festival. The second clause describes where the festival is held. This separation offers clarity and readability, which aligns with the stylistic preferences of English.

7) Clause Combination: This strategy involves combining short sentences into one for a more fluid and natural translation in the TL.

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

สงกรานต์ภาคอีสานรู้จักกันในชื่อ “งานบุญข้าวเหนียว” หรือ “ตรุษสงกรานต์” สถานที่ยอดฮิตที่นิยมเล่นน้ำคงจะหนีไม่พ้น “ถนนข้าวเหนียว” จังหวัดขอนแก่น ขณะที่ภาคใต้จัดขึ้นที่ถนนราษฎร์ยินดี อำเภอหาดใหญ่”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"In the northeast, Songkran is held on Khao Niao Road in Khon Kaen province, while in the south, it takes place on Rat Yindee Road in Hat Yai." (Two sentences are combined into one.)

ที่มา: Lion Mag (2020)

คำอธิบาย

ต้นฉบับภาษาไทยมีโครงสร้างสองประโยคสั้นเรียงกัน โดยตัวบทแรกกล่าวถึงงานสงกรานต์ในภาคอีสาน และตัวบทที่สองกล่าวถึงงานสงกรานต์ในภาคใต้ โดยใช้โครงสร้างแบบลิสต์ (Listing) อาจจะมองไม่เห็นการใช้ตัวเชื่อมประโยค เช่น "และ" ทั้งนี้ ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลใช้กลยุทธ์ Clause Combination โดยนำสองข้อความมารวมเป็นประโยคเดียว โดยการใช้คำเชื่อมอนุประโยค (Subordinating Conjunction) เช่น "while" เพื่อเชื่อมตัวบทสองส่วนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เป็นธรรมชาติตามรูปแบบภาษาอังกฤษ การรวมประโยคด้วยกลยุทธ์นี้ ทำให้เนื้อหามีความต่อเนื่องในระดับความหมาย (Cohesion) และช่วยลดความรู้สึกสับสนเมื่อต้องอ่านข้อมูลหลายส่วนที่แยกกัน กลยุทธ์การรวมอนุประโยคเป็นอีกหนึ่งวิธีสำคัญที่ช่วยให้ประโยคภาษาปลายทางลื่นไหลและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ซึ่งทำให้บทแปลสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Example:

Source Language (SL - Thai):

สงกรานต์ภาคอีสานรู้จักกันในชื่อ “งานบุญข้าวเหนียว” หรือ “ตรุษสงกรานต์” สถานที่ยอดฮิตที่นิยมเล่นน้ำคงจะหนีไม่พ้น “ถนนข้าวเหนียว” จังหวัดขอนแก่น ขณะที่ในภาคใต้จัดขึ้นที่ถนนราษฎร์ยินดี อำเภอหาดใหญ่”

Target Language (TL - Thai):

"In the northeast, Songkran is held on Khao Niao Road in Khon Kaen province, while in the south, it takes place on Rat Yindee Road in Hat Yai." (Two sentences are combined into one.)

(Extracted from Lion Mag, 2020)

Explanation:

The source language (SL) sentence in Thai is composed of two short independent clauses, one describing Songkran celebrations in the northeast and the other in the south. These clauses are separated by "และ" (and), resulting in a list-like structure.

The target language (TL) sentence in English contains two clauses **combined into one sentence** using a subordinating conjunction ("while") to link the two ideas fluidly. This creates a smoother and more cohesive flow, which is characteristic of natural English sentence construction.

การใช้กลยุทธ์ทางโครงสร้างเหล่านี้ควบคู่ไปกับกลยุทธ์เชิงความหมาย (Semantic Strategies) ทำให้การแปลรักษาความหมายเดิม เหมาะสม สอดคล้อง กับบริบทและความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมของภาษาปลายทาง (สโรทัย เอียวตระกูล, 2004)

กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Translation Strategies)

กลยุทธ์การแปลเชิงความหมายมุ่งเน้นไปที่การถ่ายทอดความหมาย ให้ถูกต้อง เหมาะสม ในกรณีความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือมีลักษณะ Non-equivalence ระหว่างภาษาต้นทาง (SL) และภาษาปลายทาง (TL) กลยุทธ์การแปลเชิงความหมายมีหน้าที่ในการจัดการความไม่เทียบเท่ากันระหว่าง ภาษาต้นทางและปลายทางในระดับคำ วลี หรือสำนวนที่หาคำแปลตรงตัว ในภาษาปลายทางไม่ได้ โดยจะใช้วิธีการปรับเปลี่ยนหรือเทียบเคียงให้ความหมาย เชิงเนื้อหาและบริบทวัฒนธรรมใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุด

1. การยืมคำและการถอดเสียง (Borrowing and Transliteration)

หมายถึง การนำคำจากภาษาต้นทาง (SL) มาใช้ในภาษาปลายทาง (TL) โดยตรง ทั้งในรูปของการคงคำเดิม (Borrowing) หรือการถอดเสียงให้เป็นคำศัพท์ ตามการออกเสียงเดิม (Transliteration) ผู้แปลมักนำกลยุทธ์นี้ มาใช้ในกรณี ไม่มีคำเทียบเคียงที่ตรงตัวในภาษาปลายทางหรือเพื่อคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สถานที่เฉพาะ ชื่อบุคคล ชื่อเทศกาล หรือคำเฉพาะ

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“ชื่อเรื่อง: แดนลี้ลับของจีนในโกปีอาลาซาน”

These syntactic strategies allow for more natural and grammatically correct sentences in the TL, making the translated text more accessible to the reader (Iewtrakool, 2004). In addition to syntactic modifications, **semantic strategies** maintain that the meaning, context, and cultural nuances of the original text are preserved for deeper clarity and relevance to the target audience.

Semantic Translation Strategies

Semantic translation strategies focus on ensuring that the meaning is appropriately conveyed, particularly when cultural or linguistic non-equivalence is present. These strategies deal with individual words, phrases, or expressions that lack direct translations in the TL. Iewtrakool (2004) proposed eight translation strategies for syntactic modification.

1. Borrowing and Transliteration involve using the original word from the SL in the TL, especially when there is no existing equivalent.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"ชื่อเรื่อง: แดนลับของจีนในโกปีอาลาซาน"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ):

“Title: China's Unknown Gobi Alashan”

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

คำอธิบาย

จากตัวอย่าง ชื่อสถานที่ เช่น “โกบีอาลาซาน” ถ่ายทอดเป็นภาษาปลายทางโดยใช้กลยุทธ์การยืมคำ (Borrowing) และการถอดเสียง (Transliteration) ผู้แปลเลือกเก็บรูปคำดั้งเดิมไว้แทนการแปล หรือหาคำเทียบในภาษาอังกฤษเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นชื่อสถานที่สากลและเป็นที่รู้จักแพร่หลายอยู่แล้ว และหลีกเลี่ยงความคลาดเคลื่อนเชิงความหมายที่อาจเกิดจากการแปลชื่อเฉพาะ การคงรูปเดิมชื่อเฉพาะด้วยการยืมคำหรือถอดเสียงจึงมีบทบาทสำคัญในงานแปล ที่ต้องการรักษาความถูกต้องทางข้อมูลและความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม

2. การแทนที่ด้วยคำพ้องความหมาย (Synonym Replacement)

คือกลยุทธ์การเลือกใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียง หรือมีน้ำเสียงและความรู้สึกที่เหมาะสมกว่าในภาษาปลายทาง (TL) ในกรณีที่คำแปลตรงตัวจากภาษาต้นทาง (SL) อาจฟังดูไม่เป็นธรรมชาติ หรือถ่ายทอดอารมณ์หรือความหมายได้ไม่เต็มที่

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“แม้ในตอนแรกพื้นที่สวนบริเวณนี้จะเป็นผืนทราย แต่ปัจจุบันดินกลับอุดมสมบูรณ์ขึ้น เพราะระบบชลประทานได้ท่อน้ำปนโคลนจากแม่น้ำเหลืองมาหล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูก”

Target Language (TL - English):

"Title: China's Unknown Gobi Alashan"

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

Explanation:

Proper nouns like "Gobi," "Alashan," are directly borrowed and retained in the TL by means of transliteration or borrowing.

2. Synonym Replacement replaces a word with a similar or more vivid meaning when a direct equivalent might not exist or sound natural in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“แม่ในตอนแรกพื้นที่สวนบริเวณนี้จะเป็นผืนทราย แต่ปัจจุบันดินกลับอุดมสมบูรณ์ขึ้น เพราะระบบชลประทานได้ท่อน้ำปนโคลนจากแม่น้ำเหลืองมาหล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูก”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ):

"Although the garden area was initially located on sandy desert, the soil has now become fertile due to irrigation with silty water from the Yellow River."

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

คำอธิบาย

ตัวบทภาษาไทยต้นทาง คำว่า "ทราย" มีความหมายตรงตัวกับฉบับแปลภาษาอังกฤษว่า "sand" ซึ่งเป็นเพียงวัสดุหรือสสาร อย่างไรก็ตาม ในบริบทที่เกี่ยวกับภูมิประเทศในเขตทะเลทราย (เช่น โกบีอาลาซาน) การแปลโดยใช้คำว่า "sand" ในภาษาอังกฤษอาจทำให้ภาพของสถานที่ดูไม่ชัดเจน หรือไม่ครอบคลุมความหมายมิติทางภูมิศาสตร์ที่ต้องการสื่อ ดังนั้น ผู้แปลจึงเลือกใช้คำว่า "sandy desert" เพื่อเพิ่มมิติของ "สถานที่" ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นทะเลทราย สร้างภาพจำที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และทำให้ตัวบทมีความสมบูรณ์ทางบริบทและวัฒนธรรม

Target Language (TL - English):

"Although the garden area was initially located on sandy desert, the soil has now become fertile due to irrigation with silty water from the Yellow River."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

Explanation:

"ทราย" (Thai) is basically translated to "sand." but now replaced with "sandy desert" in the TL to provide a more vivid and descriptive phrase that fits the context of "desert" in English.

3. การแทนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Substitution) คือกลยุทธ์การเลือกใช้คำหรือวลีในภาษาปลายทาง (TL) ที่มีความหมายหรือหน้าที่ใกล้เคียงกับคำเฉพาะทางวัฒนธรรมในภาษาต้นทาง (SL) แม้จะไม่ใช้คำที่ตรงตัวก็ตาม แต่เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้นได้อย่างลึกซึ้งและเป็นธรรมชาติ

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“วัดที่บาตินจารานแห่งนี้เคยเป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ 80 รูป”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“The Badain Jaran monastery once housed 80 monks.”

ที่มา: สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

คำอธิบาย:

ภาษาอังกฤษ คำว่า "Monastery" หมายถึงสถานที่พำนักของนักบวชซึ่งอาจอยู่ในศาสนาต่าง ๆ เช่น คริสต์ พุทธ หรือศาสนาอื่น ๆ แต่การแปลเป็นภาษาไทย ผู้แปลเลือกใช้คำว่า "วัด" ซึ่งไม่ใช่คำแปลตรงตัว แต่เป็นคำที่เหมาะสมทางวัฒนธรรมไทยที่สุดในการอธิบายสถานที่ที่พระสงฆ์พำนัก อีกทั้ง การเพิ่มเติมคำว่า "จำพรรษา" สื่อถึงพฤติกรรมหรือแนวปฏิบัติของพระสงฆ์ในศาสนาพุทธของไทยในการพำนักในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งอย่างต่อเนื่องในช่วงหนึ่งของปี

3. Cultural Substitution involves replacing culturally specific terms with more relatable equivalents in the TL and vice versa.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“วัดที่บาตินจารานแห่งนี้เคยเป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ 80 รูป”

Target Language (TL - English):

"The Badain Jaran monastery once housed 80 monks."

(Extracted from Iewtrakool, 2004)

Explanation:

The English word "**monastery**" and "วัด" (wat) are not exact equivalents, "วัด" is the most culturally appropriate term to describe a religious place where monks reside in the Thai context. "จำพรรษา" (jamphansa), which denotes monks residing in a temple or monastery. This cultural substitution reflects the religious and cultural practices in Thailand, where Buddhist monks typically "จำพรรษา" in a "วัด".

4. การขยายความ (Expansion) หมายถึงกลยุทธ์การเพิ่มข้อมูลเสริมตัวบทภาษาปลายทาง (TL) เพื่อทำให้ความหมายของข้อความต้นฉบับ (SL) ชัดเจน ลึกซึ้ง เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของภาษาปลายทาง โดยการขยายความต้องรักษาเจตนารมณ์หลักของข้อความต้นฉบับไว้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“สงกรานต์เป็นเทศกาลปีใหม่ไทย”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"Songkran is Thailand's traditional New Year festival celebrated with water-splashing activities."

ที่มา: Lion Mag (2020)

คำอธิบาย:

ข้อความต้นฉบับภาษาไทย อธิบายว่า "สงกรานต์" คือ "เทศกาลปีใหม่ของไทย" ซึ่งค่อนข้างกระชับเพียงพอสำหรับผู้อ่านที่มีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตาม ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลใช้กลยุทธ์การขยายความ (Expansion) โดยเพิ่มเติมตัวบทว่า "celebrated with water-splashing activities" เพื่อเน้นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับทั่วโลกของเทศกาลสงกรานต์ ดังนั้น การเพิ่มคำอธิบายเกี่ยวกับ กิจกรรมสาดน้ำ ทำให้ภาพของเทศกาลชัดเจนขึ้น สำหรับผู้อ่านภาษาปลายทางที่อาจไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมไทย และช่วยเสริมมิติทางวัฒนธรรมให้การสื่อสารในภาษาปลายทางมีความครบถ้วนและน่าสนใจยิ่งขึ้น

4. Expansion adds extra information to clarify the meaning of the SL term in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"สงกรานต์เป็นเทศกาลปีใหม่ไทย"

Target Language (TL - English):

"Songkran is Thailand's traditional New Year festival celebrated with water-splashing activities."

(Extracted from Lion Mag, 2020)

Explanation:

The Thai source language (SL) sentence simply describes Songkran as Thailand's New Year festival. The target language (TL) sentence expands this description by adding "**celebrated with water-splashing activities**" to highlight Songkran's unique and widely recognized characteristics.

5. การลดทอน (Reduction) หมายถึง กลยุทธ์การละเว้นคำ วลี หรือข้อความบางส่วนในภาษาต้นทาง (SL) ที่ไม่จำเป็นสำหรับความหมายหลักในภาษาปลายทาง (TL) เพื่อให้ตัวบทกระชับขึ้น และคงความหมายสำคัญและความสอดคล้องของเนื้อหาไว้ การลดทอนมักใช้เมื่อต้นฉบับมีถ้อยคำซ้ำซ้อนหรือองค์ประกอบที่ไม่จำเป็นในบริบทของภาษาปลายทาง

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เทศกาลสงกรานต์เป็นเทศกาลแห่งความสุขและการเฉลิมฉลอง”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“Songkran is a celebration of happiness.”

ที่มา: Lion Mag (2020)

คำอธิบาย

ภาษาต้นทาง (SL) มีการใช้วลีที่ซ้ำความหมาย เช่น "เทศกาล" และ "การเฉลิมฉลอง" ซึ่งทั้งสองคำต่างสื่อถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุขและการเฉลิมฉลองอยู่แล้ว ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลจึงเลือกใช้กลยุทธ์การลดทอน โดยละคำว่า "Festival" (เทศกาล) และใช้คำว่า "Celebration" เพื่อสื่อถึงความหมายหลักของเทศกาลและการเฉลิมฉลอง กลยุทธ์การลดทอนนี้ทำให้ตัวบทภาษาอังกฤษกระชับ สั้นไหล และหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน แต่ยังคงถ่ายทอดความหมายของความสุขและการเฉลิมฉลองตามต้นฉบับได้ครบถ้วน

6. การถ่ายทอดความหมายใหม่ด้วยการถอดความ (Paraphrasing)

หมายถึง กลยุทธ์การถ่ายทอดเนื้อหาจากภาษาต้นทาง (SL) ไปยังภาษาปลายทาง (TL) โดยใช้คำที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่ใช้คำที่ไม่ตรงกับคำต้นฉบับโดยตรง แต่คงรักษาความหมายหลัก เจตนารมณ์ และบริบทของข้อความต้นฉบับไว้ เพื่อให้การสื่อสารในภาษาปลายทางมีความเป็นธรรมชาติและเข้าใจง่าย

5. Reduction omits unnecessary words or phrases that do not add significant meaning to the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"เทศกาลสงกรานต์เป็นเทศกาลแห่งความสุขและการเฉลิมฉลอง"

Target Language (TL - English):

"Songkran is a celebration of happiness."

(Extracted from Lion Mag, 2020)

Explanation:

The phrase "เทศกาลแห่งความสุข" ("festival of happiness") in the source language (SL) is simplified to just "**happiness**" in the target language (TL). The word "เทศกาล" ("festival") is omitted as "**celebration**" already implies a festive or celebratory event.

6. Paraphrasing rephrases the SL content in the TL using related or unrelated words to preserve meaning and ensure naturalness.

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เทศกาลสงกรานต์” (*Literal translation: Songkran Festival*)

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“Thailand’s famous water festival celebrating the New Year.”

ที่มา: Lion Mag (2020)

คำอธิบาย

ต้นฉบับภาษาไทยใช้คำว่า "เทศกาลสงกรานต์" เพื่อสื่อถึงชื่อเทศกาลที่สั้น กระชับ และมีความหมายชัดเจนในบริบทวัฒนธรรมไทย ส่วนฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลใช้กลยุทธ์ Paraphrasing โดยขยายและปรับถ้อยคำเพื่อเพิ่มบริบทและเน้นลักษณะเฉพาะที่ผู้อ่านภาษาอังกฤษจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น กล่าวคือ เพิ่มคำว่า “famous water festival” เพื่อเน้นกิจกรรมเล่นน้ำสงกรานต์ที่ทั่วโลกรู้จัก และเพิ่มคำว่า “celebrating the New Year” เพื่ออธิบายช่วงเวลาของเทศกาลให้ชัดเจนขึ้นในวัฒนธรรมสากล

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าผู้แปลจะไม่ได้ใช้คำแปลตรงตัวตามลำดับคำในต้นฉบับ แต่การถอดความนี้ช่วยขยายภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเทศกาลสงกรานต์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นสำหรับผู้อ่านภาษาปลายทาง

7. การปรับเปลี่ยนมุมมองหรือระดับความหมาย (Modulation)

หมายถึง กลยุทธ์การแปลข้อความโดยเปลี่ยนมุมมอง โฟกัส หรือระดับของความหมายในภาษาต้นทาง (SL) ให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมและภาษาศาสตร์ของภาษาปลายทาง (TL) โดยยังคงรักษาความหมายหลักของข้อความเอาไว้ Modulation ไม่ได้แปลเพียงคำต่อคำ แต่ปรับโทนหรือน้ำหนักทางอารมณ์และสังคมมิติของตัวบท เพื่อให้การสื่อสารมีความเหมาะสมสอดคล้องและลื่นไหลในบริบทของภาษาปลายทาง

Example:**Source Language (SL - Thai):**

"เทศกาลสงกรานต์" (*Literal translation: "Songkran Festival."*)

Target Language (TL - English):

"Thailand's famous water festival celebrating the New Year."

(Extracted from Lion Mag, 2020)

Explanation:

The SL term "เทศกาลสงกรานต์" is paraphrased in the TL as

"Thailand's famous water festival celebrating the New Year."

The phrase does not show exact equivalence of vocabulary but adds details about the festival's uniqueness ("**famous water festival**") and its cultural context ("**celebrating the New Year**") to ensure the TL audience understands its significance.

7. Modulation changes the perspective or focus of the message. Modulation doesn't merely translate the words but shifts the perspective or tone to align with cultural and linguistic norms of the TL. This strategy maintains the intended meaning while adjusting the emotional or social implications of the phrase.

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เขาเสียชีวิต” (He died)

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“He passed away.”

คำอธิบาย

ต้นฉบับภาษาไทยใช้คำว่า “เสียชีวิต” ซึ่งมีความหมายในโทนกลาง ๆ และเป็นทางการ ใช้เพื่อบรรยายการตายของบุคคล แต่ฉบับแปลภาษาอังกฤษถ้าใช้คำว่า "died" อาจให้ความหมายที่ดูแข็งหรือตรงเกินไปในเชิงสังคมมิติหรือเชิงวัฒนธรรมที่ต้องการความสุภาพและการให้เกียรติต่อผู้ล่วงลับ ดังนั้น ผู้แปลจึงเลือกใช้คำว่า "Passed away" ซึ่งเป็นสำนวนภาษาอังกฤษที่แฝงความรู้สึกอ่อนโยนและสุภาพมากกว่า การใช้กลยุทธ์นี้ไม่ได้เปลี่ยนแค่การใช้คำศัพท์ แต่ยังเปลี่ยนระดับอารมณ์และน้ำเสียงเพื่อให้เหมาะสมกับค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้อ่านภาษาอังกฤษ

8. การหาความเทียบเท่าเชิงหน้าที่ (Equivalence) หมายถึง กลยุทธ์การเลือกใช้สำนวน วลี หรือรูปแบบการนำเสนอในภาษาปลายทาง (TL) ที่แม้จะไม่ตรงกับถ้อยคำในภาษาต้นทาง (SL) แต่ถ่ายทอดความหมาย แรงบันดาลใจ และผลกระทบทางอารมณ์ได้เทียบเท่ากัน กลยุทธ์นี้มักใช้ในกรณีที่มีการแปลสำนวน (Idioms) คำพังเพย หรือสำนวนเปรียบเทียบในบริบทเฉพาะวัฒนธรรม เพื่อให้ตัวบทเป็นธรรมชาติในบริบทของภาษาปลายทาง

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย) “น้ำขึ้นให้รีบตัก”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“Make hay while the sun shines.”

Example:

Source Language (SL - Thai):

"เขาเสียชีวิต" (He died)

Target Language (TL - English):

"He passed away."

Explanation:

The SL term "เสียชีวิต" (died) uses a direct, neutral tone to describe death. The TL term "passed away" introduces a softer, more respectful tone, which is culturally more appropriate in English for sensitive topics.

8. Equivalence involves using a different expression in the TL that conveys the same meaning, often applied to idiomatic expressions. The goal is to convey the same message and emotional impact using an idiom or phrase that is natural in TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"น้ำขึ้นให้รีบตัก"

Target Language (TL - English):

"Make hay while the sun shines."

คำอธิบาย

สำนวนไทย “น้ำขึ้นให้รีบตัก” หมายถึง การรีบฉวยโอกาสเมื่อโอกาส จังหวะเหมาะสม โดยเปรียบเทียบกับพฤติกรรมน้ำขึ้นและการตักน้ำ ซึ่งสอดคล้อง กับบริบททางวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับน้ำ ส่วนภาษา ปลายทางนั้น ผู้แปลใช้สำนวนภาษาอังกฤษ “Make hay while the sun shines” ซึ่งแตกต่างกันในเชิงถ้อยคำและภาพเปรียบเทียบ (การทำก้อนกองฟางเมื่อมีแดดดี ในวัฒนธรรมตะวันตก) แต่ยังคงถ่ายทอดความหมายหลักและเจตนารมณ์ของ สำนวนไทยได้อย่างเทียบเท่า การใช้กลยุทธ์ Equivalence ทำให้ตัวบทแปล เป็นธรรมชาติ และสื่อสารกับผู้อ่านในภาษาปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องอธิบายเพิ่มเติม

สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ได้นำเสนอกลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย ไว้ทั้งหมด 8 ประเภท เพื่อให้ผู้แปลนำไปปรับใช้เพื่อปรับปรุงตัวบทแปลระดับคำ ในมิติเชิงความหมายและวัฒนธรรม ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวัง และระดับความเข้าใจของผู้อ่านในภาษาปลายทาง (TL) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเลือกใช้กลยุทธ์การแปลแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม จะช่วยให้ การถ่ายทอดสาระสำคัญจากภาษาต้นทาง และทำให้ตัวบทแปลเป็นธรรมชาติ สื่นไหล และเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างลึกซึ้ง ยิ่งขึ้น

Explanation:

The SL idiom "น้ำขึ้นให้รีบตัก" conveys the idea of seizing opportunities when they arise. The TL proverb "Make hay while the sun shines" carries the same meaning but uses figurative devices more familiar to the English-speaking audience. The Thai expression uses a metaphor related to water and tides for cultural relevance in Thailand while the English equivalences are farming and sunshine based on the Western cultural contexts.

These eight semantic strategies allow translators to adapt meanings, cultural nuances, and expressions to fit the expectations and understanding of the TL audience (Iewtrakool, 2004).

สรุปภาพกลยุทธ์การแปลทั้ง 2 มิติ ได้แก่ กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (Syntactic Translation Strategies) และกลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Translation Strategies)

กลยุทธ์การแปลเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อจัดการปัญหาความไม่เทียบเท่า (Non-equivalence) ในกระบวนการแปล โดยกลยุทธ์เชิงโครงสร้าง (Syntactic Strategies) เน้นแก้ไขระดับโครงสร้างประโยค เพื่อให้บทแปลมีความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และลื่นไหลเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง (TL) ส่วนกลยุทธ์เชิงความหมาย (Semantic Strategies) มุ่งเน้นการถ่ายทอดความหมาย ปิดช่องว่างมิติความแตกต่างภาษาและวัฒนธรรม เมื่อผู้แปลใช้กลยุทธ์ทั้งสอง ประเภทร่วมกันปรับปรุงงานแปลก็จะช่วยให้ตัวบทแปลถูกต้องและเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง

โดยสรุปแล้วกรอบแนวคิดกระบวนการแปลที่เสนอโดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) ครอบคลุมกระบวนการแปลทั้ง 2 มิติ คือ กลวิธีการแปล (Translation Methods) และกลยุทธ์การแปล (Translation Strategies) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในกระบวนการแปลและการวิเคราะห์กระบวนการแปล กรอบแนวคิดนี้ ช่วยระบุวิธีการแปลที่ใช้ เช่น การแปลคำต่อคำ (Word-for-Word) การแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation) และการแปลอิสระ (Free Translation) ควบคู่ไปกับการจัดกลุ่มกลยุทธ์การแปลในสองระดับ ได้แก่ การปรับโครงสร้าง (Syntactic Modifications) และการปรับความหมาย (Semantic Modifications) ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ใช้กรอบทฤษฎี กลวิธีการแปล 3 ประเภท ได้แก่ แบบคำต่อคำ แบบตามตัวอักษร แบบอิสระ และกลยุทธ์การแปล 2 มิติ คือ กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง 5 ประเภท และกลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย 8 ประเภท ที่เสนอกรอบแนวคิดไว้โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004)

Summary of Syntactic and Semantic Translation Strategies

Translation strategies are practical to handle non-equivalence in translation. Syntactic strategies address issues at the sentence structure level, making the translated text grammatically correct and fluent in TL. On the other hand, semantic strategies focus on conveying meaning, especially when cultural differences or linguistic gaps arise. The combination of these strategies ensures that the translated text is both accurate and natural in TL.

In summary, the translation framework proposed by Iewtrakul (2004) covering translation methods and strategies, serves as a comprehensive instrument for analyzing translation processes. This framework helps identify specific translation methods, such as word-for-word, literal, and free translation, alongside two levels of translation strategies: syntactic and semantic modifications. These elements are categorized and quantified using frequency counts and basic descriptive statistics, such as percentages, offering insights into the methods and strategies employed by the translator. This approach provides a clearer understanding of the overall translation process. Therefore, Iewtrakul's (2004)

และที่ผู้เขียนได้ปรับปรุงเพิ่มเติม เป็นกรอบแนวคิดในการทำงานแปลหนังสือ พระราชประวัติพระญามังรายหลวง ฉบับนี้ ซึ่งประพันธ์เป็นภาษาไทย โดย คุณอภิชาติ ศิริชัย นักวิชาการท้องถิ่นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เชียงใหม่ และผู้เขียน แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเพื่อให้มองเห็นภาพงานแปลพระราชประวัติพระญามังรายหลวงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้รวบรวมบทวิเคราะห์งานแปลในหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวงและนำเสนอเป็นข้อมูลโดยเรียบเรียง บทวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดกระบวนการแปล 2 มิติ ได้แก่ กลวิธีการแปล และกลยุทธ์การแปล ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณและสถิติพรรณนา โดยนับความถี่และร้อยละ เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมและแนวโน้มกลวิธีการแปลและกลยุทธ์ที่ผู้เขียนในฐานะผู้แปลใช้ในกระบวนการแปล นอกจากนี้ แนวทางการวิเคราะห์ลักษณะนี้อาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนรายวิชาการแปลในมิติการเรียนรู้การถอดรหัสการแปล (Decoding) และเข้ารหัสการแปล (Encoding) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความหมายระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง

framework is employed to reveal the translation methods and strategies used in translating *Phaya Mangrai Luang*, originally written in Thai by Apichit Sirichai, a local scholar who studied the history of Chiang Rai, and translated into English by Natthaphon Santhi, an English lecturer at Chiang Rai Rajabhat University.

ส่วนที่ 2

บทวิเคราะห์การแปล กระบวนการแปล 2 มิติ ในหนังสือ พระราชประวัติพระญามังรายหลวง และการนำไปใช้

ผู้แปลได้นำกรอบแนวคิดกระบวนการแปล โดย สโรทัย เอียวตระกูล (2004) และปรับปรุงเพิ่มเติมโดยผู้แปลใช้การวิเคราะห์กลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลที่ใช้ในการแปลหนังสือ พระราชประวัติพระญามังรายหลวง การวิเคราะห์กระบวนการแปล 2 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 กลวิธีการแปล 3 ประเภท การแปลคำต่อคำ การแปลตามตัวอักษร และการแปลแบบอิสระ และมิติที่ 2 กลยุทธ์การแปลระดับโครงสร้าง (Syntactic) และระดับความหมาย (Semantic)

การวิเคราะห์กระบวนการแปลเชิงปริมาณใช้การนับความถี่และการคำนวณร้อยละ เพื่อแสดงภาพรวมเชิงสถิติของกระบวนการแปลที่ผู้แปลเลือกใช้ทั้ง 2 มิติ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงสถิติในรูปแบบตาราง ดังนี้ ตารางที่ 1 กลวิธีการแปล ตารางที่ 2 กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้าง (Syntactic Strategies) และตารางที่ 3 กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Strategies)

ผลการวิเคราะห์แสดงภาพรวมกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลที่ใช้ในการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการตัดสินใจของผู้แปล และแนวทางการรักษาความถูกต้องมิติทางภาษา และวัฒนธรรมของภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง

PART 2

Translation Analysis, Practicality and Implications

From the translation framework proposed by Iewtrakul (2004), the following section presents a detailed analysis of the translation methods and strategies employed in the translation of the book **The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang**. The analysis employed systematic categorization of word-for-word, literal, and free translation for analyzing translation methods, along with syntactic and semantic translation strategies. Quantitative analysis outputs the translation elements using frequency counts and percentages, and they offer insights into the specific techniques used by the translator for a comprehensive understanding of the translation process.

The results of the analysis are presented in three tables. Table 1 outlines the frequency and percentage distribution of the translation methods. Table 2 focuses on the syntactic translation strategies, and Table 3 highlights the semantic translation strategies.

These tables offer a comprehensive view of the methods and strategies used in the translation, shedding light on the translator's decision-making process, and overall approach to ensuring linguistic and cultural accuracy.

ผลการวิเคราะห์วิธีการแปล

ตารางที่ 4: สรุปกลวิธีการแปล

กลวิธีการแปล	จำนวน	ร้อยละ
1. การแปลแบบคำต่อคำ	106	25.60
2. การแปลแบบตามตัวอักษร	202	48.80
3. การแปลแบบอิสระ	106	25.60
ทั้งหมด	414	100.00

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การกระบวนการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปล 3 ประเภท ซึ่งสรุปเป็นข้อมูลเชิงสถิติได้ ดังนี้

1. การแปลแบบคำต่อคำ (Word-for-Word Translation) มีการใช้ร้อยละ 25.60 ของบทแปลทั้งหมด

2. การแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation) มีการใช้ร้อยละ 48.80 ของบทแปลทั้งหมด

3. การแปลแบบอิสระ (Free Translation) มีการใช้ร้อยละ 25.60 ของบทแปลทั้งหมด

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์พบว่า การแปลแบบคำต่อคำ (Word-for-Word Translation) พบว่ามีปรากฏอยู่ในบทแปล จำนวน 106 ประโยค คิดเป็นร้อยละ 25.60 ของบทแปลทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าผู้แปลพยายามรักษาโครงสร้างและความหมายของภาษาต้นทาง (SL) ส่วนนี้ให้ใกล้เคียงกับรูปแบบของภาษาต้นฉบับมากที่สุด กลวิธีการแปลแบบคำต่อคำมักจะใช้กับประโยคที่มีโครงสร้างเรียบง่ายและรูปแบบสอดคล้องตรงกันระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง (TL)

Translation Methods Analysis Results

Table 4: Summary of Translation Methods

Translation Methods	Frequency	Percentage
1. Word-for-Word Translation	106	25.60
2. Literal Translation	202	48.80
3. Free Translation	106	25.60
Total	414	100.00

From Table 4, the translation analysis results showed three translation methods used in the translation of *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang*. These methods are:

1. Word-for-Word Translation:

This method was employed for 25.60% of the total translation.

2. Literal Translation:

This method was the most used, accounting for 48.80% of the translation.

3. Free Translation:

Like word-for-word translation, free translation was used 25.60% of the total.

Word-for-Word Translation was employed in 106 sentences accounting for 25.60%, reflecting the translator's focus on maintaining the structure and meaning of the source language (SL) as closely as possible. This method was likely used in simpler sentences where there was a direct correlation between the source and target language (TL).

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“พระญามังรายเสด็จสวรรคตบริเวณตลาดกลางเมืองเชียงใหม่”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"Phaya Mangrai passed away at the central market of Chiang Mai."

จากตัวอย่างจะเห็นว่า โครงสร้างประโยคและลำดับคำในภาษาปลายทาง (TL) สอดคล้องกับภาษาต้นทาง (SL) อย่างใกล้เคียง โดยมีปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย เช่น การเลือกใช้คำว่า "passed away" แทน "เสด็จสวรรคต" ซึ่งยังถือว่าอยู่ในกรอบของความหมายเดิม ลำดับขององค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ประธาน (Phaya Mangrai) กริยา (passed away) และส่วนขยายสถานที่ (at the central market of Chiang Mai) เรียงลำดับตามโครงสร้างของภาษาต้นฉบับโดยไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญ การแปลรูปแบบนี้จึงจัดอยู่ในประเภทการแปลคำต่อคำได้อย่างชัดเจน

การแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลรูปแบบนี้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.80 ของจำนวนกลวิธีการแปลทั้งหมด ถือว่าเป็นวิธีการที่มีความโดดเด่นมากที่สุดในงานแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง กลวิธีการแปลประเภทนี้มุ่งเน้นการถ่ายทอดตัวบทจากภาษาต้นทาง (SL) ไปยังภาษาปลายทาง (TL) โดยมีการปรับโครงสร้างคำเพียงเล็กน้อย เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาปลายทาง แต่ยังรักษาโครงสร้างไวยากรณ์ของต้นฉบับไว้ระดับหนึ่ง

Example:**Source Language (SL - Thai):**

"พระญามังรายเสด็จสวรรคตบริเวณตลาดกลางเมืองเชียงใหม่"

Target Language (TL - English):

"Phaya Mangrai passed away at the central market of Chiang Mai."

In this example, the structure and word order closely follow the SL with minimal rephrasing in the TL.

Literal Translation accounted for 48.80% of the total translation methods, which was the most dominant method in this translation project. This approach focuses on translating the SL into the TL with minimal adjustments for naturalness while still maintaining syntactic structure.

การแปลแบบตามตัวอักษรมีคุณลักษณะเด่นในการรักษาความเที่ยงตรงต่อเนื้อหาต้นฉบับ ในกรณีทีประโยคในภาษาต้นทางมีโครงสร้างค่อนข้างง่ายและสอดคล้องกับรูปแบบประโยคในภาษาปลายทางได้โดยไม่ต้องปรับเปลี่ยนมากนัก

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

การใช้คำนำหน้าพระนามกษัตริย์ทงล้านนาเป็น “พ่อขุน”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"The use of the honorific title 'Pho Khun' for kings in the Lanna Kingdom."

กลวิธีการแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation) มีลักษณะเด่นคือผู้แปลเรียงลำดับคำและโครงสร้างไวยากรณ์ของภาษาต้นทางและภาษาปลายทางอย่างใกล้เคียง โดยในกระบวนการแปลมีการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างและสำนวนบ้าง ดังเช่นประโยคตัวอย่างมีการรักษาการถ่ายทอดเกือบทุกตัวอักษรระหว่างภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง เช่น คำว่า "คำนำหน้า" แปลตรงตัวเป็น "honorific title" ซึ่งเป็นคำเทียบเคียงที่เหมาะสมในบริบททางวัฒนธรรมของภาษาอังกฤษ ส่วนคำว่า "พ่อขุน" เป็นการถ่ายทอดแบบถอดเสียง (transliteration) ว่า "Pho Khun" เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของล้านนา ส่วนลำดับขององค์ประกอบอื่นในประโยค เช่น "the use of..." "honorific title" "for kings in the Lanna Kingdom" ยังคงสอดคล้องกับรูปแบบประโยคต้นฉบับโดยไม่เปลี่ยนโครงสร้างหลัก โดยมีการละและย้ายบางส่วน เช่น "for kings in the Lanna Kingdom" แปลเป็น “คำนำหน้าพระนามกษัตริย์” ซึ่งละการแปลคำบุพบท “for” ไปอย่างชัดเจน อีกทั้ง มีการย้ายตำแหน่งของคำ เช่น คำว่า “พ่อขุน” จากตำแหน่งท้ายประโยคในภาษาต้นทางมาอยู่ตำแหน่งกลางประโยค

This is often effective in maintaining fidelity to the original text, particularly when the SL syntax is relatively simple and corresponds well with the TL structure.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"การใช้คำนำหน้าพระนามกษัตริย์ทางล้านนาเป็น 'พ่อขุน'"

Target Language (TL - English):

"The use of the honorific title 'Pho Khun' for kings in the Lanna Kingdom."

This translation is literal, keeping the structure and meaning aligned while ensuring clarity in the TL.

ในภาษาปลายทาง จึงนับว่าเป็นการแปลคำตามตัวอักษรที่มีการย้ายตำแหน่งของคำบางส่วนในเชิงไวยากรณ์ เพื่อให้เหมาะสมกับโครงสร้างประโยคในภาษาอังกฤษ โดยไม่ได้เปลี่ยนสาระหรือลำดับความหมายหลักของประโยค

การแปลแบบอิสระ (Free Translation) พบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลประเภทนี้ในการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง ร้อยละ 25.60 ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากันกับการแปลแบบแปลคำต่อคำ กลวิธีการแปลประเภทนี้เน้นการถ่ายทอดความหมายของภาษาต้นทาง (SL) มากกว่าการยึดถือโครงสร้างทางไวยากรณ์อย่างเคร่งครัด การแปลแบบอิสระจึงเปิดโอกาสให้ผู้แปลใช้ทักษะและความเชี่ยวชาญในการแปลตัวบทให้มีความลื่นไหลและเข้าใจง่ายเป็นธรรมชาติตามลักษณะของตัวบทในภาษาปลายทาง (TL) เมื่อการแปลตรงตัวอาจทำให้ความหมายคลาดเคลื่อนหรือขาดความสมบูรณ์

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“นอกจากนี้ ยังได้อ้างถึงการตัดสินใจคดีตาม “มุลตันไตรย” ซึ่งรับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาด้วย”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

Buddhist-inspired legal reasoning, known as “Mooltantrai,” was also cited as a basis for judicial decisions.

จากตัวอย่าง ผู้แปลเลือกใช้ กลวิธีการแปลแบบอิสระ (Free Translation) โดยปรับประโยคภาษาอังกฤษให้มีความกระชับ ลื่นไหล และเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง แม้จะลดทอนการถ่ายทอดโครงสร้างบางส่วนของภาษาต้นทางออก เช่น วลี “ยังได้อ้างถึง...” แต่ก็ยังสามารถรักษาความหมายหลักไว้ได้ครบถ้วน และการใช้สำนวนภาษาอังกฤษอย่าง “...was also cited as a basis for...” เป็นการปรับรูปแบบประโยคใหม่ จาก กรรตุวาจก (Active Voice)

Free Translation was also used 25.60% identical to Word-for-Word Translation. This type of translation focuses on conveying the meaning of the SL rather than adhering to strict syntactic structures. This method allowed the translator to prioritize fluency and readability in the TL, especially in cases where a direct translation might confuse or distort the meaning.

Example:

Source Language (SL - Thai):

นอกจากนี้ยังได้อ้างถึงการตัดสินคดีตาม “มูลตันไตรย” ซึ่งรับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาด้วย

Target Language (TL - English):

"Buddhist-inspired legal reasoning, known as “Mooltantrai,” was also cited as a basis for judicial decisions."

The free translation in this example provides a smoother and more natural flow in the TL while still maintaining the intended meaning of the SL.

ในต้นฉบับ เป็น กรรมวาจก (Passive Voice) ในภาษาปลายทาง โดยเป็น การจัดลำดับใหม่ขององค์ประกอบประโยค และ ลดทอนรายละเอียดที่ไม่จำเป็น เพื่อให้ประโยคมีความชัดเจน และเหมาะสมกับลักษณะของการสื่อสารในภาษาอังกฤษ

สรุป

การแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวงสะท้อนให้เห็นถึง แนวทางการแปลที่ผู้แปลใช้รักษาสมดุลระหว่างความถูกต้องตามต้นฉบับและ สั้นไหลเป็นธรรมชาติของภาษาปลายทาง (Target Language - TL) ดังนั้น ผู้แปล จึงเลือกใช้กลวิธีการแปลแบบตามตัวอักษร (Literal Translation) เป็นหลัก ด้วยเหตุผลเพื่อที่จะรักษาเนื้อหาต้นฉบับ (Source Language - SL) ให้คงที่ และคงเดิมทั้งโครงสร้างและความหมาย ทั้งนี้ ผู้แปลก็ยังเลือกใช้กลวิธีการแปล แบบคำต่อคำ (Word-for-Word) และแบบอิสระ (Free Translation) ในสัดส่วน ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อความยืดหยุ่นในการแปลและการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบท ของภาษาปลายทาง (TL)

ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 1 นำเสนอภาพรวมอย่างชัดเจน ว่าผู้แปลมีการใช้กลวิธีการแปลประเภทใดบ้าง เพื่อวัตถุประสงค์ใด ทั้งนี้ ส่วนถัดไป ของการวิเคราะห์จะเจาะลึกเกี่ยวกับมิติด้านกลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ (Syntactic Translation Strategies) และกลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Translation Strategies) เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจกระบวนการทำงาน ของผู้แปลอย่างละเอียดว่าในกระบวนการแปลนั้น นอกจากผู้แปลจะใช้กลวิธี การแปลแต่ละประเภทแล้ว ผู้แปลยังมีการใช้กลยุทธ์การแปลด้วย และการใช้ กลยุทธ์การแปลแต่ละประเภทนั้น มีวิธีการนำไปใช้ในการแปลงานอย่างไร โดยเนื้อหาส่วนนี้ จะเป็นการอธิบายผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ (Syntactic Translation Strategies)

Summary

The translation of *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* reflects a balanced approach between authenticity of the source text and readability in the target language. The use of literal translation as the dominant method highlights the translator's attempt to stay true to the original, while the significant use of both word-for-word and free translation shows flexibility where needed.

The findings in Table 1 offer a comprehensive view of how the translation methods were applied. The next steps in the analysis would involve examining the syntactic and semantic translation strategies to further understand how these modifications were executed in practice. Next section will elaborate on the syntactic translation strategies analysis results.

กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ (Syntactic Translation Strategies) ที่ผู้แปลใช้ในการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง จำแนกออกได้เป็น 7 ประเภท โดยผู้แปลเลือกนำกลยุทธ์การแปลแต่ละประเภทไปใช้แตกต่างกัน ความถี่ในการเลือกใช้กลยุทธ์การแปลได้นำเสนอเป็นตัวเลขเชิงสถิติไว้ในตารางที่ 5 ซึ่งตัวเลขเชิงสถิตินี้แสดงให้เห็นว่า ผู้แปลใช้กลยุทธ์การแปลประเภทใดบ้าง มากหรือน้อย เพื่อปรับบทแปลด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่ต่างกันระหว่างภาษาต้นทาง (SL) และภาษาปลายทาง (TL)

ตารางที่ 5: ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ (Syntactic Translation Strategies)

กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์	จำนวน	ร้อยละ
1. การสลับตำแหน่งคำ (Rearranging Word Order)	45	22.50
2. การเปลี่ยนประโยคเป็นวลี หรือกลับกัน (Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa)	30	15.00
3. การเปลี่ยนรูปปฏิเสธเป็นรูปบอกเล่า หรือกลับกัน (Modifying Negative to Affirmative, and Vice Versa)	15	7.50
4. การเปลี่ยนจากประโยคแบบประธานเป็นผู้กระทำ (Active) เป็นแบบถูกกระทำ (Passive) หรือกลับกัน (Modifying Active to Passive, and Vice Versa)	12	6.00
5. การเพิ่มหรือการละ (Adding or Omitting)	55	27.50
6. การแยกอนุประโยค (Clause Splitting)	25	12.50

Syntactic Translation Strategies Analysis Results

The syntactic translation strategies applied to *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* were categorized into seven strategies. These strategies were employed with varying frequency, as shown in **Table 5**, and provide insight into how the translator dealt with the structural differences between the source language (SL) and the target language (TL).

Table 5: Summary of Translation Strategies (Syntactic)

Syntactic Translation Strategies	Frequency	Percentage
1. Rearranging Word Order	45	22.50
2. Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa	30	15.00
3. Modifying Negative to Affirmative, and Vice Versa	15	7.50
4. Modifying Active to Passive, and Vice Versa	12	6.00
5. Adding or Omitting	55	27.50
6. Clause Splitting	25	12.50

กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์	จำนวน	ร้อยละ
7. การรวมอนุประโยค (Clause Combination)	18	9.00
Total	200	100.00

จากตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ โดยแต่ละกลยุทธ์มีการอธิบายพร้อมยกตัวอย่างจากงานแปล

1. การสลับตำแหน่งคำ (Rearranging Word Order) เป็นหนึ่งในกลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ที่ผู้แปลนิยมใช้มาก คิดเป็นร้อยละ 22.50 ของกลยุทธ์การแปลทั้งหมดที่ผู้แปลเลือกใช้กลยุทธ์นี้ เป็นการปรับเปลี่ยนการเรียงลำดับคำในประโยคจากภาษาต้นทาง เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาปลายทางมากยิ่งขึ้น วิธีการนี้ช่วยให้บทแปลมีความลื่นไหลเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง และยังคงรักษาความหมายดั้งเดิมของต้นฉบับไว้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

"พระญามังรายทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนาและสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1805"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"In 1262, Phaya Mangrai established the Lanna Kingdom and founded Chiang Rai."

โดยบทแปลนี้ มีการสลับการเรียงลำดับคำ โดยนำ ปี ค.ศ. มาขึ้นต้นประโยค เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาอังกฤษ ซึ่งเน้นการใช้บุพบทวลีตัวบ่งชี้เวลามาขยายประโยคทั้งหมด

Syntactic Translation Strategies	Frequency	Percentage
7. Clause Combination	18	9.00
Total	200	100.00

Table 5 showed the results of the syntactic strategies analysis. Each strategy is outlined with examples from the translation.

1. Rearranging Word Order was one of the most used strategies, accounting for 22.50% of the total strategies applied. It involved changing the order of words in the sentence to better align with the syntactic norms of the TL. This strategy ensured that the translation read naturally while still maintaining the original meaning.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“พระญามังรายทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนาและสร้างเมืองเชียงใหม่ในปีพ.ศ. 1805”

Target Language (TL - English):

"In 1262, Phaya Mangrai established the Lanna Kingdom and founded Chiang Rai."

Here, the word order was rearranged to place the year at the beginning of the sentence to follow English syntactic preference.

2. การเปลี่ยนประโยคเป็นวลีหรือกลับกัน (Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa) พบว่า มีการใช้ถึง ร้อยละ 15 โดยผู้แปลใช้กลยุทธ์นี้เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยคที่ซับซ้อนในภาษาต้นทาง (SL) ให้เหมาะสมกับโครงสร้างของภาษาปลายทาง (TL)

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

"เมื่อราชกุมารประสูติได้ 1 เดือน เจ้าลาวเมงได้ให้คนส่งข่าวถึงท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเดินทางมาพร้อมไพร่พลบริวารจำนวนมาก เจ้าลาวเมงเมื่อทราบว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมือง พร้อมเพรียงกันกระทำมงคลสู่ขวัญราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเดือน เพื่อให้ราชกุมารมรสุริยยามอายุยืนยาว"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai. Thao Rung Kaen Chai then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and called upon an assembly of courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince."

2. Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa showed 15% instances, and it is used by the translator for converting sentences into phrases and vice versa. This strategy is particularly useful in adapting the complex sentence structures of the SL to the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"เมื่อราชกุมารประสูติได้ 1 เดือน เจ้าลาวเมงได้ให้คนส่งข่าวถึงท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเดินทางมาพร้อมไพร่พลบริวารจำนวนมาก เจ้าลาวเมงเมื่อทราบว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมือง พร้อมเพรียงกันกระทำมั่งคละสู่เข้าทูลขวัญราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเดือน เพื่อให้ราชกุมารมรสรีที่ขมาอายุยืนยาว"

Target Language (TL - English):

"When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai. Thao Rung Kaen Chai then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and called upon an assembly of courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince."

การแปลง “ประโยค” เป็น “วลี” จากภาษาต้นทาง (SL) จากบทแปลนี้ ได้แก่ “...จึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมืองพร้อมเพรียงกันกระทำมงคลสู่เข้าทูลขวัญราษฎรด้วยเครื่องหลอนเดือนเพื่อให้ราษฎรอมรศรีที่ผาอายุยืนยาว” โดยแปลงเป็นภาษาปลายทาง (TL) ได้ว่า “...to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince.” ในส่วนนี้ ผู้แปลได้รวบยอดละเอียดการกระทำ (Actions) และจุดประสงค์ (Purposes) หลายประโยคจาก SL และแปลงเป็นวลีสั้น ๆ เพียงวลีเดียว คือ “a welcoming ceremony for longevity and protection”

3. การเปลี่ยนรูปปฏิเสธเป็นรูปบอกเล่าหรือกลับกัน (Modifying Negative to Affirmative, and Vice Versa) เป็นกลยุทธ์ที่นำมาใช้น้อยเพียงร้อยละ 7.50 เท่านั้น แต่กลยุทธ์นี้มีความสำคัญในการช่วยให้ความหมายชัดเจนขึ้น ในกรณีที่ใช้รูปปฏิเสธหรือบอกเล่าโดยตรงในภาษาต้นทางไม่สามารถถ่ายทอดออกมาในภาษาปลายทางได้อย่างสิ้นไหลเป็นธรรมชาติ

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“ประชาชนในยุคนั้นไม่เคยละเลยความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

“People of that era remained deeply loyal to their king.”

ในกรณีนี้ วลีปฏิเสธว่า “ไม่เคยละเลย” ได้ถูกแปลงเป็นรูปแบบบอกเล่าว่า “จงรักภักดีอย่างลึกซึ้งมาโดยตลอด” การแปลงจากรูปปฏิเสธ (Negative) เป็นรูปบอกเล่า (Affirmative) เช่นนี้ เป็นกลยุทธ์เชิงไวยากรณ์ (Syntactic Strategy) ที่ช่วยให้สำนวนในภาษาปลายทาง (TL) มีความเป็นธรรมชาติและเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของภาษาเป้าหมายมากขึ้น โดยไม่ทำให้ความหมายดั้งเดิมสูญหาย

Here, the underlined Thai sentence structure was condensed into a noun phrase ("a welcoming ceremony for longevity and protection") in English to produce a concise and idiomatic structure in the TL.

3. Modifying Negative into Affirmative, and Vice Versa was less frequently used strategy as it was found only 7.50% but was important for clarifying meaning when direct negation or affirmation did not translate smoothly.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"ประชาชนในยุคนั้นไม่เคยละเลยความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์"

Target Language (TL - English):

"People of that era remained deeply loyal to their king."

In this case, the negative phrase "ไม่เคยละเลย" ("never neglected") was changed to the affirmative "remained deeply loyal."

4. การเปลี่ยนจากประโยคแบบประธานเป็นผู้กระทำ (Active) เป็นแบบถูกกระทำ (Passive) หรือกลับกัน (Modifying Active to Passive, and Vice Versa) พบว่า มีการใช้อุบายร้อยละ 6.00 โดยผู้แปลใช้กลยุทธ์นี้เมื่อต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างประโยค เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการหรือจารีตของภาษาปลายทาง ซึ่งกลยุทธ์นี้ช่วยเน้นประเด็นสำคัญของประโยคได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในภาษาปลายทาง

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

"นางอ้าวเชียงแสนน้อยใจจนโกรธ เพราะเข้าใจว่าถูกตำหนิรุนแรง เลยแยกไปอยู่ต่างหากที่เวียงเชียงสุม นอกเมืองพะเยา ไม่ปรนนิบัติพระญางำเมืองเหมือนแต่ก่อน และมีใจป็นให้พระญาร่วงผู้เป็นสหายของสามี"

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"Nang Aue Chiang Saen was so upset and angry that she felt unfairly criticized and mistreated, so she decided to separate herself and live in a different place called Wiang Chiang Soom outside of Phayao City."

ในที่นี้ วลีภาษาไทย "ถูกตำหนิ" อยู่ในรูปกรรมวาจก (Passive) การแปลเป็นภาษาอังกฤษยังคงรักษาความหมายแบบกรรมวาจกไว้ (Active) โดยใช้วลีว่า "Felt Unfairly Criticized and Mistreated" ซึ่งสื่อถึงความรู้สึกว่าถูกวิจารณ์อย่างไม่เป็นธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสม

4. Modifying Active into Passive, and Vice Versa was used at 6.00% in the case that the translator wanted to shift between active and passive structure. This was particularly helpful in adjusting the focus of the sentence based on the requirements of the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

"นางอ้วเชียงแสนน้อยใจจนโกรธ เพราะเข้าใจว่าโดนตำหนิรุนแรง เลยแยกไปอยู่ต่างหากที่เวียงเชียงสุม นอกเมืองพะเยา ไม่ปรนนิบัติพระญำเมือง เหมือนแต่ก่อน และมีใจป็นให้พระญำร้างผู้เป็นสหายของสามี"

Target Language (TL - English):

"Nang Aue Chiang Saen was so upset and angry that she felt unfairly criticized and mistreated, so she decided to separate herself and live in a different place called Wiang Chiang Soom outside of Phayao City. "

Here, the Thai phrase "ถูกตำหนิ" is passive (literally "was criticized"). The English translation retains the passive meaning using "felt unfairly criticized and mistreated."

5. การเพิ่มหรือการละ (Adding or Omitting) เป็นกลยุทธ์การแปลที่ผู้แปลใช้มาก คิดเป็นร้อยละ 27.50 โดยใช้วิธีการเพิ่มหรือละข้อมูลบางส่วนเพื่อให้ภาษาปลายทาง (TL) ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม สั้นไหลเป็นธรรมชาติและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เจ้าลาวเมงเมื่อทราบข่าวว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์...”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"King Lao Meng summoned his courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince when Thao Rung Kaen Chai arrived."

จากตัวอย่างนี้ ฉบับแปลภาษาอังกฤษได้เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของพิธีการสู่ขวัญ เพื่อเสริมความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“ราชสำนักทั้งหมดได้รับการเชิญมา ร่วมการสถาปนาเมือง โดยมี การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน การทำพิธีกรรมตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา และการจัดเลี้ยงใหญ่ ซึ่งใช้เวลา 3 วัน 3 คืน เพื่อเฉลิมฉลองความสำเร็จครั้งนี้”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"The royal court gathered to participate in the establishment of the city and celebrated its success with rituals and festivities."

5. Adding or Omitting was the most frequently used strategy, accounting for 27.50% of the total. It involved adding or omitting information to ensure that the TL was grammatically correct, culturally relevant, and easier to understand.

Example 1:

Source Language (SL - Thai):

"เจ้าลาวเมงเมื่อทราบข่าวว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์..."

Target Language (TL - English):

"King Lao Meng summoned his courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince when Thao Rung Kaen Chai arrived."

In this example, the English translation adds details about the ceremony's purpose to enhance cultural understanding.

Example 2:

Source Language (SL - Thai):

"ราชสำนักทั้งหมดได้รับการเชิญมาร่วมการสถาปนาเมือง โดยมี การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน การทำพิธีกรรมตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา และการจัดเลี้ยงใหญ่ ซึ่งใช้เวลา 3 วัน 3 คืน เพื่อเฉลิมฉลองความสำเร็จครั้งนี้"

Target Language (TL - English):

"The royal court gathered to participate in the establishment of the city and celebrated its success with rituals and festivities."

จากตัวอย่างนี้ ข้อความที่ขีดเส้นใต้ในภาษาต้นทางขยายความรายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงฟ้อนรำพื้นเมือง พิธีกรรมทางพุทธศาสนา และระยะเวลาของการเฉลิมฉลอง (สามวันสามคืน) ถูกละไว้ โดยฉบับแปลภาษาอังกฤษได้ย่อความเหล่านี้ให้สั้นลงเหลือเพียงคำว่า “Rituals and Festivities” เพื่อความกระชับ

6. กลยุทธ์การแยกประโยคย่อย (Clause Splitting) พบว่า มีการใช้ร้อยละ 12.50 ของกลยุทธ์การแปลทั้งหมด โดยเป็นการแยกประโยคที่ซับซ้อนในภาษาต้นทางออกเป็นประโยคย่อยที่เข้าใจง่ายยิ่งขึ้นในภาษาปลายทาง

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“เมื่อราชกุมารประสูติได้ 1 เดือน เจ้าลาวเมงได้ให้คนส่งข่าวถึงท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเดินทางมาพร้อมไพร่พลบริวารจำนวนมาก เจ้าลาวเมงเมื่อทราบข่าวท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมือง พร้อมเพรียงกันกระทำมั่งคละสู่เข้าทูลขวัญธุระกุมาร ด้วยเครื่องหลอนเดือน เพื่อให้ราชกุมารมรศรีที่มาอายุยืนยาว”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ)

"When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai. Thao Rung Kaen Chai then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and called upon an assembly of courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince."

In this example, those underlined in the SL text detailing description of **traditional dance performances**, **Buddhist rituals**, and the duration of the celebration (**three days and three nights**) is omitted. The TL text condenses these specifics into "rituals and festivities" for concise purpose.

6. Clause Splitting was used at 12.50% of the total which involved breaking down complex sentences from the SL into simpler, more digestible clauses in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“เมื่อราชกุมารประสูติได้ 1 เดือน เจ้าลาวเมงได้ให้คนส่งข่าวถึงท้าวรุ่งแก่นชาย ท้าวรุ่งแก่นชายจึงเดินทางมาพร้อมไพร่พลบริวารจำนวนมาก เจ้าลาวเมงเมื่อทราบข่าวว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาถึงจึงป่าวประกาศให้เสนาอำมาตย์ ข้าราชการบริพารทั้งหลายในเมือง พร้อมเพรียงกันกระทำมงคลสู่เข้าทูลขอขวัญราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเดือน เพื่อให้ราชกุมารมรศรีที่ขมาอายุยืนยาว”

Target Language (TL - English):

"When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai. Thao Rung Kaen Chai then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and called upon an assembly of courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony for longevity and protection of the baby prince."

จากตัวอย่าง ประโยคภาษาปลายทาง (TL) สามารถรวบเป็นประโยคเดียวได้โดยใช้คำเชื่อม เช่น “Who then” และ “and, upon his arrival” เพื่อเชื่อมอนุประโยคเข้าด้วยกัน รักษาลำดับเหตุการณ์และลักษณะอัตลักษณ์ของเรื่องเล่าดังนี้

“When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai, who then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and, upon his arrival, assembled courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony with the purpose of granting longevity and protection to the baby prince.”

อย่างไรก็ตาม ฉบับแปลภาษาอังกฤษ ผู้แปลเลือกใช้กลยุทธ์ “การแยกอนุประโยค” ออกเป็นสองประโยคอิสระ ได้แก่ การส่งข่าวและการเดินทางของท้าวรุ่งแก่นชายพร้อมกับพิธีการต้อนรับ แทนการใช้คำเชื่อมเพื่อเชื่อมประโยคอิสระสองประโยคเป็นประโยคซ้อนประโยคในประโยคเดียว

7. การรวมอนุประโยค (Clause Combination) กลับกันกับการกลยุทธ์การแยกประโยคย่อย กลยุทธ์นี้มีการใช้ร้อยละ 9.00 โดยมีจุดมุ่งหมายในการรวมประโยคย่อยเข้าด้วยกันเพื่อสร้างประโยคในภาษาปลายทางที่สั้นไหลเป็นธรรมชาติและเชื่อมโยงกันมากขึ้น

ตัวอย่างเช่น

ภาษาต้นทาง (SL – ภาษาไทย)

“พระญามังรายจึงมีพระราชดำริรวบรวมเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันเพื่อความสงบสุขของอาณาประชาราษฎร์และถือสิทธิธรรมในการประกาศว่า พระองค์เป็นผู้เดียวที่ได้ผ่านพิธีมูทธาภิเษกตามโบราณราชประเพณี โดยมีเครื่องราชาภิเษกว่าดาบไชยหกและมีดศรีภัญไชย พร้อมทั้งแก้วแสงมากมายซึ่งสืบทอดมาจากลาวจังกราช”

Here, the TL can be merged into one single sentence by employing conjunctions like **"who then"** and **"and, upon his arrival"** to connect the multiple clauses seamlessly to preserve the sequence of events while maintaining the formal tone of the narrative which could be like this *"When the royal child was about one month old, King Lao Meng sent a message to Thao Rung Kaen Chai, who then traveled with his troops from Chiang Rung to Ngeon Yang and, upon his arrival, assembled courtiers and noblemen to perform a welcoming ceremony with the purpose of granting longevity and protection to the baby prince."* However, the TL version chose to use clause splitting strategies by distributing the TL version into two separate sentences i.e. (1) the sending of the message, (2) Thao Rung Kaen Chai's journey and the ceremonial gathering.

7. Clause Combination, in contrast to clause splitting, this strategy showed 9% of the total which involved combining clauses to create more fluid and cohesive sentences in the TL.

Example:

Source Language (SL - Thai):

“พระญามังรายจึงมีพระราชดำริรวบรวมเมืองใหญ่น้อยทั้งหลาย เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันเพื่อความสงบสุขของอาณาประชาราษฎร์และถือสิทธิธรรมในการประกาศว่า พระองค์เป็นผู้เดียวที่ได้ผ่านพิธีมูทธาภิเษกตามโบราณราชประเพณี โดยมีเครื่องราชาภิเษกว่าดาบไชยหกและมีดศรีภักุไชย พร้อมทั้งแก้วแสงมากมายซึ่งสืบทอดมาจากลาวจิงกราช”

ภาษาปลายทาง (TL – ภาษาอังกฤษ):

"Phaya Mangrai thus decided to unify large and small cities and form a single kingdom for the peace and well-being of the people as well as to officially declare that he was the only king who had undergone the consecration ceremony according to the ancient royal tradition with the sacred regalia of the victorious sword (Chaihok) and the royal knife (Srikanyachai) along with numerous precious gems inherited from the Lao Chakkaraj."

จากตัวอย่าง ประโยคในภาษาต้นทาง (SL) มีการแยกย่อยรอบความคิดออกเป็นหลายส่วน ได้แก่

1. เจตนารมณ์ของพระญามังรายในการรวมเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
2. วัตถุประสงค์ของการรวบรวมเมืองเพื่อความสงบสุข
3. การประกาศความชอบธรรมผ่านการใช้เครื่องราชกกุธภัณฑ์

แต่ในภาษาปลายทาง (TL) กรอบความคิดดังกล่าวถูกนำมารวมเป็นประโยคความซ้อนเพียงประโยคเดียว เพื่อสร้างการเล่าเรื่องที่ต่อเนื่องและสมบูรณ์โดยไม่ละทิ้งรายละเอียดใด ๆ

กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ที่ใช้ในงานแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง สะท้อนความเอาใจใส่ของผู้แปลทั้งในมิติด้านความถูกต้องทางภาษาและความไหลลื่นเป็นธรรมชาติในภาษาปลายทาง โดยพบว่า กลยุทธ์การแปลเชิงโครงสร้างที่ผู้แปลใช้มากที่สุด คือ การเพิ่มหรือละ (Adding or Omitting) ร้อยละ 27.50 การสลับตำแหน่งคำ (Rearranging Word Order) ร้อยละ 22.50 และการเปลี่ยนประโยคเป็นวลี หรือกลับกัน (Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa) ร้อยละ 15.00

Target Language (TL- English):

"Phaya Mangrai thus decided to unify large and small cities and form a single kingdom for the peace and well-being of the people as well as to officially declare that he was the only king who had undergone the consecration ceremony according to the ancient royal tradition with the sacred regalia of the victorious sword (Chaihok) and the royal knife (Srikanyachai) along with numerous precious gems inherited from the Lawachangkarat."

Here, in the SL, the sentence is detailed and segmented into multiple ideas:

1. Phaya Mangrai's intention to unify cities.
2. The purpose of unification for peace.
3. The declaration of legitimacy with sacred regalia.

But, in the TL, these elements are combined into a **single complex sentence** to create a cohesive narrative without omitting details.

The syntactic translation strategies employed in *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* reflect the translator's attention to both linguistic accuracy and naturalness in the target language. The most frequently used strategies were **Adding or Omitting** (27.50%), **Rearranging Word Order** (22.50%), and **Changing Sentences to Phrases, and Vice Versa** (15.00%).

ผลการวิเคราะห์นี้ ชี้ให้เห็นว่าผู้แปลมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของประโยคตลอดเวลาเพื่อให้การแปลมีความชัดเจนและลื่นไหลเป็นธรรมชาติ

การวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ และการวิเคราะห์ทกวิธิการแปลนี้ ทำให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการแปลของผู้แปล ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าผู้แปลสามารถรักษาน้ำเสียงและความหมายทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหมาะสม ในขณะเดียวกันมีการปรับรูปแบบภาษาให้สอดคล้องกับหลักไวยากรณ์ และลักษณะการใช้ภาษาของภาษาปลายทาง

ข้อมูลในตารางที่ 6 คือผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย (Semantic Translation Strategies) ซึ่งเป็นกลยุทธ์การแปลในมิติที่ 2 ที่จะช่วยขยายความเข้าใจวิธีการรักษาความหมาย บริบททางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับกลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ที่ได้กล่าวไปแล้วในตารางที่ 5 เพื่อให้การแปลมีความยืดหยุ่นและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดของงานแปล

ตารางที่ 6: ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย
(Semantic Translation Strategies)

กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1. การยืมคำ (Borrowing)	62	13.48
2. การแทนที่ด้วยคำพ้องความหมาย (Synonym Replacement)	85	18.48
3. การแทนที่เชิงวัฒนธรรม (Cultural Substitution)	50	10.87
4. การขยายความ (Expansion)	78	16.96
5. การลดทอน (Reduction)	60	13.04
6. การถ่ายทอดความหมายใหม่ (Paraphrasing)	65	14.13

These findings indicate that the translator frequently made structural adjustments to ensure the clarity and flow of the translation.

This detailed analysis of syntactic strategies, in conjunction with the earlier analysis of translation methods, provides a comprehensive understanding of the translator’s approach. It demonstrates how linguistic and cultural nuances were preserved while adapting the text to meet the grammatical and stylistic norms of the target language. In the following section, Table 6 showed the analysis results of semantic translation strategies which further illuminate how meaning, context, and cultural references were handled, complementing the syntactic choices made to deliver a successful and flexible translation.

Table 6: Summary of Translation Strategies (Semantic)

Semantic Translation Strategies	Frequency	Percentage
1. Borrowing	62	13.48
2. Synonym Replacement	85	18.48
3. Cultural Substitution	50	10.87
4. Expansion	78	16.96
5. Reduction	60	13.04
6. Paraphrasing	65	14.13

กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย	จำนวน	ร้อยละ
7. การปรับมุมมอง (Modulation)	38	8.26
8. การถ่ายทอดผลทางภาษาให้ใกล้เคียงกัน (Equivalence)	22	4.78
Total	460	100

ตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงความหมาย ทั้ง 8 ประเภท ที่ผู้แปลใช้ในการแปลหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง เพื่อให้ผู้อ่าน เข้าใจแนวทางการทำงานของผู้แปลว่าผู้แปลใช้กลยุทธ์การแปลมิตินี้เพื่อรักษา ความหมายและบริบทดั้งเดิมของข้อความในภาษาต้นทาง (SL) ขณะเดียวกัน ก็ต้องการความสั้นไหลเป็นธรรมชาติและความเหมาะสมสอดคล้องทางวัฒนธรรม ของภาษาปลายทาง (TL) ด้วย ผลการวิเคราะห์ความถี่ของการใช้กลยุทธ์การ แปลเชิงความหมายแต่ละประเภทแสดงให้เห็นกระบวนการตัดสินใจของผู้แปล ในการทำงานแปลให้มีประสิทธิภาพตามกรอบเป้าหมายสูงสุดของการทำงานแปล นั่นคือ การรักษาความสมบูรณ์ทั้งมิติด้านโครงสร้างและด้านความหมายของทั้ง ภาษาต้นทางและภาษาปลายทาง ลำดับถัดไปจะเป็นการอธิบายลักษณะของกลยุทธ์ การแปลเชิงความหมาย ทั้ง 8 ประเภท พร้อมยกตัวอย่างการแปล

1. การยืมคำ (Borrowing) พบว่า มีการใช้ในร้อยละ 13.48 ของยุทธ การแปลเชิงความหมายทั้งหมด โดยกลยุทธ์นี้ใช้การถ่ายทอดคำหรือวลีจากภาษา ต้นทาง (SL) ไปยังภาษาปลายทาง (TL) โดยใช้รูปแบบของคำยืม (Loanword) หรือการถ่ายเสียง (Transliteration) กรณีที่ต้องการคงความสำคัญทางวัฒนธรรม หรือรักษาชื่อเฉพาะไว้ให้ชัดเจน

Semantic Translation Strategies	Frequency	Percentage
7. Modulation	38	8.26
8. Equivalence	22	4.78
Total	460	100

Table 6 presents the summary of eight semantic translation strategies employed in the translation of *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang*. These strategies focus on preserving the meaning and contextual integrity of the source language (SL) text while ensuring clarity and cultural appropriateness in the target language (TL). The frequency distribution of each semantic translation strategy reveals the translator's decision-making process in maintaining linguistic and cultural relevance.

1. Borrowing was used 13.48% of the total semantic strategies. Borrowing refers to the strategy of directly transferring words or expressions from the source language to the target language, often to preserve cultural or proper noun significance either by means of loanword or transliteration. For example, เมืองเชียงใหม่ (Muang Chiang Mai) (SL) has been rendered into Chiang Mai (TL).

ตัวอย่างเช่น คำว่า “เมืองเชียงใหม่” ในภาษาต้นทาง ก็จะแปลงเป็นภาษาปลายทาง ได้ว่า “Mueang Chiang Mai” หรือ “Chiang Mai” ซึ่งเป็นลักษณะของการยืมคำโดยตรง เพื่อคงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชื่อเฉพาะนี้ไว้ในภาษาอังกฤษ โดยผ่านกระบวนการถอดเสียงหรือ Transliteration

2. การแทนที่ด้วยคำพ้องความหมาย (Synonym Replacement)

พบว่า มีการใช้กลยุทธ์การแปลประเภทนี้ ร้อยละ 18.48 ของกลยุทธ์การแปลเชิงความหมายทั้งหมด โดยใช้รูปแบบการแทนที่คำหรือวลีในภาษาปลายทางด้วยคำพ้องความหมายที่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยยึดความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางภาษาปลายทางไว้ให้มากที่สุด ตัวอย่างเช่น คำว่า “จุดศูนย์กลาง” ในภาษาต้นทาง แปลงเป็นภาษาปลายทางได้ว่า “Hub” โดยเลือกใช้คำว่า “Hub” แทน “Center Point” ซึ่งเป็นคำแปลตรงตัว ทั้งนี้ เพื่อการสื่อความหมายที่กระชับและสั้นไหลเป็นธรรมชาติมากขึ้นในบริบทภาษาอังกฤษ

3. การแทนที่เชิงวัฒนธรรม (Cultural Substitution)

พบว่า มีการใช้กลยุทธ์การแปลประเภทนี้ ร้อยละ 10.87 โดยใช้รูปแบบการแทนที่ลักษณะเฉพาะทางของวัฒนธรรมในภาษาต้นทาง ด้วยลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน และผู้รับสารในภาษาปลายทางคุ้นเคย เพื่อให้ความหมายชัดเจนและง่ายต่อความเข้าใจของผู้อ่าน ตัวอย่างเช่น คำว่า “วา” (Wa – หน่วยวัดความยาวของไทย) ในภาษาต้นทาง แปลงเป็นภาษาปลายทาง ด้วยคำว่า “Meters” เพื่อให้ผู้อ่านที่ใช้ระบบเมตริกเข้าใจระยะทางหรือความยาวได้ง่ายและชัดเจน และสอดคล้องกับหน่วยวัดสากลที่ได้รับความนิยมใช้ทั่วไป

4. การขยายความ (Expansion)

พบว่า มีการใช้กลยุทธ์นี้ ร้อยละ 16.96 โดยใช้รูปแบบการขยายความหรือการเพิ่มเติมรายละเอียดและการขยายความในตัวบทภาษาปลายทาง เพื่ออธิบายลักษณะที่มีความหมายโดยนัยหรือยังไม่ชัดเจนในตัวบทภาษาต้นทาง ตัวอย่างเช่น คำว่า “พระมหาเจดีย์”

So, the name "Chiang Mai" was directly borrowed into English to maintain its cultural identity as a proper noun.

2. Synonym Replacement was used 18.48% and this strategy refers to substituting a word or phrase in the target language with a synonym that conveys a similar meaning but aligns with the linguistic norms of the target language. For example, จุดศูนย์กลาง (Chut Soon Klang) (SL) has been rendered into “Hub” (TL). So, "Hub" was chosen instead of the literal "central point" for a more natural expression.

3. Cultural Substitution was used 10.87% and this strategy refers to replacing a culturally specific concept in the source language with a similar concept familiar to the target audience. For example, วา (Wa - a Thai unit of length) (SL) has been rendered into “Meters” (TL). So, "Wa" was substituted with "meters" to align with the globally understood metric system.

4. Expansion was used 16.96% and this strategy refers to elaborating or adding more details to the target language text to clarify or explain concepts that are implicit in the source language. For example, พระมหาเจดีย์

(Phra Maha Chedi) ในภาษาต้นทาง แปลงเป็นภาษาปลายทางได้ว่า “Sacred chedi, a Buddhist stupa built for religious purposes” โดยมีการเพิ่มคำอธิบายขยายความเพิ่มเติมว่า “A Buddhist stupa built for religious purposes” เพื่อช่วยให้ผู้อ่านภาษาอังกฤษที่ไม่คุ้นเคยกับคำว่า chedi เข้าใจบริบทชัดเจนมากขึ้น

5. การลดทอน (Reduction) พบว่ามีการใช้กลยุทธ์นี้ ร้อยละ 13.04 โดยใช้รูปแบบการลดความซ้ำซ้อนหรือความซับซ้อนที่ไม่จำเป็นในภาษาปลายทาง แต่ยังคงรักษาความหมายด้วยบทของภาษาต้นทางไว้ได้อย่างครบถ้วน ตัวอย่างเช่น ประโยคในภาษาต้นทาง คือ “ขุดคูน้ำล้อมรอบเมืองเชียงใหม่” (Khud Koo Nam Lom Rob Meuang Chiang Mai) จะแปลงเป็นภาษาปลายทางได้ว่า “Dug the city moat” โดยคำอธิบายลักษณะและรายละเอียดในภาษาต้นทางจะถูกลดทอนเหลือเพียงคำว่า “City Moat” เพื่อให้กระชับและเข้าใจง่าย ในภาษาปลายทาง แต่ก็ยังคงรักษาความหมายและใจความสำคัญของข้อความต้นฉบับไว้ได้

6. การถ่ายทอดความหมายใหม่ (Paraphrasing) พบว่า มีการใช้กลยุทธ์นี้ ร้อยละ 14.13 โดยใช้รูปแบบการเรียบเรียงเนื้อหาด้วยบทแปลจากการเริ่มต้นกระบวนการแปล เมื่อผู้แปลใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัวถ่ายทอดตัวบทจากภาษาต้นทางเป็นภาษาปลายทางตามตัวอักษร จากนั้นผู้แปลก็ใช้วิธีการเรียบเรียงตัวบทใหม่อีกครั้ง โดยให้มีโครงสร้างใหม่แต่ให้สื่อความหมายเดิมได้อย่างสิ้นไหลเป็นธรรมชาติ หรือเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทภาษาปลายทางมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ประโยคในภาษาต้นทาง คือ “เมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดี” (Meuang Chiang Mai Tang Yuu Nai Chaiyaphoom Tee Dee) เมื่อถอดตัวบทออกมาเป็นภาษาปลายทางอย่างตรงตัว จะได้ตัวบทว่า “Chiang Mai is situated in a favorable location.”

(Phra Maha Chedi) (SL) has been rendered into TL as “Sacred chedi, a Buddhist stupa built for religious purposes”. So, additional details were added to explain "เจดีย์" (chedi) to English speakers unfamiliar with the term.

5. Reduction was used 13.04% as this strategy aims to simplify certain parts of the SL text to avoid redundancy or unnecessary complexity in the TL. For instance, ขุดคูน้ำล้อมรอบเมืองเชียงใหม่ (Khud Koo Nam Lom Rob Meuang Chiang Mai) (SL) has been rendered into TL as "Dug the city moat." So, the detailed description in Thai was reduced to "city moat" for conciseness.

6. Paraphrasing was used 14.13% and this strategy refers to rephrasing the source language content in the target language to convey the same meaning in a more natural or contextually appropriate manner. For example, เมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดี (Meuang Chiang Mai Tang Yuu Nai Chaiyaphoom Tee Dee) (SL) has been rendered into TL as “Chiang Mai is strategically located” instead of maintaining literal translation as “Chiang Mai is situated in a favorable location.”

ทั้งนี้ ผู้แปลเลือกใช้กลยุทธ์การถ่ายทอดความหมายใหม่ (Paraphrasing) โดยผู้แปลเข้ารหัสเรียบเรียงใหม่เป็นภาษาปลายทาง ว่า “Chiang Mai is strategically located” ซึ่งการเลือกใช้คำว่า “Strategically Located” ทำให้ประโยคภาษาอังกฤษ เน้นย้ำความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้น สอดคล้องกับคำต้นฉบับในภาษาไทยต้นทาง “ชัยภูมิ” ซึ่งเป็นคำที่มีนัยเชิงยุทธศาสตร์

7. การปรับมุมมอง (Modulation) พบว่า มีการใช้กลยุทธ์นี้ ร้อยละ 8.26 โดยใช้รูปแบบการปรับเปลี่ยนมุมมอง น้ำเสียง หรือโครงสร้างทางไวยากรณ์จากภาษาต้นทาง (SL) ไปยังภาษาปลายทาง (TL) แต่ยังคงรักษาความหมายดั้งเดิมไว้ ยกตัวอย่างเช่น ตัวบทภาษาไทยต้นทาง (SL) คือ “พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่” (Phra Jao Paen Din Phu Ying Yai) เมื่อแปลงเป็นภาษาปลายทาง (TL) เป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “The great ruler of the kingdom.” การที่ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “Ruler” ในภาษาฉบับแปลอังกฤษเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ซึ่งหมายถึง บุคคลใด ๆ ที่มีอำนาจปกครองหรือบริหารดินแดนหรืออาณาจักรในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง ในขณะที่คำว่า “King” หมายถึง กษัตริย์เพศชาย ซึ่งมีนัยเชิงความหมายแคบกว่า ดังนั้น การเลือกใช้คำว่า “Ruler” จึงเป็นการปรับมุมมองจากเฉพาะเจาะจงเป็นมุมมองแบบทั่วไป (Modulation) เพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทภาษาปลายทาง อีกหนึ่งตัวอย่างในภาษาไทยต้นฉบับ คือ “พระญามังรายสร้างเมืองเชียงราย” (Phra Yaa Mangrai Sang Meuang Chiang Rai) (SL) เมื่อแปลงเป็นภาษาฉบับแปลอังกฤษจะได้ประโยคคือ “Chiang Rai was established by Phaya Mangrai.” ประโยคต้นฉบับเป็นโครงสร้าง ประธาน-กริยา-กรรม (Active Voice) ซึ่งพระญามังรายเป็นผู้กระทำ แต่ในภาษาอังกฤษปลายทาง มีการแปลงโครงสร้างเป็นรูปแบบประโยคถูกกระทำ (Passive Voice) เพื่อเน้นคำว่า “เมืองเชียงราย”

The Thai phrase was paraphrased to emphasize strategic importance in a natural English structure.

7. Modulation was used 8.26% and this strategy refers to changing the perspective, tone, or grammatical structure of the source language content in the target language while maintaining the original meaning. For instance, พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ (Phra Jao Paen Din Phu Ying Yai) (SL) has been rendered into TL as "The great ruler of the kingdom. The Thai SL word focuses on the king, and this was modulated into a broader perspective in English. The term "ruler" refers to any individual who governs or has authority over a kingdom, region, or territory. In contrast, "king" specifically refers to a male monarch and is a narrower term. Another example, พระญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ (Phra Yaa Mangrai Sang Meuang Chiang Rai) (SL) has been rendered into "Chiang Rai was established by Phaya Mangrai." So, the active Thai structure was modulated into a passive English voice. The sentence "พระญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่" is in the active voice, with **Phra Yaa Mangrai (Phaya Mangrai)** as the subject and **Chiang Rai** as the object. The Thai language often uses the active voice for historical or narrative contexts. English often prefers passive constructions for formal or historical texts to emphasize the event or the object (Chiang Rai) rather than the subject (Phaya Mangrai).

(เป็นวัตถุประสงค์ของการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์) โดยทั่วไป ภาษาอังกฤษนิยมใช้รูปประโยคถูกกระทำ (Passive Voice) ในบริบทที่ต้องการเน้นเหตุการณ์หรือผลลัพธ์มากกว่าผู้กระทำ ดังนั้น กลวิธีการแปลแบบมุมมองแบบทั่วไป (Modulation) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การแปลนั้นเป็นธรรมชาติขึ้น สื่อความหมายได้ชัดเจนและเหมาะสมกับการรับรู้ของผู้อ่านภาษาปลายทาง โดยไม่บิดเบือนเนื้อหาหลักของต้นฉบับ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีของกลวิธีการปรับมุมมองแบบทั่วไป (Modulation) เช่น การแปลงรูปเสียงของประโยค (Voice Transformation) อาจมีลักษณะทับซ้อนกับกลวิธีด้านโครงสร้างไวยากรณ์ (Syntactic Strategies) ได้เช่นเดียวกัน

8. การใช้คำที่มีความเทียบเท่า (Equivalence) หรือการใช้คำที่ให้ความหมายเหมือนกันในบริบทเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมหรือสำนวนเฉพาะ พบว่า ผู้แปลใช้กลยุทธ์ประเภทนี้ ร้อยละ 4.78 กลยุทธ์นี้มีรูปแบบคือการเลือกใช้สำนวนหรือคำในภาษาปลายทางที่ให้ความหมายหรือผลทางอารมณ์หรือวัฒนธรรมใกล้เคียงกับภาษาต้นทาง มักพบในบริบทของวัฒนธรรม หรือการสื่อความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น ภาษาต้นทาง “ขบวนแห่” (SL: Khabuan Hae) แปลเป็นภาษาปลายทางว่า “Ceremonial Procession” แทนคำว่า “Procession” หรือ “Parade” ซึ่งผู้แปลเพิ่มคำว่า “Ceremonial” เป็นส่วนขยายคำนาม Procession แสดงความเป็นพิธีการ ซึ่งเป็นนัยที่มีอยู่แล้วในคำว่า “ขบวนแห่” ในภาษาไทย แต่หากใช้แค่คำว่า “Procession” ในภาษาอังกฤษ อาจไม่ถ่ายทอดความรู้สึกของพิธีกรรมได้อย่างครบถ้วน อีกตัวอย่างหนึ่งคือ “ความจงรักภักดี” (SL: Kwam Chong Rak Phak Dee) แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Loyalty and Devotion” ซึ่งมีการแยกคำต้นฉบับออกเป็นสองคำ เพื่อแสดงความหมายเชิงซ้อนที่ครอบคลุมทั้งความซื่อสัตย์และความผูกพันทางจิตใจ โดยในภาษาไทยคำว่า “ความจงรักภักดี” มีน้ำหนักทั้งด้านความซื่อสัตย์และผูกพัน

8. Equivalence was used 4.78% as this strategy refers to using an expression in the target language that conveys the same effect or meaning as the source language expression, often in idiomatic or cultural contexts. For example, ขบวนแห่ (Khabuan Hae) (SL) has been rendered into “ceremonial procession” instead of just “procession” or “parade”. This is because the word ceremonial is an addition to specify the cultural or formal aspect of the procession. In Thai, the phrase ขบวนแห่ already implies a ceremonial procession, but in English, procession alone might not carry the same subtle meaning. Another example, ความจงรักภักดี (Kwam Chong Rak Phak Dee) has been rendered into “Loyalty and devotion”. This is because this translation splits the source phrase into two words (loyalty and devotion) to fully express the layered meaning of the original term. ความจงรักภักดี in Thai conveys both loyalty and emotional devotion,

แต่ด้วยทแปลภาษาอังกฤษ คำว่า “Loyalty” เพียงคำเดียวอาจไม่ครอบคลุมครบทุกมิติของความหมาย ผู้แปลจึงเพิ่มคำว่า “Devotion” เพื่อเน้นมิติทางอารมณ์เพิ่มเติม

การวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลเชิงความหมายแสดงให้เห็นถึงแนวทางที่ผู้แปลพยายามรักษาสมดุลระหว่างความความตรงด้านความหมายเชิงวัฒนธรรมของภาษาต้นทางกับการทำให้ตัวบทภาษาปลายทางเข้าใจง่ายและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กลยุทธ์การแปลแต่ละมิตินั้นถ่ายทอดกระบวนการการตัดสินใจอย่างรอบคอบของผู้แปล ในการแปลตัวบทภาษาต้นทางไปเป็นตัวบทภาษาปลายทาง ผู้แปลคำนึงถึงความแตกต่างด้านโครงสร้างภาษา ความหมาย และบริบททางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์แบบแสดงให้เห็นแนวทางการทำงานของผู้แปลที่ใช้ทักษะและความเชี่ยวชาญบูรณาการกลยุทธ์เชิงความหมาย (Semantic Strategies) และกลยุทธ์เชิงโครงสร้าง (Syntactic Strategies) อย่างลงตัวเพื่อบริหารจัดการตัวบทที่มีเนื้อหาซับซ้อนเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ดังเช่นหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง ฉบับนี้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสื่อนไพลเป็นธรรมชาติ

but the translator chose to elaborate by using two terms instead of using only one word.

In sum, it could be seen that the translator's use of various semantic strategies reveals a balanced approach aimed at preserving cultural integrity while enhancing readability and comprehension for the target audience. Each strategy reflects careful choices made to navigate the linguistic and cultural differences between the source and target languages, ensuring that both meaning and context are faithfully rendered.

These findings also provide further insight into the translator's approach in using semantic strategies in combination with the syntactic strategies as previously analyzed in dealing with the translation historical and culturally rich texts like *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang*.

การนำผลการวิเคราะห์งานแปลไปใช้ประโยชน์

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลที่ผู้แปลใช้ในการแปลหนังสือพระราชประวัติ พระราชประวัติพระญามังรายหลวง มีมิติด้านทฤษฎีและปฏิบัติ สำหรับผู้ที่สนใจนำไปต่อยอดในการสร้างองค์ความรู้หรือนำไปใช้เป็นแนวทางการทำงานแปลได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้แปลมือใหม่ นักวิจัย ครู อาจารย์ นักศึกษา รวมถึงผู้อ่านทั่วไป แนวทางการวิเคราะห์กลวิธีการแปล (การแปลแบบคำต่อคำ การแปลแบบตามตัวอักษรหรือการแปลแบบอิสระ) รวมทั้ง กลยุทธ์การแปลทั้งมิติไวยากรณ์และความหมาย (Syntactic and Semantic Strategies) ทำให้เห็นแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้แปลใช้ตัดสินใจในกระบวนการทำงานแปล ดังนั้น ผลงานการแปลและแนวทางการวิเคราะห์งานแปลฉบับนี้ คาดว่ามีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนางานวิชาการด้านการแปลในระดับหนึ่ง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ตามความสนใจและความเหมาะสมของแต่ละบริบท

1. ผู้แปลมือใหม่

ผู้แปลควรเข้าใจกลวิธีการแปลแต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะการทำงานและวัตถุประสงค์การนำไปใช้ต่างกัน ได้แก่ การแปลแบบคำต่อคำ การแปลแบบตามอักษร และการแปลแบบอิสระ ซึ่งจะช่วยให้ผู้แปลมือใหม่เลือกใช้กลวิธีการแปลที่เหมาะสมตามบริบทของงานแปลนั้น ๆ เช่น งานวิชาการเอกสารทั่วไป เอกสารอิงประวัติศาสตร์อย่างหนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง การรักษาสมดุลระหว่างการแปลตรงตัว (คงไว้ซึ่งความถูกต้อง) กับการแปลแบบอิสระ (ผู้อ่านเข้าใจง่าย และคงความสื่อน้ำใจตามธรรมชาติ) ถือเป็นหัวใจสำคัญของคุณภาพงานแปล ดังนั้น การใช้กลยุทธ์การแปลเชิงไวยากรณ์ (Syntactic Strategies) และเชิงความหมาย (Semantic Strategies) จะช่วยให้ผู้แปลสามารถรับมือกับองค์ประกอบที่มีความท้าทายในตัวบทแปลได้อย่างเหมาะสม

Practicality and Implications

The detailed analysis of the translation methods and strategies employed in *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* provides valuable insights for various stakeholders including novice translators, researchers, teachers and students, and the general audience. The analysis of translation methods (word-for-word, literal, and free translation) and syntactic and semantic strategies offers practical applications and implications that can enhance understanding and appreciation of translation work. This translation work and its findings resulting from the translation analysis may offer practicality and implication contributions to different groups of audience.

1. For the Novice Translator

Understanding the distinction between word-for-word, literal, and free translation for translation methods framework allows novice translators to choose the most suitable approach based on the context (e.g., academic vs. general readers). For historical texts like *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang*, balancing literal translation (for accuracy) with free translation (for readability) is crucial. In addition, by employing semantic translation strategies, novice translators can manage complex historical and cultural contexts more effectively.

เช่น การปรับโครงสร้างประโยค และการถ่ายทอดความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้ผลงานแปลมีทั้งความถูกต้องแม่นยำ และมีความลื่นไหลเป็นธรรมชาติทางภาษา

2. นักวิจัย

แนวทางในการวิเคราะห์งานแปลโดยการใช้ทฤษฎีกลวิธีการแปลและ กลยุทธ์การแปลเป็นกรอบแนวคิดการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จะช่วยให้ให้นักวิจัยได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) เพื่อศึกษากระบวนการ ตัดสินใจของผู้แปลอย่างเป็นระบบ แนวทางนี้ สามารถนำไปปรับใช้เป็นกรอบ แนวคิดในการประเมินประสิทธิภาพของงานแปลได้ด้วย ทั้งการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Syntactic) และเชิงความหมาย (Semantic) แนวทางการวิเคราะห์งานแปล ลักษณะเช่นนี้ ช่วยให้นักวิจัยพัฒนาข้อเสนอแนะหรือแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) สำหรับการแปลข้อความที่มีความซับซ้อนทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม โดยยังคงรักษาความสมบูรณ์ของเนื้อหาไว้ เพื่อให้ผู้แปลและนักวิจัยสามารถนำ รูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้กับตัวบทงานแปลเชิงประวัติศาสตร์ในมิติอื่น ๆ และภาษา อื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น แนวทางวิจัยเชิงเปรียบเทียบข้ามภาษา (Cross-linguistic Research) เป็นต้น

For example, novice translators should recognize when cultural terms require borrowing or when synonym replacement is necessary to ensure clarity for the target audience. When novice translators are equipped with syntactic and semantic strategies, they can better handle challenging elements like sentence restructuring and cultural complexity to enhance the accuracy and fluency of their translations.

2. For the Researcher

Quantifying the frequency distribution of translation methods and strategies provides researchers with empirical data to systematically study the translator's decision-making process and its effectiveness in conveying meaning. This approach enables a structured comparison of syntactic and semantic strategies, offering insights into how these methods align with or diverge from existing translation theories, such as those proposed by Lewtrakool (2004) and its modified versions. By analyzing these patterns, researchers can develop best practices for translating historically or culturally complex texts while preserving their integrity.

Moreover, this analysis serves as a foundation for evaluating how translation methods impact the preservation of historical and cultural subtlety in texts. It allows researchers to apply the model to other historical works and expand its applicability across genres and languages. The findings also create opportunities for cross-linguistic research by exploring how translation strategies between Thai and other languages reveal universal or language-specific patterns for advanced understanding of translation practices on a broader scale.

3. ผู้สอนและผู้เรียน

ผู้สอนสามารถนำรูปแบบและทฤษฎีกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลไปใช้เป็นเครื่องมือในการสอนเชิงปฏิบัติจริงได้ โดยใช้การศึกษาระบบการวิเคราะห์ของผู้แปลที่ใช้กลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลแต่ละประเภท เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้เรียนสามารถเข้าถึงและเข้าใจแนวทางการเลือกใช้กลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปลที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแปลหนังสือเรื่อง พระราชประวัติพระญามังรายหลวง สามารถนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาในการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนซึมซับองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับรากเหง้าของตนเอง ผ่านการใช้ภาษาในมิติของภาษาสากล (ภาษาอังกฤษ)”

ผู้เรียนสามารถฝึกใช้กลยุทธ์ทางไวยากรณ์ เช่น การสลับตำแหน่งคำ หรือการปรับโครงสร้างประโยคให้เป็นวลี ควบคู่กับการใช้กลยุทธ์เชิงความหมาย เช่น การยืมคำ หรือการแทนที่ด้วยคำพ้องความหมาย การฝึกปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวจะช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือแปลเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์โดยตรง อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการเลือกใช้คำ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความหมายได้ตรงตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งคงความลื่นไหลและความเป็นธรรมชาติของงานแปลได้อย่างลึกซึ้ง

3. For Teachers in Teaching and Students in Learning

Teachers can use the translation methods and strategies outlined in the analysis as practical teaching tools. By examining the decision-making behind different approaches, students can gain insights into making informed choices in their own translations. The translation of *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang* can serve as an effective case study for students to access local content and absorb tangible historical knowledge of their root. The students can also practice syntactic strategies deployment such as rearranging word order or changing sentences to phrases, alongside semantic strategies like borrowing or synonym replacement. These exercises not only provide hands-on experience with translating complex historical texts but also help students understand the impact of word choices on meaning and readability.

4. ผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจทั่วไป

ผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจทั่วไป ที่สนใจศึกษากลวิธี การแปลและกลยุทธ การแปล เพื่อช่วยให้ผู้อ่านทั่วไปได้เข้าถึงความซับซ้อนของกระบวนการแปล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการแปลตัวบทที่อ้างอิงประวัติศาสตร์ เช่น หนังสือพระราชประวัติพระญามังรายหลวง เช่น การแทนที่เชิงวัฒนธรรม (Cultural Substitution) หรือ การแปลแบบตามอักษร (Literal Translation) มีความแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้ผู้อ่านสามารถอ่านเชิงวิพากษ์ (Critically Engagement) และเข้าใจบทบาทของผู้แปลในฐานะโซ่คล้องกลางว่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ การเรียนรู้เกี่ยวกับกลยุทธการแปลยังช่วยให้ผู้อ่านมอง ผู้แปลไม่เพียงในฐานะโซ่คล้องกลางทางภาษา แต่ในฐานะ “นักเชื่อมโยงความเข้าใจ เชิงวัฒนธรรม (Cultural Mediators)” ที่ต้องใช้วิจารณ์ญาณและความเข้าใจ ทั้งในด้านภาษาและบริบททางสังคมในการตัดสินใจกระบวนการแปล เมื่อผู้อ่าน เข้าใจ ความพยายามของผู้แปลในการแปลงตัวบททางประวัติศาสตร์สามารถ เข้าถึงได้ และน่าสนใจสำหรับผู้อ่านในยุคปัจจุบัน ผู้อ่านได้รับมุมมองใหม่ ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมคุณค่าด้านความงามเชิงภาษาและ วัฒนธรรม ทั้งของต้นฉบับและฉบับแปล พร้อมทั้ง เสริมหนุนความภาคภูมิใจ รากเหง้าท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4. For the General Audience

Understanding translation methods and strategies provides general readers with a deeper appreciation of the complexities involved in translating historical texts like *The Royal Biography of Phaya Mangrai Luang*. By recognizing how approaches such as cultural substitution or literal translation shape the final version, readers can critically engage with translated works and better appreciate the translator's role in bridging linguistic and cultural gaps. This is particularly significant when historical terms lack direct equivalents, highlighting how translation shapes the perception of history and culture across languages.

Moreover, learning about translation strategies helps readers see translators not just as linguistic intermediaries but as cultural mediators. By understanding the effort involved in making historical texts accessible and engaging for modern audiences, readers can gain a more informed perspective on how translation impacts their understanding of historical events and figures. This promotes aesthetic value for both the original and translated versions and triggers pride for appreciation of local community establishment from the past to present.

บทสรุป

นัยสำคัญของกลวิธีการแปลและกลยุทธ์การแปล ตามบทวิเคราะห์ที่ได้ นำเสนอไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงกรอบแนวคิดและทฤษฎีในการทำงานแปลของผู้แปล ที่สามารถนำแนวทางดังกล่าวนี้ไปใช้ประโยชน์ต่อยอดด้านการวิจัย การจัดการเรียนการสอน ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจทั่วไป เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการตัดสินใจของผู้แปลที่จะส่งผลต่อรูปแบบของงานแปลแต่ละตัวบทได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม กลวิธีการและกลยุทธ์การแปลมักมีลักษณะที่ซ้อนทับกัน (Overlapping) อาจทำให้ยากต่อการจำแนกอย่างชัดเจนว่าแนวทางใดเหมาะสมที่สุดในบริบทใด ความคลุมเครือนี้อาจจะเป็นประเด็นท้าทาย แต่ก็ถือว่าเป็นโอกาสในการศึกษาต่อยอดเชิงวิชาการเพื่อร่วมกันตีความการแปลตัวบทแปลให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น

Conclusion

The practicality and implications of translation methods and strategies, as discussed, underscores the intricate balance required to navigate historical and culturally rich texts. These approaches provide valuable frameworks for translators, researchers, educators, and general audiences to better understand decision-making rationale that shape translation outcomes. However, the overlapping nature of translation methods and strategies often complicates clear distinctions, and this is challenging to judge which approach is most effective in specific contexts. This ambiguity, while posing a difficulty, also serves as an invitation for deeper exploration and debate for critical dialogue and collaborative refinement.

Such overlaps and inherent imperfections in translation are not drawbacks but opportunities for engagement with the text on multiple levels. This promotes academic discourse and cultural understanding by allowing translators to tackle each text dynamically and examine the text for unique linguistic and cultural challenges. By accepting the complexity of translation methods and recognizing the blurred lines between strategies, translators can refine their craft and create a bridge between languages and cultures that is both faithful and adaptive to the demands of an evolving world.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเครื่องมือแปลอัตโนมัติในปัจจุบัน อาชีพผู้แปลกำลังเผชิญกับจุดเปลี่ยนสำคัญทางประวัติศาสตร์ท่ามกลางความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน งานแปลในปัจจุบันอาศัยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็ว และมีความถูกต้องในระดับสูง อย่างไรก็ตาม การตีความตัวบทที่มีความเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม การใช้สำนวนภาษา และการถ่ายทอดอารมณ์ที่ละเอียดอ่อน ยังคงเป็นความท้าทายที่ทำให้มนุษย์ผู้แปลมีบทบาทและจุดยืนที่แตกต่างกัน ท่ามกลางกระแสการพัฒนาอันก้าวล้ำของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งในบางมิติอาจเหนือกว่าความสามารถของมนุษย์เสียด้วยซ้ำ

ดังนั้น ความลุ่มลึกทางด้านทฤษฎีว่าด้วยกลวิธีและกลยุทธ์การแปลย่อมมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ผู้แปลสามารถรับมือกับความซับซ้อนทางภาษาตลอดจนความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้อย่างมั่นใจ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมบทบาทของผู้แปลในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่สามารถบูรณาการและประสานความรู้ ความเข้าใจ และปัญญาของมนุษย์เข้ากับศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

In an era shaped by AI and machine translation, translators are at a critical crossroads. These technologies offer unprecedented efficiency for routine tasks; however, understanding cultural specific texts, idiomatic expressions, and emotional subtleties are still at its developing stage. By deepening understanding of translation methods and strategies, translators can better navigate these challenges, positioning themselves as indispensable experts who bring human insight to complement machine efficiency. Mastery of translation strategies also allows them to refine AI-generated outputs for contextual integrity and cultural sensitivity while addressing linguistic complexities that machines may sometimes misinterpret.

Through this dual approach integrating AI for repetitive tasks and applying human expertise to refine translation translators can redefine their roles as cultural mediators and linguistic creativity. This not only helps promote a challenging role of translators in an increasingly AI-driven world but also enriches the overall quality of translations in preserving the dynamic interpretation of history and culture for diverse audiences. By embracing and mastering these strategies, translators ensure their continued relevance and contribute to the evolving art and science of translation.

References

- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook On Translation*. Routledge.
- Hatim, B., & Mason, I. (1990). *Discourse and the translator*. Longman.
- Iewtrakool, S. (2004). *Strategies used in documentary translation: A case study for National Geographic Magazine* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Institutional Repository.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.
- Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *The theory and practice of translation*. Brill.
- Saibua, S. (1999). *Translation principles*. Thammasat University Press.
- Supol, D. (1998). *Theory and strategies of translation*. Chulalongkorn University Press.
- Thai Lion Air. (n.d.). *LionMAG*. Retrieved September 22, 2024, from <https://www.lionairthai.com/my/ThaiLionAir-Experience/LIONMAG>
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation* (J. C. Sager & M.-J. Hamel, Trans.). John Benjamins. (Original work published 1958)